

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

МИСТЕЦТВО Й ЦІННОСТІ У 8-МУ КЛАСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Черкаси–2025

Рекомендовано до друку вченою радою КНЗ «ЧОПОПП Черкаської обласної ради». Протокол № 2 від 29 травня 2025 року

АВТОР-УКЛАДАЧ:

Лемешева Н. А., методист комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Руденко І.М., доцент кафедри психології комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», кандидат психологічних наук;

Козова О.В., заступник директора з навчально-виховної роботи КЗ «Смілянський мистецький ліцей «Успіх»

Л44 Лемешева Н.А. Мистецтво й цінності у 8-му класі Нової української школи: матеріали для викладання та приклади пілотних шкіл Черкащини. Черкаси: Вид. – тво «КНЗ «ЧОПОПП ЧОР».108 с.

У посібнику представлено розробки інтегрованих уроків курсу «Мистецтво» для 8-го класу Нової української школи, розроблених за модельною навчальною програмою «Мистецтво. 8 клас» (автори: Гайдамака О.В., Лемешева Н.А.). Матеріали посібника допоможуть вчителям мистецької освітньої галузі створювати сучасне освітнє середовище у базовій школі, ефективно використовувати компетентнісний та діяльнісний підхід у навчанні, моделювати захоплюючі уроки мистецтва. Особливу увагу приділено формуванню ціннісних орієнтацій учнів через осмислення художніх образів, а також – розвитку навичок критичного мислення та аналізу.

Видання адресоване вчителям предметів мистецької освітньої галузі, консультантам Центрів професійного розвитку педагогічних працівників, а також методистам, які відповідають за предмети мистецької освітньої галузі, студентам.

ЗМІСТ

1	Ціннісний вимір у вивченні мистецтва в 8-му класі. Формування світогляду через художні образи	5
2	Навчальні кейси з ідеями для проведення уроків мистецтва у 8-му класі	7
2.1.	Етнічний стиль – код української ідентичності	7
2.2.	Гармонія та досконалість Еллади	13
2.3.	Гармонія та досконалість Еллади: музика та театр	16
2.4.	Велич і могутність Давнього Риму	18
2.5.	Велич і краса мистецтва Візантії	21
2.6.	Русь-Україна – могутній взірєць нашого майбутнього	24
2.7.	Мій дім – моя фортеця	27
2.8.	Епоха лицарства та романтики	30
2.9.	Архітектура, що лине до небес	32
2.10.	Колорити середньовіччя	35
2.11.	Ідеали та образи ренесансу	38
2.12.	Ідеали та образи ренесансу (продовження)	41
2.13.	Художній світ Північного відродження	44
2.14.	Звукова палітра Ренесансу	47
2.15.	Завдання для оцінки рівнів досягнень учнів за I семестр	50
2.16.	Бароко для величі і слави	52
2.17.	Світ людини бароко	55
2.18.	Музичне мереживо бароко	58
2.19.	Перлини українського бароко	63
2.20.	Музика українського бароко	67
2.21.	Секрети галантного стилю	70
2.22.	Урівноважена гармонія архітектури класицизму	73
2.23.	Живописні образи класицизму	75
2.24.	Краса і впорядкованість гармонії співзвуччя	78
2.25.	Романтичні образи в мистецтві	82
2.26.	Музика романтиків	85
2.27.	Романтизм в особистостях	89
2.28.	«Правда життя», або Реалістичний стиль у мистецтві	92
2.29.	Реалістичні образи на сцені	95
2.30.	Естетика реалізму: правда в деталях	98
2.31.	Між минулим і сучасністю	101
2.32.	Завдання для оцінки рівнів досягнень учнів за II семестр	104
3.	Список використаних джерел	108

Шановні вчителі мистецтва!

Цей посібник покликаний стати вашим надійним помічником у викладанні мистецтва для учнів 8-го класу, пропонуючи структурований, змістовний та інтерактивний підхід до вивчення художніх стилів та їхнього впливу на європейську й українську культуру.

Основна ідея цього посібника – не просто передати знання, а надихнути учнів на самостійне дослідження, розвиток критичного мислення та формування власного естетичного смаку. Кожен конспект уроку є цілісним блоком, що містить:

- чітко визначені цілі (знаннєві, діяльнісні, ціннісні компоненти), які допоможуть вам спланувати урок та оцінити його результативність;
- детально розписану структуру уроку, включаючи мотивацію, вивчення нового матеріалу, закріплення, підсумок та домашнє завдання;
- рекомендовані матеріали (візуальні, аудіо, відео), що збагатять навчальний процес та зроблять його більш наочним і захопливим;
- різноманітні завдання – від аналізу візуальних образів до творчих проєктів, які сприяють всебічному розвитку учнів.

Ми прагнули зробити матеріал максимально доступним та цікавим, інтегруючи історичний контекст з художніми особливостями кожного стилю. Ви знайдете тут завдання, що спонукають до порівняльного аналізу, рефлексії над емоціями, втіленими в мистецтві, а також до творчого переосмислення вивченого.

Сподіваємося, що цей посібник стане ефективним інструментом у вашій роботі, дозволить створити на уроках мистецтва атмосферу дослідження та натхнення, а також допоможе вашим учням відкрити для себе безмежний світ мистецтва та його значення в житті людини.

З повагою, автор

ЦІННІСНИЙ ВИМІР У ВИВЧЕННІ МИСТЕЦТВА В 8-МУ КЛАСІ. ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ЧЕРЕЗ ХУДОЖНІ ОБРАЗИ

Вивчення мистецтва у 8-му класі — це унікальна можливість не лише розширити світогляд учнів щодо художніх стилів і напрямків, а й глибоко зануритись у світ цінностей. Ці цінності формувалися протягом століть і залишаються актуальними й сьогодні.

На відміну від 5-7 класів, де акцент робиться на знайомстві з видами та жанрами мистецтва, у 8-му класі відкривається простір для системного аналізу, порівняння та інтерпретації. На цьому етапі учні вже володіють основними мистецькими поняттями, мають сформований мистецький досвід та ключові компетентності й уміння у сприйнятті мистецтва. Це дозволяє вийти за межі суто естетичного сприйняття і перейти до осмислення ціннісного виміру художніх творів.

У 8-му класі учні готові до більш глибокого аналізу та інтерпретації творів мистецтва. Це дає змогу вчителю зосередитися на таких аспектах:

1. Замість поверхневого ознайомлення, 8-класники можуть поглиблено вивчати особливості, передумови виникнення, та ключові ідеї таких епох та стилів, як Античність, Середньовіччя (Романський, Готичний), Відродження, Бароко, Рококо, Класицизм, Романтизм та Реалізм. Кожен стиль – це не просто набір формальних ознак, а відображення світогляду епохи, її цінностей та уявлень про людину, суспільство, Бога та природу.
2. Вивчення мистецтва в 8-му класі природно інтегрується з історією, літературою. Це дозволяє учням бачити цілісну картину розвитку мистецтва та культури, розуміти, як історичні події впливали на мистецтво, а мистецтво, у свою чергу, формувало суспільні цінності. Наприклад, вивчення Реформації та Контрреформації є ключовим для розуміння мистецтва Бароко, а просвітницькі ідеї – для Класицизму.
3. Завдання для 8-го класу часто передбачають порівняння творів різних стилів. Це не лише тренує аналітичні здібності, а й допомагає усвідомити, як ті самі універсальні цінності (краса, добро, істина, свобода, любов) інтерпретувалися по-різному в різні епохи. Наприклад, порівняння античного ідеалу людської досконалості з ренесансним гуманізмом або романтичною індивідуальністю.
4. Мистецтво впливає на емоції. Тому у 8-му класі важливо не просто констатувати емоційний стан твору, а заглибитися в причини його виникнення, роль художника, техніки та засобів виразності. Це допомагає учням розвивати емоційний інтелект та емпатію.

Акцент на цінностях. Чому це важливо?

Вивчення цінностей через мистецтво є ключовим з таких причин, а саме тому, що мистецтво – це своєрідний «каталог» людських цінностей. Аналізуючи твори мистецтва, учні усвідомлюють, що цінувалося в різні епохи, як змінювалися пріоритети. Це допомагає їм формувати власний світогляд, систему цінностей, визначати своє місце у світі.

Кожен художній твір є інтерпретацією дійсності. Вивчаючи, які цінності художник прагнув донести, учні вчаться критично оцінювати інформацію, розрізняти ідеалізоване та реальне, пропаганду та істину. Це особливо актуально в сучасному світі, перенасиченому різноманітними образами та повідомленнями.

Незважаючи на зміну епох і стилів, у мистецтві завжди простежуються універсальні людські цінності: прагнення до краси, пошук істини, любов, співчуття, мужність, повага до життя. Обговорюючи їх прояви в різних творах, учні усвідомлюють єдність людського досвіду та важливість цих цінностей для всіх часів і народів. Розуміння цінностей, втілених у мистецтві, поглиблює естетичне сприйняття. Учні починають бачити не просто красиву картину, а складний світ ідей, почуттів та переконань, що стоять за нею. Це робить їхнє сприйняття мистецтва більш осмисленим і значущим.

Звернення до творів українських митців-реалістів, які відображали історичні події, побут та боротьбу за свободу (як, наприклад, картини Миколи Івасюка чи Сергія Васильківського),

є потужним інструментом для виховання національної свідомості, гордості за свою історію та культуру. Цінності козацької звияги, волелюбність, прагнення до незалежності прочитуються через художні образи, стаючи особистісно значущими.

Практичні підходи до викладання цінностей через мистецтво

- **Дискусії та обговорення.** Заохочуйте учнів до висловлювання власних думок про цінності, втілені в творах. Наприклад, після перегляду картини, яка показує страждання, запитайте: «Які цінності порушує художник у цій роботі? Які почуття вона у вас викликає і чому?»

- **Порівняльний аналіз.** Завдання на порівняння творів різних епох, що відображають одну й ту саму цінність (наприклад, зображення материнства в іконі та в картині Ренесансу), допоможуть учням побачити еволюцію поглядів.

- **Проектна діяльність.** Запропонуйте учням створити власні проекти («Моя подорож крізь стилі», «Мистецька баталія»), де вони досліджуватимуть, як різні стилі відображали певні цінності (наприклад, тему свободи чи краси).

- **Інтеграція з актуальними подіями.** Обговорюйте, як мистецтво реагує на сучасні виклики та події (наприклад, війна в Україні), і які цінності воно намагається донести. Це допомагає учням усвідомити зв'язок мистецтва з життям.

- **Рефлексія.** Заохочуйте учнів до саморефлексії. Завдання «розкажи, які нові навички ти здобув(-ла) завдяки мистецтву» або «яку найвищу цінність утілено в мистецтві певної епохи?» сприяють усвідомленню власного ціннісного зростання.

Вивчення мистецтва в 8-му класі, з акцентом на ціннісному вимірі, є не просто уроками у базовій школі. Це шлях до формування гармонійної особистості, здатної бачити красу, розуміти складність світу, критично мислити та керуватися високими моральними принципами. Мистецтво – це універсальна мова, яка передає цінності людства, і наше завдання як учителів – допомогти учням опанувати цю мову та інтегрувати її мудрість у власне життя.

НАВЧАЛЬНІ КЕЙСИ З ІДЕЯМИ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ МИСТЕЦТВА У 8-МУ КЛАСІ

ЕТНІЧНИЙ СТИЛЬ – КОД УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Мета уроку: сформувати в учнів розуміння поняття «стиль» у мистецтві, побуті та житті, розкрити роль етнічних мотивів у сучасному мистецтві та поглибити знання про культурну спадщину України, зокрема трипільську культуру та скіфське мистецтво.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Ознайомити учнів з поняттям «стиль» (побутовий, мистецький, індивідуальний, стиль доби) та його проявами.
- Сформувати уявлення про ключові періоди та особливості культурної спадщини України: трипільську культуру (кераміка, орнаменти) та скіфське мистецтво (золота пектораль, звіриний стиль, Семаргл).
- Визначити роль етнічних мотивів у сучасному українському мистецтві (музика, мода, дизайн) на прикладах відомих виконавців та художників.

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Розвивати вміння аналізувати та порівнювати мистецькі твори різних епох, виявляючи в них етнічні та стильові особливості.
- Формувати навички інтерпретації мистецьких образів та символів (на прикладі творчості Марії Приймаченко, трипільських та скіфських артефактів).
- Стимулювати творчу діяльність через створення ескізів, планування флешмобів чи міні-проектів в етнічному стилі.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Формувати емоційно-ціннісне ставлення до мистецької спадщини українського народу як невід'ємної частини національної та світової культури.
- Виховувати повагу до культурної ідентичності та традицій, що є основою для розуміння власного «Я» як українця/українки.
- Сприяти усвідомленню того, що українське мистецтво та етнічний стиль є частиною сучасних світових трендів і важливим елементом національної самоідентифікації.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, аналіз, практична діяльність, творча проектна робота).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв) Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери: «Що для вас є стильним?»

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв)

Шановні учні, на сьогоднішньому занятті ми зануримося в унікальний світ української культури та ідентичності. Але перш ніж ми почнемо, мені б хотілося, щоб кожен з вас на мить замислився: що, на вашу думку, вирізняє українців з-поміж інших народів світу? Які риси, традиції чи особливості ми, українці, можемо назвати своїми, неповторними?» (Заохочення до вільного висловлювання, підкреслення відсутності «неправильних» відповідей).

Мозковий штурм (3-4 хв) Обговорення запитання: Що вирізняє українців з-поміж інших народів?

Провокуючі запитання: «Які державні символи України ви знаєте? Чому саме ці кольори (блакитний і жовтий) були обрані для прапора? Яке їхнє символічне значення? Що для нас означає Гімн України, особливо сьогодні?»

Очікувані відповіді/доповнення. Прапор (синє небо над золотими полями), Герб (Тризуб як символ триєдності влади, спадщина Київської Русі), Гімн («Ще не вмерла України...» як заклик до свободи та незалежності). Можна згадати їхню вікову історію та сучасне значення як символів стійкості та боротьби.

Народне мистецтво. Провокуючі запитання: «Які види українського народного мистецтва ви знаєте? Що робить, наприклад, вишиванку чи писанку такими впізнаваними у світі? Чи є у вас вдома предмети народного мистецтва?»

Очікувані відповіді/доповнення. Вишиванка (кожен регіон має свої унікальні візерунки, символіка орнаментів – обереги, здоров'я, родючість), писанка (символ нового життя, весняного відродження, унікальні техніки розпису), петриківський розпис (яскравість, квіткові мотиви), кераміка, різьблення по дереву. Обговорення функціональності та естетики, передача з покоління в покоління.

Музичний фольклор. Провокуючі запитання: «Які українські народні пісні ви любите? Які інструменти є символом української музики? Чим, на вашу думку, українські народні пісні відрізняються від пісень інших народів (наприклад, ліричністю, гумором, історичним змістом)?»

Очікувані відповіді/доповнення. Коломийки, чумацькі пісні, козацькі думи, веснянки, щедрівки. Унікальність народних інструментів (бандура, сопілка, трембіта). Згадка про українське багатоголосся, мелодійність та глибину текстів, що відображають історію та дух народу.

Особливості стилю в одязі та поведінці. Провокуючі запитання: «Окрім вишиванки, які елементи українського традиційного одягу ви б згадали? А що можна сказати про особливості характеру українців – які риси нас вирізняють (наприклад, гостинність, волелюбність, працьовитість, почуття гумору, стійкість)?»

Очікувані відповіді/доповнення. Віночки, намиста, шаровари, кожухи. Обговорення національного характеру: волелюбність, прагнення до незалежності, гостинність, почуття гумору, індивідуалізм у поєднанні зі здатністю до самоорганізації (козацтво), шанобливе ставлення до природи, сім'ї, повага до старших. Особливо актуальною є згадка про стійкість та незламність, які українці демонструють світові сьогодні.

Вчитель. «Чудово! Ви назвали так багато важливих і глибоких речей, які справді роблять нас унікальними. Ці елементи – від державних символів до особливостей нашого характеру – є не просто частиною нашої минувшини, а живим підтвердженням нашої ідентичності, нашої сили та незламності, особливо сьогодні. Саме ця унікальна культурна спадщина та наш національний дух є фундаментом, на якому ми будемо наше сьогодні та майбутнє. І сьогодні ми продовжимо занурюватися в цю тему, щоб ще краще зрозуміти, хто ми є і чому наша спадщина така цінна.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

Поняття «стиль». Побутовий стиль, стиль доби, мистецький стиль, індивідуальний стиль. Приклади: стиль сучасної України (музика, мода, дизайн).

Почнемо з фундаментального розуміння поняття «стиль». Стиль (від лат. *stilus* – загострена паличка для письма; манера писати) – це сукупність характерних ознак, прийомів, особливостей, що створюють єдність виразних засобів і форм у мистецтві, літературі, архітектурі, моді, поведінці, мовленні, побуті та інших сферах людської діяльності. Це своєрідний «почерк», що дозволяє ідентифікувати явище, особу, добу чи культуру. Стиль виражає певний світогляд, естетичні уподобання та систему цінностей.

Розглянемо ключові прояви поняття «стиль». Побутовий стиль - це сукупність звичок, манер, уподобань, що формують повсякденне життя людини, родини, соціальної групи. Він охоплює:

Вибір одягу, зачіски, макіяжу, що відображає індивідуальність, спосіб життя, професійну приналежність – це особистісні прояви:

Інтер'єр, меблі, предмети декору, що створюють атмосферу та відображають смаки господарів – це домашнє середовище

Манера спілкування, організація дозвілля, харчові вподобання – це соціальні звички.

Приклад для обговорення. Як змінюється побутовий стиль у різних поколіннях або в різних соціальних групах? Як впливає на нього глобалізація чи, навпаки, національні традиції?

Стиль доби (Епохальний стиль) – це система характерних ознак, що пронизують усі сфери життя та мистецтва певної історичної епохи. Він відображає панівні філософські ідеї, соціальні цінності, наукові відкриття та технологічний прогрес. Стиль доби є своєрідним «дзеркалом часу».

Приклади (Бароко (XVII – середина XVIII ст.): Пишність, динаміка, контрасти, емоційність (як у архітектурі, так і в музиці, живописі, одязі). Класицизм (кін. XVIII – поч. XIX ст.): Стриманість, раціональність, звернення до античних зразків, чіткість форм. Модерн (кін. XIX – поч. XX ст.): Плавні лінії, природні мотиви, символізм, відмова від історизму, прагнення до синтезу мистецтв. Стиль 90-х років XX століття: Еклектика, бунтарство, вплив поп-культури, яскраві кольори в моді, розвиток електронної музики, поява субкультур).

Запитання для дискусії. Як війни, революції чи значні технологічні зміни (наприклад, Інтернет) впливають на формування стилю доби?

Мистецький стиль – сукупність художніх засобів і прийомів, що характеризують певну художню систему або напрям у мистецтві (живопис, скульптура, література, музика, архітектура). Кожен мистецький стиль має свої канони, естетичні принципи та унікальний виразний арсенал.

Приклади: Бароко у скульптурі, Романтизм у живописі; готична, ренесансна, конструктивістська архітектура; музика класицизму...

2. Стиль сучасної України: Відкритість, автентичність, незламність

Особливий інтерес становить формування та прояв стилю сучасної України. Цей стиль є унікальним сплавом глибокої історичної спадщини, потужної національної ідентичності та реакції на сучасні виклики, особливо пов'язані з повномасштабним вторгненням. Сучасний український стиль – це не просто естетика, це відображення національного характеру, волелюбності, креативності та незламності. Розглянемо його прояви у ключових сферах

Сприймання музичних творів. ONUKA – Ozerna, Go_A – Калина, Святослав Вакарчук – Обійми мене (кавер грузинського гурту Bravo), Ой у лузі червона калина (кавери іноземних виконавців)

• Обговорення:

- Які етнічні риси присутні в композиціях?
- Чому ці пісні цікавлять іноземців?
- Який сенс закладено в етнічному стилі?

Українська музика активно інтегрує етнічні мотиви, фольклорні інструменти та вокальні техніки (наприклад, горловий спів, багатоголосся) у сучасні жанри – поп, рок, електронну музику, хіп-хоп. Це створює самобутнє звучання, яке є впізнаваним у світі (наприклад, гурти «ДахаБраха», Go_A, «Kalush Orchestra», ONUKA).

Особливо після 2014 року та з початком повномасштабного вторгнення, значно зріс пласт патріотичних, соціально-протестних пісень, що відображають боротьбу, біль, надію та віру в перемогу. Музика стала одним із ключових інструментів підтримки бойового духу та єднання нації.

Характерною рисою є глибока ліричність, відвертість емоцій, що часто переплітається з містичними або філософськими елементами.

Українські артисти активно виступають на світових сценах, беруть участь у міжнародних колабораціях, використовуючи музику як культурну дипломатію.

Приклади для демонстрації (короткі аудіо/відео фрагменти): Пісні Go_A, «ДахаБраха», «Океан Ельзи», «Антитіла», «Kalush Orchestra».

3. Етнічні мотиви в сучасному мистецтві

Мода. Українські дизайнери активно використовують традиційні мотиви – вишиванку, орнаменти, крій народного одягу – але не як копії, а як джерело натхнення для створення сучасних, актуальних колекцій. Це проявляється у вишивці на сучасних силуетах, використанні натуральних тканин (льон, бавовна), етнічних аксесуарів, переосмисленні головних уборів.

Українська мода часто відображає прагнення до зручності, але з обов'язковим збереженням естетичної привабливості. Це особливо актуально в умовах, коли одяг має бути не тільки красивим, а й практичним.

Багато колекцій сучасних українських дизайнерів несуть у собі потужний наратив про національну стійкість, самоідентифікацію та гордість. Одяг стає не просто елементом гардеробу, а заявою.

Зростає тренд на використання екологічних матеріалів, етичне виробництво та підтримку місцевих майстрів.

Приклади роботи українських дизайнерів (Юлія Магдич, Vita Kin, Litkovska, Frolov, Ksenia Schnaider), сучасні інтерпретації вишиванки.

Стиль – це не просто зовнішній вигляд, а глибоке відображення внутрішнього світу особистості, епохи чи нації. Стиль сучасної України є яскравим прикладом того, як культурна спадщина, національний дух та поточні історичні виклики формують унікальне, впізнаване та потужне самовираження, що викликає повагу та захоплення у світі.

4. Авторський стиль – це унікальний, неповторний художній «почерк» митця, що виявляється у його виборі тем, композиційних прийомів, колористичній палітрі, техніці виконання та індивідуальному баченні світу. Він є квінтесенцією особистості художника та його внеску у світове мистецтво.

- Марія Приймаченко – приклад унікального мистецького стилю, визнаного у світі. Геніальна українська народна художниця, її творчість є еталоном автентичного авторського стилю. Вона створила оригінальний світ образів, який не має аналогів у світовому мистецтві, і був високо оцінений такими майстрами як Пабло Пікассо. Образи, кольори, символи у її творах. Світ Приймаченко населений фантастичними звірами (леви з людськими очима, дивоптахи, багаторічні коні), казковими квітами, що оживають, та сюжетами з повсякденного сільського життя, переплетеними з українською міфологією та фольклором. Її роботи завжди сповнені життєвої сили та оптимізму, навіть коли вони торкаються складних тем.

Художниця використовувала надзвичайно інтенсивні, чисті, часто контрастні кольори (яскраво-червоний, синій, зелений, жовтий), що створюють відчуття свята, енергії та магічної атмосфери. Її колористична палітра є однією з найвпізнаваніших рис її стилю.

Кожен елемент у її творах насичений символічним значенням, закоріненим у народних віруваннях та оберегах. Це символи добра і зла, життя, родючості, миру, боротьби (наприклад, фантастичні звірі часто втілюють зло, з яким борються), нерозривного зв'язку людини з природою та космосом.

Стиль Марії Приймаченко – це яскраве свідчення того, як глибоке занурення у власну культуру та безмежна фантазія можуть породити мистецтво, що стає універсально зрозумілим і цінним для всього світу.

5. Культурна спадщина України

Стиль сучасної України глибоко вкорінений у тисячолітніх традиціях, що сягають часів найдавніших цивілізацій на її теренах. Ці культурні шари заклали фундамент для подальшого розвитку естетичних уподобань та символічних систем.

Трипільська культура (IV–III тис. до н.е.): Одна з найдавніших землеробських культур Європи, що вражає своєю високою художньою розвиненістю. Візитівка Трипілля – монументальні розписні посудини (біноклеподібні, грушоподібні), що вражають довершеністю форм та техніки виготовлення.

Характерні спіральні мотиви (символ руху, життя, безперервності), меандри (символ вічності, річки, лабіринту), солярні знаки (символи сонця, родючості). Ці елементи не просто прикрашали, а несли глибокий сакральний зміст, відображаючи світогляд землеробського суспільства.

Унікальні для свого часу мегапоселення (протоміста) з розташуванням будівель по колу, що відображало космологічні уявлення.

Дослідження свідчать про розвинене ткацтво та використання орнаментів, подібних до керамічних. Скіфське мистецтво (VII–III ст. до н.е.) – спадщина кочових народів Великого Степу, що синтезувала елементи Сходу та місцеві традиції. Золота пектораль один із найвідоміших артефактів світового значення, знайдений в кургані Товста Могила. Ця нагрудна прикраса вражає ювелірною майстерністю та багатством сюжетів – від анімалістичних сцен до побутових замальовок, що відображають життя скіфів. Звіриний стиль домінує у скіфському мистецтві, характеризується стилізованими та динамічними образами тварин, що передають їхню силу, швидкість, агресію. Серед найпоширеніших – образи Скіфського оленя (символ сонця, величі), пантери, грифонів, баранів.

Семаргл – міфологічна істота (крилатий собака, лев), що символізувала охоронця посівів, зв'язок між світами, і часто зустрічається в прикрасах (гривни, браслети, сережки, бляшки для одягу та зброї), що демонструють високий рівень металообробки та складну символіку.

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Обговорення (письмово або усно, вибірково):

- Як ти розумієш поняття «стиль» у різних сферах?
- Які етнічні риси ти бачиш у сучасній культурі України?
- Чи можна говорити про стиль трипільського мистецтва? Який він?
- Які враження справили на тебе скіфські прикраси?
- Яке значення має вивчення етнічного стилю для сучасного українця?

V. Творче завдання (на вибір, 10–15 хв)

Творча робота – виконання ескізу одягу або прикраси в етнічному стилі (трипільський або скіфський орнамент).

Мистецький флешмоб (колективне планування). До пісні KAZKA – «Ми з України» – створення рухів, ідеї костюмів.

Міні-проект у групах:

Теми: «Український стиль у моєму житті», «Від глибини віків: мистецька спадщина України», «Поєднання традицій і сучасності»

VI. Підсумок уроку (5 хв)

- Які відкриття ти зробив / зробила сьогодні?
- Що найбільше вразило?
- Чи можна вважати українське мистецтво частиною сучасних світових трендів?

КВІЗ «МИСТЕЦЬКА СКАРБНИЦЯ УКРАЇНИ»

Мета: актуалізувати знання про культурну спадщину України, поняття стилю, етнічні мотиви та значення мистецтва.

Формат: 2–4 команди 5 раундів. За кожну правильну відповідь — 1 бал. За повну відповідь з поясненням — 2 бали. Можна використовувати Kahoot, LearningApps, PowerPoint або картки.

Раунд 1. «Так / Ні» (учні піднімають картку або показують великий палець угору/вниз)

Державні символи України — це прапор, гімн та герб. ☒

Трипільці жили лише на території Чернігівщини. ☒

Скіфський олень — це казковий персонаж. ☒

Марія Приймаченко зображала фантастичних звірів і птахів. ☒

Стиль у мистецтві — це випадковий набір ознак. ✕

Раунд 2. «Хто/що це?» (визначення або фото на екрані, потрібно дати назву)

1. Це прикраса зі скіфського золота, діаметром понад 30 см, яка є одним із найвідоміших символів України. → Золота пектораль
2. Художниця, яка створювала яскраві фантастичні образи тварин і рослин, її твори визнані у світі. → Марія Приймаченко
3. Найдавніша культура на території України, відома своєю розписною керамікою та великими поселеннями. → Трипільська культура
4. Міфічна істота, що поєднує риси пса та птаха, часто зустрічається у скіфському мистецтві як охоронець. → Семаргл
5. Український музичний гурт, що поєднує етномотиви й електроніку, відомий далеко за межами України. → ONUKA

Раунд 3. «Пісенна спадщина» (відгадати за описом чи уривком — можна включити аудіо або відео)

1. Цю патріотичну пісню виконували численні іноземні артисти, її назва починається словами «Ой у лузі червона...» → «Калина»
2. Кавер цієї пісні гурту «Океан Ельзи» зробив грузинський гурт «Браво», що свідчить про міжнародне визнання української музики. → «Обійми мене»
3. Пісня, з якою український гурт прославив етностиль на Євробаченні, поєднуючи фольклорні мотиви з сучасним звучанням. → Go_A – «Шум»

Раунд 4. «Порівняй і поясни» (командне обговорення — 2 хвилини)

1. Порівняйте стиль одягу трипільців (за зображеннями/описами) та сучасних українців (з елементами етностилю). У чому спільні риси або відмінності?
2. У чому полягають **етнічні мотиви** в піснях **ONUKA** та **Go_A**? Як вони поєднуються з сучасним звучанням?
3. Чим відрізняється художній стиль давнини (наприклад, скіфський звіриний стиль) від сучасного етнодизайну в одязі чи інтер'єрі? Наведіть приклади.

Раунд 5. «Правда чи вигадка» (учні мають відповісти, чи правда подане твердження)

У трипільців не було ткацтва, вони лише виготовляли кераміку. ✕

Витинанки — це різновид народного мистецтва, що використовує різьблення з паперу.

Семаргл — це персонаж виключно сучасних комп'ютерних ігор у жанрі фентезі. ✕

Український етнічний стиль не впливає на сучасну світову моду. ✕

Скіфи активно використовували звіриний стиль у мистецтві, зображуючи тварин у динамічних позах. ✓

Підсумок гри

- Підрахунок балів.
- Нагородження (грамоти, оплески, символічні призи).
- Рефлексія: «Що нового я дізнався/дізналася сьогодні?» — усно або письмово.

VII. Домашнє завдання (на вибір):

- Продовжити роботу над проектом / флешмобом.
- Написати коротке есе: «Мій стиль — це...»
- Створити власний щоденник мистецьких спостережень.

Ціннісне повідомлення уроку: «Бути українцем — це носити у собі тисячолітню культуру, бачити себе як міст між минулим і майбутнім, говорити світу про красу наших традицій сучасною мовою мистецтва».

ГАРМОНІЯ ТА ДОСКОНАЛІСТЬ ЕЛЛАДИ

Мета уроку: ознайомити учнів з основними принципами та шедеврами мистецтва Давньої Греції, розкрити їхню гармонію та досконалість як відображення людських цінностей.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Назвати пам'ятки архітектури (храми, акрополь, ордери) та скульптури (Дискобол, Венера Милоська).

- Пояснювати, як давньогрецьке мистецтво відображає ідеали краси, людські цінності та світогляд античної доби.

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Аналізувати та порівнювати давньогрецькі мистецькі твори, пояснюючи їхню динамічність чи статичність, особливості композиції.

- Інтерпретувати міфологічну основу античного мистецтва та її зв'язок з пантеоном олімпійських богів.

- Застосовувати отримані знання в практичній діяльності (створення ескізів трафаретів, експерименти зі ШІ) та порівнювати давні й сучасні еталони краси.

3. ЦІНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Формувати естетичне ставлення до ідеалів краси, гармонії та досконалості, втілених у давньогрецькому мистецтві.

- Усвідомити значення античної спадщини як основи європейської цивілізації та джерела натхнення для мистецтва в різні часи.

- Виховувати повагу до культурних досягнень людства та розуміння важливості збереження історичної спадщини.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, аналіз, практична діяльність, творча проєктна робота).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери:

Вчитель. «Сьогодні ми вирушимо у захопливу подорож у часі, щоб відкрити для себе світ, де людська думка і творчість сягнули небувалих висот. На храмі давньогрецького міста Дельфи були висічені слова: «Людина – міра всіх речей». Як ви думаєте, що означає це гасло? Що для вас є мірою всіх речей?» (Коротке обговорення).

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Обговорення.

Вчитель. «Давня Греція... Лише дві тисячі років тому там було закладено основи багатьох європейських наук і мистецтва. Як ви вважаєте, яке значення мала й досі має ця епоха для нашої сучасної культури та цивілізації? Що ми успадкували від давніх греків?» (Відповіді учнів: філософія, демократія, Олімпійські ігри, архітектура, скульптура).

• Розповідь вчителя. «Гармонія та досконалість Еллади»

Вчитель. «Зануримось у світ, де панували гармонія та досконалість, – у світ Давньої Греції, або, як її ще називали, Еллади. Саме там, на берегах Егейського моря, зародилися ті ідеали краси, пропорцій та людяності, які стали фундаментом європейського мистецтва. Ми дізнаємось, чому давні греки вважали людину центром Всесвіту і як ця ідея втілювалася в їхніх величних храмах, досконалих скульптурах та витонченому вазописі. Приготуйтеся відкрити для себе джерела вічної краси!»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Людина — міра всього. Гуманізм античного світу

Вчитель. «Принцип «Людина – міра всіх речей» був наріжним каменем давньогрецької культури. На відміну від багатьох інших цивілізацій, де люди були лише піщинками перед обличчям величезних божеств чи фараонів, греки прославляли велич і гідність людини. Подивіться на грецькі храми – вони не були велетенськими, вони були співмірні з людиною, щоб кожен, хто стояв поруч, відчував значущим і сильним. Храм був символом величчя вільного громадянина. Античне мистецтво мало міфологічну основу й було тісно пов'язане з пантеоном богів Олімпу. Але навіть богів греки уявляли в образі людей – сильніших, величніших, наділених фізичною досконалістю і глибокою людяністю.»

2. Архітектура Давньої Греції. Храми, Акрополь та Ордери

Вчитель. «Архітектура Давньої Греції – це втілення ідеалу гармонії. Подивіться на храм Аполлона у Коринфі (показати зображення). Зверніть увагу на його збалансованість

композиції та рівновагу частин. Храми ставили на високих уступчастих платформах, так званих стилобатах. Особливе значення надавали оформленню екстер'єру: фронти (трикутні завершення даху), фризи (декоративні смуги) та інші пласкі поверхні оздоблювали рельєфами. Верхні частини розфарбовували, широко використовували позолоту. Але головна особливість – це колони. Вони були не просто опорами, а й створювали емоційне враження. У грецькій архітектурі сформувалися три класичні ордери – доричний, іонічний та коринфський. (Показати зображення ордерів та відео <https://cutt.ly/VeWsKB0Y>). Поміркуйте, який з них здається вам найсуворішим, а який – найвишуканішим? Вершиною архітектурного генія став Афінський акрополь – справжнє серце Давньої Греції, її святиня і гордість (показати зображення та відео <https://cutt.ly/Reb3n6aD>). А подивіться на Портик каріатид Ерехтейону (показати зображення). Тут колони мають вигляд жіночих фігур – **каріатид**. Існували й чоловічі фігури – **атланти**.»

3. Досконалість давньогрецької скульптури

Вчитель. «Філософ Плутарх казав: «В Афінах більше статуй, ніж живих людей». Це свідчить про те, яке значення мала скульптура. Вона втілювала образ довершеної людини, гармонійно розвиненої фізично та духовно. Це вселяло віру в людину, прославляло її велич. Розгляньте знамениту скульптуру Мирона. Дискобол (показати зображення). Вона здається динамічною чи статичною? Поясніть чому. Ця скульптура передає рух, але водночас застиглий момент. А ось Агесандр. Афродіта (Венера Милоська) (показати зображення). Це еталон жіночої краси. Поміркуйте, яким був еталон краси людини у давніх греків? Порівняйте його з сучасними еталонами чоловічої та жіночої краси. І, можливо, хтось із вас запропонує свою реконструкцію рук Венери Милоської?»

4. Вазопис як джерело знань

Вчитель. «Важливу інформацію про життя давніх греків – від буденних домашніх занять, спортивних змагань на Олімпійських іграх до вшанування богів – доніс із глибини тисячоліть **вазопис**. Багатство творчих ідей, гармонія форм і кольорів – усе це засвідчують зображення на глиняних вазах. (Показати зображення вазопису, наприклад, «Геракл та Немейський лев»). Як зображено людей у вазописі? У чому закономірність кольорових поєднань розписів і тла? Про що можна дізнатися із зображень? Зверніть увагу на **різновиди форм** давньогрецьких посудин: кілік, кратер, амфора, лекіф (показати зображення). Чи трапляються подібні форми в нашому побуті? Це свідчить про високу майстерність вазописців і керамістів.»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Систематизуємо наші знання. Оберіть одне із запропонованих питань та підготуйте коротку відповідь.» (Дати учням час на обдумування, потім вибірково запитати).

Поміркуйте над еталоном краси людини у давніх греків. Порівняйте давні й сучасні еталони чоловічої та жіночої краси.

- Скульптури динамічні чи статичні? Пояснити на прикладах Мирона. Дискобол та інших.

- Як зображено людей у вазописі? У чому закономірність кольорових поєднань розписів і тла? Про що можна дізнатися із зображень?

- Які знання (геометрії, математики, фізики тощо) були потрібні грецьким митцям і майстрам для спорудження та оздоблення храмів? Пояснити свої міркування щодо вислову Гіппократа: «Життя коротке, мистецтво вічне». Як це підтверджує мистецтво давніх греків?

V. Творче завдання (на вибір, 10–15 хв)

Вчитель. «Настав час проявити власну творчість, надихнувшись ідеалами Еллади! Оберіть одне із завдань.»

1. Варіант 1. Створення трафарету. Створити ескіз трафарету для декорування речей, стін будівель тощо, використовуючи давньогрецькі орнаменти (меандр, спіральні візерунки) або мотиви (фрагменти фігур, міфологічні символи).

• Чекліст творчої роботи:

- ✓ Намалюй відповідний лінійний малюнок для трафарету.

✓ Щоб трафарет швидко не зіпсувався, переведи малюнок на вологостійкий матеріал (пергамент, поліетилен, тонкий пластик тощо).

✓ Гострими ножицями або канцелярським ножом виріж трафарет. Щоб не відгиналися його гострі кути, закріпи їх скотчем.

✓ **Варіант 2. Експеримент зі ШІ.** Проекспериментувати зі створенням зображень олімпійських богів або давньогрецьких сцен за допомогою ШІ, наприклад, Adobe Firefly (<https://firefly.adobe.com/>).

- **Напиши промпт-підказку для ШІ:**

- Визнач ШІ і його роль (наприклад: «Ти – художник, який створює зображення для сучасного ілюстрованого міфологічного довідника.») і цільову аудиторію (наприклад: «для молодих читачів, які цікавляться міфами»).

- Чітко і зрозуміло, без двозначностей та загальних фраз сформулюй завдання (наприклад: «Створи зображення Зевса на Олімпі, він має бути величним, з блискавкою в руці, навколо хмари. Стиль реалістичний з елементами класицизму.»).

- За потреби використовуй ланцюжок промптів для доповнень / уточнень задуманого (наприклад: «Додай орла поруч з Зевсом. Зроби кольори більш яскравими.»).

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Запитання для узагальнення:

- *Вчитель.* «Підсумуймо наш урок. Які головні відкриття ви зробили сьогодні?

- У чому особливість мистецтва Давньої Греції?

- Як у давньогрецькому мистецтві відображено цінності людини того часу?

- Чому людство трепетно зберігає їхню тисячолітню мистецьку спадщину?»

(Обов'язково підкреслити ідею вічності мистецтва).

VII. Домашнє завдання (на вибір):

- Запропонуй свою реконструкцію рук статуї «Венера Милоська» (у вигляді ескізу або опису).

- Досліди архітектуру населеного пункту, в якому ти живеш. Чи успадковано в сучасних будівлях досягнення давніх греків? Які типи архітектурних колон можна спостерігати? Який з ордерів використовують частіше? Які давньогрецькі шедеври архітектури та скульптури ввійшли до семи чудес світу.

- Поцікався (пригадай) міфом про перший подвиг Геракла – Немейський лев. Поміркуй, чому саме цей момент митці відтворюють найчастіше. Про що він свідчить? Якими представлено його головних персонажів у творах образотворчого мистецтва давніх греків? Схарактеризуй і порівняй їх.

- Переглянь матеріали ВШО: «8 клас. Мистецтво. Мистецтво Античності: Давня Греція (урок 2)».

ГАРМОНІЯ ТА ДОСКОНАЛІСТЬ ЕЛЛАДИ: МУЗИКА ТА ТЕАТР

Мета уроку: ознайомити учнів з особливим місцем музики та театру в житті давніх греків, розкрити їхнє значення для виховання душі та громадянина, а також їхній вплив на сучасне мистецтво.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Обговорювати роль музики (як мистецтва муз, елемента виховання, складової свят і повсякдення) та театру (як «школи громадян») в житті давньогрецького полісу.

- Назвати основні музичні жанри (ода, рапсодія, елегія, гімн) та музичні інструменти (ліра, кіфара, сиринга, авлос) Давньої Греції.

- Визначити основні частини давньогрецького театру (оркестра, театр, сцена) та особливості акторського виконання (маски, котурни).

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Аналізувати та порівнювати музичні твори різних епох, виявляючи спільні риси та вплив античних жанрів на сучасну музику.

- Характеризувати тембри давньогрецьких музичних інструментів та їхні сучасні аналоги.
- Досліджувати роль музики та театру в давньогрецьких змаганнях (Панафінеї, агони) та їхній зв'язок з міфологічними образами (Аполлон, музи).
- Аргументувати або спростовувати думки Піфагора щодо терапевтичних властивостей музики на основі власного досвіду.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Формувати повагу до культурної спадщини Давньої Греції як невід'ємної частини світового мистецтва та джерела сучасних музичних і театральних форм.
- Усвідомити важливість музичного та театального мистецтва у формуванні особистості та громадянина в античні часи та їхнє значення для сучасної освіти та виховання.
- Цінувати гармонію та досконалість давньогрецького мистецтва, а також прагнути до відновлення та збереження спадщини предків.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, аналіз, практична діяльність, творча проєктна робота).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери

Вчитель. «На попередньому уроці ми з вами розпочали захопливу подорож до Давньої Греції, Еллади, де познайомилися з її архітектурною та скульптурною досконалістю. Сьогодні ми продовжимо цю подорож, занурившись у світ музики та театру – мистецтв, які давні греки вважали даром богинь муз і невід'ємною частиною виховання душі. Як ви думаєте, чому саме музика була таким важливим елементом життя давніх греків?» (Коротке обговорення).

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Обговорення запитання.

Вчитель. «Що вам вже відомо про Аполлона – бога натхнення і покровителя мистецтв, та муз – покровительок талантів, мистецтв і наук? (Показати зображення Аполлона та муз: Терпсіхора, Мельпомена, Талія, Ерато). До яких видів мистецтва належать подані зображення муз?» (Відповіді учнів: Аполлон – бог Сонця, світла, покровитель мистецтв; музи – покровительки різних сфер мистецтва).

Мотивація. *Вчитель.* «Музика в Давній Греції була не просто розвагою, їй надавали державного значення. Для вільних громадян навчання музичного мистецтва було обов'язковим складником громадянського виховання та освіти. А театр був своєрідною 'школою громадян'. Як ви думаєте, чому мистецтво мало таку важливу роль у житті давньогрецького суспільства?»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Музика як виховання душі *Вчитель.* «Греки вірили, що музика – це мистецтво богинь муз, яке служить вихованню душі. Музика звучала всюди: на театральних виставах, народних святах, у повсякденні. Давні джерела свідчать, що грецька музика була одноголосною, а ноти позначали буквами. На жаль, до нас дійшло лише кілька уривків давніх пісень та гімнів. З Давньої Греції до нас прийшло багато музичних жанрів. Розглянемо деякі з них. Ода – урочисті, піднесені пісні на честь події чи героя. Рапсодія – твори народних поетів і співаків (рапсодів, аедів, кіфаредів), що оспівували подвиги героїв. Елегія – ліричний твір, часом журливого змісту. Гімн – пісня-благання, звернена до богів. У гімнах було три частини: заклик до божества, міф про нього, молитва з проханням про допомогу.

Послухаємо Гімн Аполлону (реконструкція твору, 2 ст. до н. е., <https://cutt.ly/aeb4Gjsx>) та сучасне виконання Кімберлі Стіл. Гімн Аполлону (<https://cutt.ly/ueb3W8IX>). Порівняйте музичні твори. Які сучасні гімни вам відомі? Які їхні музичні характеристики?»

2. Музичні інструменти Еллади

Вчитель. «Музика в Давній Греції була переважно вокальною. Інструменти зазвичай супроводжували спів. Улюбленими інструментами греків були струнні щипкові: формінга, ліра та кіфара (показати зображення). Серед духових були поширені сиринга (флейта божества Пана) і авлос (подібний до гобоя, використовувався простий і подвійний авлос). (Показати

зображення музичних інструментів Давньої Греції: <https://cutt.ly/RkfgqLg>, <https://cutt.ly/0eb4Lj6W>). Схарактеризуйте тембри давньогрецьких музичних інструментів. Які сучасні музичні інструменти вони вам нагадують? Які музичні інструменти зображено на розписах та скульптурах?»

Несподіване звучання. *Вчитель.* «Пропоную послухати, як звучить саундтрек до к/ф «Зоряні війни» на давньогрецьких інструментах (<https://cutt.ly/ceb4XcmB>). Які враження? Чи змінюється сприйняття відомої мелодії?»

3. Музика на Великих Панафінеях та Піфагор про музику

Вчитель. «Один раз на п'ять років у середині літа в Афінах відбувалося всенародне свято – Великі Панафінеї. Це було грандіозне дійство, що включало спортивні, кінні та музичні змагання. В останніх змагалися співаки-солісти, хори, інструменталісти, автори віршів і пісень.

Послухайте твір грецького композитора Вангеліса «Мефодей» (Mythodea) (<https://cutt.ly/WkiLbnG>), що звучав у храмі Зевса в Афінах з нагоди місії NASA на Марс. Як ви можете схарактеризувати цю музику? Які ваші враження?

У Давній Греції активно розвивалася музична теорія. Піфагор, філософ, математик і музикант, розробив вчення про музичні інтервали, а також вивчав терапевтичні властивості музики. Він вірив, що музика може керувати душею, пробуджуючи добро чи зло.

4. Театр – «Школа громадян»

Вчитель. «Театр у Давній Греції був не просто розвагою, а важливою державною установою і своєрідною «школою» громадян. Тут порушувалися актуальні проблеми громади, питання виховання молоді. Трагедії використовували міфологічні сюжети, але через них просвічували важливі суспільні явища.»

Театральні споруди будували просто неба, величезних розмірів – наприклад, афінський театр вмщував 17 000 глядачів! (Показати Театр Діоніса в Афінах та його схему). Основні частини театру: оркестра (майданчик для акторів, хору), театр (місце для глядачів), сцена (споруда для переодягання, декоративне тло). Актори виступали в масках, які відтворювали стать, вік, суспільне становище, настрій. Вони носили котурни (взуття з високими підошвами), високі головні убори й довгий одяг.

Порівняйте античний театр (перегляд відео <https://cutt.ly/deb4BglP>) і сучасний театри. У чому їхні спільні риси та відмінності? Як ви гадаєте, чому завдяки театральним творам ми можемо дізнатися про важливі цінності громадян грецьких полісів?»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Перевіримо, наскільки добре ви засвоїли матеріал. Оберіть одне із завдань для обговорення.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір):

1. На основі власного досвіду доведи або спростуй думки Піфагора про терапевтичні властивості музики в наш час. Чи справді музика може впливати на наш розум та почуття?
2. Схарактеризуй образи муз, які опікувались театральним мистецтвом (Мельпомена – муза трагедії, Талія – муза комедії). Як їхні атрибути відображають сутність цих жанрів?
3. Поміркуй, чому завдяки театральним творам ми можемо дізнатися про важливі цінності громадян грецьких полісів. Які моральні уроки вони могли винести з перегляду трагедій і комедій?

V. Творче завдання (на вибір, 10–15 хв)

Вчитель. «Час для творчості! Оберіть те, що вам до душі.»

Варіант 1: Створення ескізу маски або костюму. Завдання. Створити ескіз маски або елемента костюма для давньогрецького театального актора, враховуючи особливості ролі (наприклад, комедійний чи трагічний персонаж, певний бог/герой).

Варіант 2: Розучування пісні. Завдання для учнів: За бажання розучити та виконати пісню «Музика звучить» (музика і вірші Лесі Горової, <https://cutt.ly/oeWsA0zf>). (Можна розучити частину або приспів колективно).

Варіант 3: Міні-сценка. Завдання для учнів: У групах підготувати коротеньку міні-сценку (етюд) з життя давніх греків або з міфології, використовуючи елементи давньогрецького театру (наприклад, умовні маски, жести).

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Отже, наша подорож до Давньої Греції завершується. Підсумуймо, що ми дізналися про її мистецтво.

Схарактеризуй мистецтво Давньої Греції в цілому. Спробуй у лаконічній формі визначити його найсуттєвіші риси. Чи свідчать вони про певний стиль в архітектурі, скульптурі, вазописі, музиці? Поясни.

Як мистецтво давніх греків (зокрема музика та театр) відобразило їхні цінності – такі як людяність, гармонія, прагнення до досконалості та громадянська свідомість?»

Вчитель. «Пам'ятайте вислів Гіппократа: «Життя коротке, мистецтво вічне». Мистецтво Давньої Греції є яскравим підтвердженням цього.»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

Дослідити «Мистецтво Північного Причорномор'я». На території сучасної України греки заснували міста-поліси (Ольвія, Херсонес, Пантікапей). Дізнайся більше про їхню кераміку, торевтику та ювелірну справу.

Дослідити «Сучасні бренди і герої міфів Давньої Греції». Поцікався в мережі «Інтернет», чому назви та логотипи деяких сучасних компаній/брендів (наприклад, Versace з Медузою, Прометей, Геракл, Ікар, Венера) пов'язані з іменами героїв грецьких міфів, і чи відповідає їм діяльність компанії або товар.

Дізнайся більше про театр Давньої Греції (<https://cutt.ly/LeWsPkxE>); поміркуй і вислови своє ставлення, як агони (змагання) сприяли розвитку театру.

За бажання досліди, які мистецькі змагання відбувалися в Афінах, Дельфах, Спарті та інших полісах Давньої Греції. Яку роль відігравала музика в давній Спарті?

ВЕЛИЧ І МОГУТНІСТЬ ДАВНЬОГО РИМУ

Мета уроку: ознайомити учнів з особливостями мистецтва Давнього Риму, його величчю, монументальністю та практичністю, а також впливом на сучасну архітектуру.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Називати характерні риси давньоримського мистецтва (практичність, системність, велич, монументальність),

- Охарактеризувати найвідоміші архітектурні споруди Давнього Риму (Колізей, Пантеон, акведуки, тріумфальні арки).

- Пояснити роль арки та купола в римській архітектурі.

- Описати особливості римського скульптурного портрета та фаумських портретів.

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Порівнювати архітектурні споруди Давнього Риму та Давньої Греції.

- Аналізувати музичний супровід до фільмів про Давній Рим.

- Створювати оригінал-макет рекламної брошури про пам'ятки Давнього Риму.

- Розпізнавати архітектурні елементи Давнього Риму в сучасних будівлях.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Усвідомити велич та інженерний геній Давнього Риму.

- Цінувати внесок римлян у світову культуру та архітектуру.

- Формувати повагу до історичної спадщини.

Тип уроку. Комбінований (інтеграція знань, аналіз, практична діяльність, творча проєктна робота).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери.

Вчитель. Сьогодні ми продовжимо нашу подорож у часі й перенесемося з гармонійної Еллади до могутнього Давнього Риму. Це була велична імперія, яка простягалася від Британських островів до Єгипту. Її громадяни вважали себе обраними, а свою державу – однією з найвищих цінностей. Як ви гадаєте, чи могло це переконання не відобразитися в їхньому мистецтві? Що, на вашу думку, символізувало б могутність імперії?» (Коротке обговорення).

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Обговорення.

Вчитель. «На попередньому уроці ми говорили про Давню Грецію. А що ви знаєте про Давній Рим? Які асоціації виникають у вас, коли ви чуєте слово 'Рим'? (Очікувані відповіді: Колізей, імператори, легіонери, гладіатори, дороги).

Розповідь вчителя про «Велич і могутність Давнього Риму» *Вчитель.* «Саме так. Давній Рим – це не лише спадкоємець грецьких досягнень, а й самобутня цивілізація, яка внесла величезний внесок у світову культуру. Їхнє мистецтво органічно увібрало й розвинуло досягнення завойованих народів, зокрема й Давньої Греції, але водночас набуло нових рис: практичності, системності, величності й монументальності. Воно відображало цінності й ставлення давніх римлян до світу і себе – громадян великої імперії. І сьогодні ми дізнаємося, як ця велич втілювалася в їхній архітектурі, скульптурі та навіть музиці.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Характерні риси давньоримського мистецтва та архітектурні шедеври

Вчитель. «І нині вражають і захоплюють грандіозні архітектурні споруди Риму. Вони є символами давньої величної держави. Подивіться на Римський Колізей (показати зображення). Цей найбільший амфітеатр вражає своїми розмірами.

Порівнюємо Колізей (посилання: <https://cutt.ly/OkjOlgD3>) з Театральною спорудою Давньої Греції, про яку ми говорили минулого разу. У чому їхні принципові відмінності? І що, як відомо, відбувалося в приміщенні Колізею?» (Обговорення: масові видовища, гладіаторські бої, морські битви).

Ось Пантеон – храм усіх богів (показати зображення). Це одна з небагатьох будівель Давнього Риму, що збереглися до нашого часу без змін. Її величезний напівсферичний купол урочисто височіє, подібно до небосхилу (посилання на відео Пантеону: <https://cutt.ly/0eWsl9dy>). У споруди єдиний отвір діаметром 9 м у центрі купола – Око Пантеону, крізь яке всередину храму потрапляє світло і повітря. Стіни зсередини розділені на два яруси, де колись стояли статуї богів, на які протягом року по чергово падало світло.

- Які знання (геометрії, математики, фізики тощо) мали володіти давньоримські зодчі, щоб спроектувати й побудувати таку складну споруду, як Пантеон?» (Обговорення).

Окрім храмів, римляни будували триумфальні арки й колони на честь військових перемог (показати зображення Триумфальної арки Костянтина), міцні й добротні мости й акведуки (водоводи), які через тисячоліття лишаються символами давньої величної держави (показати Акведук та Міст Мульвія).

Саме римляни винайшли бетон, завдяки якому могли споруджувати велетенські міцні будівлі. Багато споруд римляни будували за зразком грецьких, але водночас вони розробили та активно застосовували арки і сконструювали купол. Арка стала основним архітектурним мотивом у Римі, універсальним засобом досягнення подвійного результату: практичного (економія матеріалу) та естетичного (краса аркад акведуків, терм, цирків).

І ще одна цікава споруда – базиліка (показати схему). Хоча сьогодні базиліка асоціюється з християнським храмом, у Римі це було приміщення для здійснення судочинства, проведення ділових та політичних зібрань. Вона мала прямокутну основу і складалася з центрального та бокових нефів (нав), розділених колонами.»

- Як ви думаєте, які архітектурні елементи / форми будівель Давнього Риму ви можете спостерігати в сучасній архітектурі вашого міста чи інших місць?» (Обговорення: арки, колони, куполи, прямокутні форми будівель).

2. Римський скульптурний портрет та фаюмські портрети

Вчитель. «Давньоримське мистецтво першим серед давніх мистецтв залишило у спадок образи реальних людей – як відтворення унікальності особистості громадян великої держави. Це – римський скульптурний портрет (показати зображення скульптурних портретів), який тяжів до підкресленого натуралізму. На відміну від грецького, що показував ідеальну людину, римський портрет відображав індивідуальні риси, навіть недоліки.»

Також завдяки особливій техніці живопису – енкаустиці, яку застосовували римські художники, до сьогодні дійшли фаюмські портрети реальних людей, що жили тисячоліття тому (показати зображення).

- Що можна дізнатися про людей, зображених на цих портретах? Чи подібні ці образи між собою? У чому особливості зображення у давньогрецьких та давньоримських скульпторів?» (Обговорення).

3. Музика в кінофільмах про Давній Рим

Вчитель. «Хоча ми не маємо такого повного уявлення про давньоримську музику, як про грецьку, її вплив відчувається у сучасних творах. Пропоную вам послухати фрагмент музики Ганса Циммера до кінофільму «Гладіатор» (посилання: <https://cutt.ly/1kjAqCn>).

- Як музичне оформлення впливає на емоційне сприйняття фільму? Які емоції викликає у вас ця музика? Вона передає велич, трагедію, силу? Як вона, на вашу думку, відображає атмосферу Давнього Риму?» (Обговорення).

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Перевіримо, як ви засвоїли новий матеріал. Оберіть одне із запропонованих завдань для обговорення.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір):

1. Пантеон – одна з небагатьох будівель Давнього Риму, що збереглися до нашого часу без змін. Знаннями з яких наук мали володіти давньоримські зодчі, щоб спроектувати й побудувати його? Поцікався міфами давніх римлян. Порівняй пантеони богів давніх греків і римлян. Чи є спільні образи? (Відповідь: Юпітер-Зевс, Мінерва-Афіна, Нептун-Посейдон, Юнона-Гера).

2. Особливу роль у розвитку давньоримського мистецтва відіграло мистецтво Давньої Греції. У Римі навіть існував вислів: «Полонена Греція полонила своїх ворогів». Водночас римське мистецтво не копіювало грецьке, а розвивало й поглиблювало його здобутки. Спробуй на прикладах довести або спростувати таку позицію. (Наприклад, римляни перейняли ордери, але додали арки та куполи; портрет був більш реалістичним).

3. Багато скульптурних творів митців Давньої Греції дійшли до нашого часу у вигляді римських копій. За часів античності вважалося, що ніхто не повинен приписувати собі чужі заслуги. Поміркуй і вислови своє ставлення до використання творів науки, літератури або мистецтва без вказівки авторства. Обговоріть у класі важливість збереження авторського права.

V. Творче завдання (на вибір, 10–15 хв)

Вчитель. «Настав час проявити свою креативність. Оберіть одне із завдань, що вам найбільше сподобалося!»

Групова робота. Створіть оригінал-макет рекламної брошури або буклета про пам'ятки мистецтва Давнього Риму. Виконайте замальовки відомих пам'яток архітектури, скульптури періоду античності. Скомпонуйте роботи в брошуру або створіть буклет, використовуючи графічні редактори (на вибір).

Чекліст творчої роботи:

✓ Щоб передати атмосферу давнини, створіть за допомогою акварельних фарб фактуру пергаменту. Продумайте графічні засоби та техніку виконання.

✓ Застосовуйте закони лінійної перспективи.

- ✓ Згрупуйте творчі роботи відповідно до розмірів, манери виконання тощо.
- ✓ Прикрасьте оригінал-макет античними візерунками, доповніть написами: «Шедеври мистецтва Давнього Риму», «Капітолійська вовчиця», «Колізей», «Акведук Aqua Augusta», «Арка Костянтина».

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Ми завершуємо нашу подорож до Давнього Риму. Давайте підведемо підсумки.

1. Що характерне ви помітили у давньоримському мистецтві? Чим воно схоже з давньогрецьким (або відрізняється)?
2. Які новації, що використовують до сьогодні (наприклад, бетон, арки, куполи, планування міст), було винайдено римлянами?»

Вчитель. «Мистецтво Давнього Риму – це свідчення величчя інженерної думки та практичного генія. Воно залишило нам у спадок не лише прекрасні споруди, а й розуміння того, як мистецтво може служити меті, відображаючи цінності та прагнення великої цивілізації.»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

- **Дослідити «Планування мого міста / селища».** Римляни першими стали будувати типові міста, планування яких підпорядковувалося строго продуманій схемі: дві перпендикулярні вулиці, на перетині яких – форум. А як сплановано місто / селище, де ти живеш?
- **«Музика до кінофільмів про Давній Рим».** Переглянь один з кінофільмів про Давній Рим (наприклад, 'Клеопатра', 'Спартак', 'Бен-Гур', 'Кво Вадіс'), поділися враженнями. Схарактеризуй музику, що звучить у ньому.

ВЕЛИЧ І КРАСА МИСТЕЦТВА ВІЗАНТІЇ

Мета уроку: ознайомити учнів з основними рисами візантійського мистецтва як відображенням християнського світогляду та цінностей Середньовіччя, а також його впливом на художню спадщину.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Визначити основні принципи християнської ідеології Середньовіччя та їхній вплив на мистецтво (пріоритет духовного, аскетизм).
- Охарактеризувати особливості візантійської архітектури (хрестово-купольні храми, контраст зовнішньої простоти та внутрішньої пишності, цегла та камінь у кладці).
- Описати основні види образотворчого мистецтва Візантії (фрески, мозаїки, ікони) та їхню символіку, зокрема візантійський іконографічний канон.

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Порівнювати візантійські споруди з будівлями епохи античності, виявляючи спільні риси та відмінності.
- Аналізувати зображення в мозаїках та іконах, розгадуючи їхню символічну мову.
- Досліджувати вплив оздоблення інтер'єру храму на емоції та думки вірян.
- Створювати імітацію мозаїки, застосовуючи елементарні техніки.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Усвідомити роль мистецтва як «дзеркала епохи», що відображає світогляд і цінності людей.
- Цінувати духовну глибину та естетичну досконалість візантійського мистецтва.
- Виховувати повагу до християнської культурної спадщини та її впливу на формування європейської ідентичності.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, аналіз, практична діяльність, творча проєктна робота).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери:

Вчитель. «Доброго дня, шановні учні! Наші попередні подорожі перенесли нас у світ античності – до гармонії Еллади та величі Давнього Риму. Сьогодні ми перегорнемо нову сторінку історії і зануримося в мистецтво епохи, що прийшла на зміну античності – Середньовіччя. Це був час великих змін у світогляді та системі цінностей людини. Як ви думаєте, що могло стати головним пріоритетом у житті людей після падіння Римської імперії?» (Коротке обговорення).

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв)

Обговорення. *Вчитель.* «Пригадайте, як цінності людини античності – такі як людина як «міра всіх речей», фізична досконалість, реалізм – відобразилися в мистецтві Греції та Риму. А тепер уявіть, що ці пріоритети змінилися. У Європі християнська ідеологія проникла в усі сфери життя. Під впливом церкви багато античних ідеалів було переглянуто й відкинуто. Які цінності, на вашу думку, тепер стали головними?» (Відповіді учнів: віра, духовне, аскетизм).

Розповідь вчителя: «Велич і краса мистецтва Візантії» «Саме так. Пріоритетами людини стали віра над розумом, духовне над тілесним, примирення над активністю, аскетизм над повнотою життя. Картина світу ґрунтувалась переважно на образах і тлумаченнях Біблії. Тому осередками духовного, політичного й культурного життя суспільства стали храми. Саме там втілювалися не тільки кращі досягнення в мистецтві, але й цінності середньовічної людини. І специфічні особливості, притаманні східному та західному християнству, відобразилися появою різних стилів у мистецтві – візантійського, романського, готичного. Сьогодні ми познайомимося з величчю та красою мистецтва Візантії – спадкоємиці Римської імперії на Сході.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Візантійська архітектура. Храм як осередок життя

Вчитель. «Про людину, її прагнення й цінності часів великої Візантійської держави найяскравіше можуть «розповісти» храми, що єднали вірян східного обряду в спільній молитві. В основі архітектурної споруди спочатку були давньоримські базиліки, про які ми говорили на попередньому уроці. Але пізніше поширилися хрестово-купольні храми (показати схему 3 та зображення Собору Олександра Невського і Церкви Святої Ірини).

Зверніть увагу, що їх часто будували із цегли, що чергувалася з каменем. Це утворювало своєрідні візерунки, що були головною окрасою будівлі ззовні. Суворі, монолітні стіни виконували роль священної огорожі, яка закривала вірян від гріховного буття.»

Визначте ознаки, характерні для будівель на світлинах. Порівняйте візантійські споруди й будівлі епохи античності. У чому їхня принципова відмінність?» (Обговорення: простота зовнішнього вигляду візантійських храмів проти пишності античних фасадів).

2. Пишнота інтер'єрів та символіка образів

Вчитель. «І ось тут ми бачимо один із головних контрастів візантійського мистецтва: простота зовнішнього вигляду контрастувала з пишнотою інтер'єрів. Стіни, колони, стелі й бані зсередини покривали численними зображеннями християнських святих, ілюстрували біблійні сюжети, щоб прості люди (переважно безграмотні) могли «читати» Святе Письмо, усвідомлювати важливість віри.

Різнобарвні фрески, ікони та мозаїки на золотому тлі створювали магію світла, своїм мерехтінням викликали почуття піднесеності, що посилювало божественність інтер'єру. Посилював емоційне сприйняття вокальний спів – псалми, гімни тощо, що звучав під час богослужіння. Так мистецтво через художні образи впливало на людську душу, формувало світогляд.»

Розгляньте Мозаїку ангела із церкви Успіння в Нікеї та Мозаїку церкви Сан-Віталє в Равенні (показати зображення). Зверніть увагу на символічність образів. Їхня абсолютна безтілесність, підкреслена пласким, необ'ємним зображенням, плавною ритмікою ліній та благородною гамою фарб, переконувала у святості зображуваного, належності до небесного світу. У великих мигдалеподібних очах зображуваної особи, які дивляться повз глядача або крізь нього, відчувається духовність. Це дає ілюзію спілкування, враження, що під час молитви ти можеш бути почутим вищою істотою.»

«Базиліка Сан-Вітале в Італії – це видатна пам'ятка візантійського мистецтва. (Запропонувати віртуальну екскурсію: <https://cutt.ly/WeTs4v3Y>, фрагмент). Уявіть себе вірянами того часу. Як, на вашу думку, впливало оздоблення інтер'єру споруди на ваші емоції, думки? Як середньовічні глядачі сприймали твір релігійного мистецтва й розгадували його символічну мову?»

3. Візантійський іконографічний канон

Вчитель. «У візантійському мистецтві було визначено суворі правила та прийоми написання ікон. Це – візантійський іконографічний канон, який застосовується й донині. У ньому визначено:

- композиції і сюжети Святого Письма, що допускаються в іконописі;
- особливості зображення зовнішності всіх святих: фігури витягнуті вгору; овал обличчя подовжується, погляд – суворий і відчужений, усе тіло, крім обличчя та рук, ховається під складками одягу тощо;
- символіку кольорів: золотий – Божественне світло, білий – чистота Христа, зелений – юність і бадьорість тощо.
- Святих зображують на тлі, а порожній простір заповнюють написами – ім'ям святого, уривками тексту Святого Письма.

Вчитель. «Розгляньте ікону Ісус Христос Пантократор (показати зображення). Визначте, які елементи канону візантійського мистецтва ми можемо побачити на цій ілюстрації.» (Обговорення).

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Перевіримо, наскільки добре ви зрозуміли особливості візантійського мистецтва. Оберіть одне із завдань для обговорення.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір):

1. Найвідоміша пам'ятка візантійської архітектури – собор Святої Софії в Константинополі (нині – мечеть Айя Софія). Український художник О. Грищенко так описав свої враження: «Яка архітектура! Ритм заокруглених ліній підноситься все вище й вище...» (Показати зображення та відео: <https://cutt.ly/ceYXGMRE>, <https://cutt.ly/UeYXHbZg>).

Вчитель. «Як, на вашу думку, впливають на вірян особливості архітектури собору? Поміркуйте, які функції виконують архітектори під час спорудження, наприклад, храму. Що вони мають передбачити, врахувати перед початком і в процесі будівництва?»

2. Для організації художнього простору візантійські майстри не користувалися звичною нам перспективою. Вони зображували предмети ніби у «зворотній перспективі»: фігури і предмети, що перебувають на віддалі, зображували в більшому масштабі, ніж передні, що посилювало безпосередній контакт із глядацькою аудиторією. Візантійський художник не працював з натури, пейзажне тло й зображені елементи архітектури відтворювалися умовно та узагальнено.

Вчитель. «Розгляньте зображення Євангеліста Іоанна. Що незвичайного в композиції твору? Чи зміниться вона, якщо написати її за правилами лінійної перспективи? Поясніть.»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

Вчитель. «Настав час самим відчувати себе візантійськими майстрами! Пропоную вам спробувати створити власну мозаїку.»

Створення імітації мозаїки за мотивами мозаїки «Птахи» візантійської доби.

• **Завдання.** Створити імітацію мозаїки, використовуючи штампи з гумки чи картоплі.

• Чеклист творчої роботи:

- ✓ Виготовте штампи з гумки чи картоплі: квадратні, прямокутні, трикутні, круглі тощо в основі. Для кожного кольору потрібен окремий штамп.
- ✓ Продумайте колорит майбутнього ескізу. Підготуйте фарби та утворіть потрібні відтінки кольорів на палітрі.
- ✓ На папері намітьте контури ескізу мозаїки.
- ✓ Відбитками від штампів по формі зображення позначте його обриси, потім заповніть внутрішню частину.

- ✓ Тло заповніть відбитками контрастного кольору.

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Ми завершуємо наше занурення у світ візантійського мистецтва. Давайте узагальнимо те, що ми дізналися.

1. Які особливості зображення образу людини сформувалися в образотворчому мистецтві Візантії? Чому (згадайте зміну цінностей)?
2. На відміну від античної архітектури, де, насамперед, цінувалося створення відмінного екстер'єру, у візантійському зодчестві великого значення набуло оформлення внутрішнього простору споруди. Чим, на вашу думку, зумовлена більша увага митців до художнього оздоблення інтер'єру храму, ніж до екстер'єру? (Підказка: роль храму як місця спілкування з Богом).
3. Окресліть ознаки візантійського стилю: ознайомтесь з медіатекстом (посилання: <https://cutt.ly/pj5IbWl>) та виокреміть художні ознаки, характерні для мистецтва Візантії.»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

- **Дослідити** «Мистецтво здатне відображати та виражати світогляд і цінності людей різних епох: воно є своєрідним «дзеркалом» епохи». Чи згодні ви з цим твердженням, базуючись на вивчених прикладах античності та Візантії? Підготуйте короткий виступ-обґрунтування.
- **Створити** власний ескіз ікони або фрески, дотримуючись основних принципів візантійського іконографічного канону.
- **Дослідити** найвідоміші пам'ятки візантійського мистецтва на території сучасної України (наприклад, Софійський собор у Києві, мозаїки та фрески).
-

РУСЬ-УКРАЇНА – МОГУТНІЙ ВЗІРЕЦЬ НАШОГО МАЙБУТНЬОГО

Мета уроку: ознайомити учнів з художньою спадщиною Русі-України як джерелом української мистецької традиції, її унікальними рисами та зв'язком із візантійським мистецтвом.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Визначити основні риси мистецтва Русі-України та його зв'язок з візантійськими канонами.
- Охарактеризувати ключові пам'ятки архітектури (Софія Київська, храм Святого Пантелеймона, Церква Богородиці Пирогощі) та їхні особливості (овальні бані, поєднання цегли та каменю).
- Описати особливості давньоруського церковного співу (знаменні розспіви, одноголосність, потім багатоголосся) та роль скоморохів у світському житті.
- Назвати унікальні особливості української мови, що вже були зафіксовані в графіті Софії Київської.

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Аналізувати графіті Софії Київської як історичне джерело.
- Порівнювати архітектуру, іконопис та книжкову мініатюру Русі-України з візантійськими зразками, виявляючи оригінальність.
- Характеризувати музичні твори давньоруського періоду та їхній вплив на сучасну музику.

- Скласти кросворд на вивчену тему.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Усвідомити велич і могутність Русі-України як однієї з найбільших держав тогочасної Європи.
- Цінувати унікальність української художньої традиції та її тисячолітню історію.
- Формувати почуття гордості за історичне минуле та культурну спадщину українського народу.

- Прагнути до дослідження та збереження власної історії та культури.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, аналіз, практична діяльність, творча проєктна робота).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери:

Вчитель. «Ми продовжуємо нашу мандрівку історичними епохами. Після величі Візантії, ми повертаємося додому – до витоків нашої власної культури. Сьогодні ми поринемо у тисячолітнє минуле українського народу, до могутньої держави – Русі-України, яка за часів розквіту була найбільшою в тогочасній Європі. Як ви думаєте, що ми можемо дізнатися про цю могутню державу, дивлячись на її мистецтво?» (Коротке обговорення).

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв)

Обговорення. *Вчитель.* «На попередньому уроці ми говорили про мистецтво Візантії, яке ґрунтувалося на християнських цінностях. Русь-Україна також прийняла християнство з Візантії. Як ви думаєте, чи було мистецтво Русі-України просто копією візантійського, чи воно набуло своїх унікальних рис?» (Обговорення).

Мотивація. *Вчитель.* «Почнемо з унікального літопису, що відкриває багато цікавих фактів про наше минуле – графіті Софії Київської. Уважно вдивіться через лупу в графіті Софії Київської (посилання: <https://cutt.ly/neTsCvXt>). Як ви гадаєте, що ми можемо дізнатися з цих написів, зроблених тисячу років тому?»

Вчитель. «Виявляється, вже в добу Русі-України сформувалися питомі ознаки української мови, що відрізняють її від сусідніх: слова з «і» («іфікація») – «кінь», «ліс», «піч», українська «побудова» слів, активне використання кличного відмінка та багато іншого. Це свідчить про те, що наша мова має глибоке коріння.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Архітектура Русі-України: Спадщина Візантії та місцеві традиції

Вчитель. «Здійснімо подорож у часі до наших предків – на 1000 років у минуле. Русь-Україна – християнська держава, що успадкувала найкращі мистецькі традиції Візантії. Існує легенда, що наші предки зупинили свій вибір на православній вірі під враженням від величі й розкоші Святої Софії Константинопольської. Тому багато споруд відповідають засадам візантійських канонів. Втім, це не було пряме запозичення: все візантійське творчо переосмислювалося, якісно видозмінювалося під впливом місцевих традицій.

Подивіться на Храм Святого Пантелеймона в Галичі та Церкву Богородиці Пирогощі у Києві (показати зображення). Зверніть увагу на овальні куполи (бані) кам'яних храмів – вони свідчать про поєднання дохристиянських традицій спорудження капищ (язичницьких культових споруд) і візантійських надбань.

Чи є у вашій місцевості храми, що нагадують ці давні споруди? Поцікавтеся історією їх створення. Схарактеризуйте їх екстер'єр та інтер'єр, якщо ви їх відвідували.»

2. Книжкова мініатюра та церковний живопис

Вчитель. «У літературі Русі-України з'явилися такі емоційні й пристрасні твори, як «Слово про Ігорів похід», що не мало аналогів ні у візантійській, ні у європейській літературі. А у церковному живописі з'явилися світські сюжети, релігійні композиції наповнилися образами реальних людей, побутовими сценами.

Розгляньте Остромирове Євангеліє (Русь-Україна) та Четвероевангеліє (Візантія) (показати зображення). Порівняйте сторінки рукописних книг: їх оздоблення, кольорову гаму, образи. Поміркуйте, чи можна їх вважати творами мистецтва. Чим вони відрізняються?»

3. Музика Русі-України: від знаменного розспіву до скоморохів

Вчитель. «Музика звучала і в храмі, і в повсякденному житті суспільства. Основою християнського богослужіння в соборах із часів Русі-України є літургія, яка прийшла з давньої Візантії. Наспів (гласи) літургії канонічні, тобто виконуються за певними правилами, не допускаючи імпровізацій. Їх виконує хор а capella.

Для давньоруської духовної музики характерні знаменні розспіви (від назви знаків для запису музики – «знамена» - показати зображення), які поєднали особливості візантійської музики та місцевих піснеспівів. Їх мелодії плавні й урівноважені. Первинно вони були одноголосними, а згодом перетворилися на багатоголосний спів.»

Послухайте Пісню-молитву, бойовий спів-гімн давньоруських ратників «З нами Бог!» (посилання: <https://cutt.ly/FeTsV3f6>). Які емоції викликає ця музика? А тепер послухаємо сучасний твір: Микола Лисенко, Олександр Кониський. «Молитва за Русь-Україну» (посилання: <https://cutt.ly/JeTsNIMy>). Якими новими для вас образами наповнено відеокліп?»

І ще один цікавий твір: Sviatoslav. Русь іде (посилання: <https://cutt.ly/EeTsM83d>). Висловіть свої думки щодо цього твору – чи відображає він могутність Русі-України?»

Окрім церковної музики, на Русі-Україні процвітала й світська. Народні свята і забави відбувалися за участі мандрівних артистів, найбільш відомих як скоморохи (ігрці) (показати зображення). Вони були універсальними артистами – акторами, музикантами, співаками, танцюристами. Водночас кожен мав певну спеціалізацію: гудець, плясець, свирець, сопільник, трубник, дудар тощо. Вони розігрували комедійні вистави, використовуючи завіси-ширми, маски та грим.

Послухайте Середньовічні мелодії Русі-України (посилання: <https://cutt.ly/leTs0fEF>). Які музичні інструменти ви чуєте? Які вони вам нагадують?»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Обговоримо, як мистецтво Русі-України відображає її велич та унікальність.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір):

1. Собор Святої Софії в Києві було зведено за часів князя Ярослава Мудрого (понад 1000 років тому!). Ця грандіозна споруда увінчана тринадцятьма золотими банями. (Показати зображення Софії Київської та відео: <https://cutt.ly/neTs53Xf>).

Вчитель. «Його центральний олтар прикрашає величезний образ Богоматері Оранти (показати зображення), вражає фресковий живопис із численними постатями святих, але є і світські сюжети: портрети княжої родини, сцени полювання, фігури скоморохів, тварин. Поміркуйте, чому Софійський собор у Києві вважають яскравим прикладом поєднання візантійського стилю і місцевих традицій.»

Епоха Русі-України ознаменувалася розквітом художніх ремесел, серед яких особливе місце зайняла обробка металів, зокрема ювелірна справа. Прикраси були поширені навіть серед чоловіків. Такі вироби, крім краси, слугували ще й оберегами, а деякі мали ритуально-обрядовий характер.

Висловіть свої думки щодо прикрас того часу. Чи можна побачити подібні форми, мотиви сьогодні в сучасному ювелірному мистецтві чи народних традиціях? Поясніть.»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

Вчитель. «Настав час проявити свою творчість і знання!»

Варіант 1. Розучування пісні «Пісня про Київ» Завдання для учнів: Розучити та виконати Пісню про Київ (музика І. Шамо, вірші Д. Луценка, посилання: <https://cutt.ly/7rstZJ8B>, <https://cutt.ly/5rstB65B>). (Можна розучити частину або приспів колективно).

Варіант 2: Створення кросворду

Завдання для учнів: Скласти кросворд на тему «Мистецтво Візантії та Русі-України», використавши слова: знамена, ікона, храм, фреска, літургія тощо.

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Ми завершуємо наше занурення у світ мистецтва Русі-України. Давайте підсумуємо, що ми дізналися.

- Які риси візантійського стилю успадкувало мистецтво Русі-України? У чому полягає оригінальність цього мистецтва?

- Що завдяки мистецтву (графіті, архітектура, книжкова мініатюра, музика) ми можемо дізнатися про наших предків? Наведіть приклади.»

Пам'ятайте, що Русь-Україна – це не просто давня історія, це могутній взірць нашого майбутнього. Ми маємо пишатися цією спадщиною і доносити її світові.»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

- Створити мультимедійну екскурсію. Орієнтовні теми: «Подорож до двох Великих Софій – Константинопольської та Київської»; «Шедеври книжкової мініатюри»; «Мозаїки – вражаючий кам'яний живопис».
- Дослідити тему «Держава Русь-Україна: повага, шана, гордість нащадків». Чи відомо вам, що Реймське Євангеліє (його кирилична частина), на якому присягали всі французькі королі, написане в Києві (11 ст.)? Його привезла Анна, дочка князя Ярослава Мудрого. Це свідчить про високий рівень культури нашої держави в ті часи.
- Створити презентацію «Музичні інструменти Русі-України»: доберіть аудіо- та відеоматеріали, систематизуйте їх та презентуйте.

МІЙ ДІМ – МОЯ ФОРТЕЦЯ

Мета уроку: ознайомити учнів з характерними рисами романського стилю в архітектурі та мистецтві, його історичним контекстом та відображенням гасла «мій дім – моя фортеця» у будівлях Середньовіччя.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Описати особливості середньовічного міста (мури, брами, невелике населення) та причини оборонного характеру будівель.
- Визначити характерні риси романського стилю в архітектурі (монументальність, функціональність, масивні стіни, вузькі вікна, круглі арки, вежі, сувора простота).
- Назвати основні типи романських споруд (церкви, собори, монастирі, замки, фортеці).
- Пояснити значення собору як «моделі світу» та замку як «цитаделі феодала».

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Порівнювати архітектурні споруди романського стилю (собори, замки) між собою та з попередніми епохами.
- Знаходити підтвердження охоронного призначення споруд.
- Характеризувати скульптурний декор екстер'єру та інтер'єру храмів.
- Аналізувати ілюстрації рукописних книг як джерело інформації про життя епохи.
- Створювати ігри-пазли з архітектурними пейзажами в романському стилі.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Усвідомити історичні умови та світогляд людини Середньовіччя, що вплинули на формування романського стилю.
- Цінувати унікальність романської архітектури як виразника епохи «фортець».
- Формувати повагу до культурної спадщини Західної Європи та України, що має романські риси.
- Прагнути до розуміння зв'язку між історичними подіями та мистецькими стилями.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, аналіз, практична діяльність, творча проєктна робота).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери:

Вчитель. «Ми продовжуємо нашу захопливу подорож у часі, і сьогодні перенесемося до Західної Європи на 500-600 років тому. Ми зануримося в епоху, коли гасло «мій дім – моя фортеця» стало буквальною реальністю і визначило архітектурні особливості будівель. Як ви гадаєте, чому людям того часу був потрібен захист і оборона? Які історичні події могли спонукати до такої оборонної архітектури?» (Коротке обговорення: міжусобні війни, набіги).

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв)

Обговорення. *Вчитель.* «Ми говорили про давньогрецьке мистецтво з його гармонією, давньоримське з його монументальністю та візантійське з його духовною пишністю інтер'єрів. А яким ви уявляєте середньовічне місто? Чи були вони великими, як сучасні мегаполіси?» (Відповіді учнів: оточені мурами, невеликі).

Розповідь вчителя. «Мій дім – моя фортеця» *Вчитель.* «Саме так. Середньовічні міста були оточені високими мурами, і потрапити до них можна було тільки через брами, які ретельно охоронялися. Це було викликано постійними міжусобними війнами, які потребували захисту як для містян, так і для селян. Цей стиль у мистецтві, що відбивав оборонний характер, отримав назву **романський** (від лат. *romanus* – «римський»), адже він багато чого перейняв від давньоримської архітектури. Сьогодні ми дізнаємося, як мистецтво романського стилю відображало цей дух епохи.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Романська архітектура: Собор як модель світу

Вчитель. «Середньовічне місто майже завжди мало виразний центр – ратушу, ринкову площу й собор. Романський стиль найяскравіше виявився в архітектурі.

Розгляньте Собор Санта Марія Ассунта (Пізанський собор) в Італії (показати зображення та відео: <https://cutt.ly/PeTdnLO>) та Церкву Ла Мадлен у Везелі (екстер'єр і тимпан) та Нотр-Дам ля Гранд у Франції (показати зображення). Зверніть увагу на їхні характерні риси: монументальність, масивні стіни, вузькі малі вікна, високі вежі, круглі арки (для вікон, дверей, склепін). У оздобленні та формах – сувора простота, ясність об'ємів, монолітність, замкнутість, відсутність пишних прикрас, переважно скульптурне оздоблення.»

Що спільного, а що – відмінного у спорудах на світлинах? Знайдіть підтвердження їх охоронного призначення. Чому вікна були вузькими, а стіни масивними? Схарактеризуйте скульптурний декор екстер'єру та інтер'єру храмів – які сюжети там зображувалися? (Переважно релігійні, щоб повчати паству).

Будівля романського собору, витягнута у плані у вигляді латинського хреста, уособлювала модель світу й відбивала католицьку ідею «хресного шляху» страждання й спокутування гріхів. Католицька церква мала величезний вплив на світогляд і життя середньовічної людини, тому в ці часи існувало багато монастирів, які також були своєрідними фортецями.»

2. Замок – цитадель феодала

Вчитель. «Якщо храм уособлював фортецю Бога, то замок був цитаделлю феодала. Замки та фортеці з потужними оборонними стінами будували на височині (скелі або пагорбі) чи в закрутах річок, на островах або в інших малодоступних місцях (показати зображення Замку Боузов, Замку Кройценштайн).

Велике значення в обороні замку мали фортечні вежі – високі, із шатровими вершинами, спочатку квадратні в плані, а потім – круглі, що сприяло кращому радіусу обстрілу під час захисту від ворога. На території замку розташовувалися житлові приміщення, церква і високий будинок-вежа донжон.»

Хоча інтер'єри прикрашали мисливськими трофеями, зброєю, військовими обладунками, замки були не дуже зручними: у них було вогко й холодно, провівали протяги; приміщення освітлювали смолоскипами. Як ви думаєте, чому феодали все ж таки жили в таких некомфортних умовах?» (Обговорення: безпека, захист).

3. Романські споруди в Україні

Вчитель. «На теренах сучасної України також збереглося чимало замків, фортець, що свідчить про тісні зв'язки Русі-України та Європи загалом. Розгляньте Кам'янець-Подільський замок (посилання: <https://cutt.ly/JkB20gu>), Замок «Паланок» (Мукачево), Хотинську фортецю (посилання: <https://cutt.ly/jeTdyUnq>) та Білгород-Дністровську фортецю (посилання: <https://cutt.ly/Wj0325V>).

Визначте спільні риси в архітектурних спорудах на території сучасної України та Європи. Які риси романського стилю ви можете побачити в українських замках і фортецях?» (Обговорення).

Цікаво, що місцеві традиції знаходили своє відображення в індивідуальному вирішенні архітектурних композицій: вільне планування, роль донжона часто виконувала дзвіниця або церква, оточення системою валів, ровів, палісадів, органічно вписане у виднокіл – це особливості романської архітектури України.»

4. Життя середньовічної людини: «Розкішний часослов»

Вчитель. «Зараз ми заглянемо у життя середньовічної людини, завдяки унікальній ілюстрації братів Лімбургів з «Розкішного часослова герцога Беррійського» (показати зображення).

Розгляньте цю сторінку. Як ви думаєте, який місяць року зображено на ній? (Можна дати підказку, що це ілюстрація до одного з місяців). Що ще може «розповісти» цей аркуш про життя того часу: одяг, заняття, будівлі, природу?» (Обговорення в групах).

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Ми дізналися багато цікавого про романський стиль. Давайте узагальнимо.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір):

1. Хотинська фортеця (посилання: <https://cutt.ly/jeTdyUnq>) – це одна з найвідоміших пам'яток України, яка має романські риси. Схарактеризуйте цю історико-архітектурну пам'ятку, використовуючи набуті знання про романський стиль. Визначте риси романського стилю, які ви в ній бачите.

2. Огюст Роден, великий скульптор і знавець каменю, назвав романську епоху «важким мовчанням». Поясніть, як ви це розумієте, виходячи з особливостей романської архітектури та світогляду того часу. (Підказка: масивні стіни, закритість, суворість, відсутність пишних прикрас, мовчазна велич).

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

• *Вчитель.* «Пропоную вам стати архітекторами або художниками романської епохи!»

Створи ігри-пазли з архітектурними пейзажами із зображеннями споруди в романському стилі.

• Завдання. Створити малюнок романської споруди, а потім перетворити його на онлайн-гру «Пазли».

• Чекліст творчої роботи:

✓ Уявіть романську споруду (можна взяти зразок з уроку або вигадати власну).
✓ Легкими лініями намітьте загальну форму та частини.
✓ Уточніть форми елементів будівель (арки, вікна, вежі). Проаналізуйте світлотіньове відношення, щоб надати об'єму.

✓ Виконайте роботу в кольорі в обраній художній техніці (олівці, фарби).

✓ На основі малюнка за бажання можете створити онлайн-гру «Пазли», завантаживши зашифрований малюнок у безплатний додаток (посилання: <https://cutt.ly/oeTdyrBH>).

✓ Поекспериментуйте з різними рівнями складності.

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Ми завершуємо наше знайомство з романським стилем. Давайте підсумуємо найголовніше.

1. Які особливості архітектури романського стилю і чим вони зумовлені? (Оборонний характер, потреба у захисті, вплив церкви).

2. Спробуйте уявити себе людиною середньовічного міста: розкажіть про свої думки, почуття, мрії, які могли бути у вас, живучи в «місті-фортеці».

Мистецтво романського стилю – це не просто красиві будівлі, це свідчення епохи, коли кожен дім, кожен храм був фортецею, що захищала життя, віру та цінності людей.»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

• Дослідити історію одного з українських замків чи фортеці, що має романські риси (наприклад, Підгорецький замок, Олеський замок, Золочівський замок, Ужгородський замок). Підготувати коротку презентацію або повідомлення.

• Дослідити інформацію про зниклі міста-фортеці, такі як Тустань (скельний комплекс) або Чуфут-Кале (Крим) та їхню архітектуру.

• Підготувати есе на тему «Мій дім – моя фортеця: чи актуальне це гасло сьогодні?».

ЕПОХА ЛИЦАРСТВА ТА РОМАНТИКИ

Мета уроку: ознайомити учнів з образом лицаря та його кодексом честі, роллю лицарства в культурі Середньовіччя, а також з музичними жанрами та традиціями, що виникли в цей період.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Описати ідеал лицаря та його кодекс честі (хоробрість, вірність, освіченість, великодушність, служіння Прекрасній Дамі).
- Визначити роль лицарських гербів та їхню символіку.
- Назвати відомих мандрівних музикантів Середньовіччя (трубадури, трувери, мінезингери) та характерні для них музичні жанри (канцона, серенада, романс, балада).
- Розпізнавати музичні інструменти Середньовіччя (арфа, лютня, віола, флейта, гітара).

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- **Аналізувати** інформацію про життя лицарів з різних джерел (література, кіно, музика).
- Характеризувати середньовічні герби (форма, кольорова гама, символіка).
- Порівнювати серенади різних епох, визначаючи спільні риси.
- Розпізнавати музичні інструменти на ілюстраціях.
- Брати участь у груповій творчій роботі з розробки костюмів.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Усвідомити ідеали лицарства як важливу складову середньовічної культури та їхній вплив на європейську культуру.
- Цінувати романтику та доблесть цієї епохи.
- Формувати повагу до культурної спадщини Середньовіччя та її відображення в сучасності.
- Прагнути до розвитку особистих якостей, що відповідають високим моральним принципам.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, аналіз, практична діяльність, творча проєктна робота).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери:

Вчитель. «Продовжимо нашу подорож у часі, але перенесемося в інший вимір Середньовіччя. Якщо попередній урок був присвячений фортецям та захисту, то сьогодні ми зануримося в епоху лицарства та романтики! Які асоціації викликає у вас слово 'лицар'? Що ви знаєте про цих доблесних воїнів?» (Коротке обговорення).»

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв)

Обговорення. *Вчитель.* «Середньовіччя – це не лише часи постійних війн між феодалами та володарювання християнського вчення, але й доба доблесних лицарів і романтики. Лицар – це воїн, який був захисником тих, хто цього потребував. Ними були майже всі знатні люди – від незаможних воїнів до королів. Як ви думаєте, які якості потрібно було мати, щоб стати справжнім лицарем?» (Відповіді учнів: хоробрість, сила, вірність, чесність).

Розповідь вчителя. «Епоха лицарства та романтики» *Вчитель.* «Саме так! Якісні риси лицаря виховували з дитинства. Лицарський кодекс честі передбачав бути хоробрим, вірним Батьківщині, власному слову та обов'язку. А також володіти вишуканими манерами, бути освіченим, великодушним, благородним, віддано служити Прекрасній Дамі. Ідеалом лицарства був святий Георгій Побідоносець, який уособлює доблесть, віру та непохитну силу. З легенд про короля Артура, Робіна Гуда, Тристана та Ізольду й інших ми дізнаємося про життя та подвиги доблесних лицарів.

Пропоную переглянути фрагмент кінофільму «Перший лицар» (посилання: <https://cutt.ly/mrtI6ILu>) та подивитися, як сьогодні реконструюють лицарські фестивалі, наприклад, фестиваль «Срібний Татош» (посилання: <https://cutt.ly/NeYXVCoB>). Яку інформацію містять ці твори про життя лицарів? Що вас найбільше вразило?»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Лицарські герби – «візитівка» роду *Вчитель*. «Яскраві середньовічні промовисті герби, зокрема шляхетські, візуально через певні зображення презентували ім'я носія, його досягнення. Їх зображували на прапорах, хоругвах, монетах, печатках, документах. Це були своєрідні «візитівки», «обличчя» роду, який представляв лицар. Знаки на лицарських щитах мали різноманітну форму: прямокутника, квадрата, ромба, трикутника. Із часом зображення набули символічного значення: вони «розповідали» про подвиги, заслуги чи певні якості.»

Розгляньте зразки гербів (показати різні зображення гербів). Зверніть увагу на їхню форму, кольорову гаму. Як ви гадаєте, про що можуть свідчити їх зображення? (Наприклад, лев – сила, орел – благородство, меч – воїн).»

2. Музика епохи лицарства: Від трубадурів до балад

Вчитель. «Лицарське життя знайшло відображення у творчості мандрівних музикантів – трубадурів, труверів (у Франції), мінезингерів (у Німеччині). Вони складали витончені вірші під музику, ходили від замку до замку й співали на честь сеньйорів та їхніх дам. Їхнє мистецтво пов'язане переважно з любовною лірикою. Популярним жанром була канцона.

В Італії виник музичний жанр серенада: прекрасний спосіб висловити своє кохання та ніжність. В Іспанії пісні мандрівних музикантів про кохання романською мовою отримали назву «романси». У ці часи виник музичний жанр – балада. Спочатку – жвавий танець у супроводі бубна та співу. Згодом – розповідні, ліричні твори з динамічним сюжетом і наявністю конфлікту. В основі змісту балад були історії з життя героїв, драми кохання, подвиги, часто з казково-фантастичними рисами.»

Мандрівні музиканти виконували свої пісні під арфу, лютню, віолу, флейту або гітару (показати зображення інструментів). У замках аристократів, на ринках, лицарських турнірах, ярмарках будь-які святкування неодмінно супроводжувались музикою.»

Пропоную послухати, як звучать серенади, написані в різні часи:

Франц Шуберт. Серенада (Робертіно Лоретті, посилання: <https://cutt.ly/ueVbdPiz>, <https://cutt.ly/DeYXCD2I>).

Валентин Сильвестров. Цикл «Тиха музика». Нічна серенада (посилання: <https://cutt.ly/NeYXXz50>).

Гленн Міллер. «Місячна серенада» (посилання: <https://cutt.ly/FeYXZoPs>).

Які спільні музичні риси ви можете виділити в цих творах, незважаючи на їхній різний час створення? Поміркуйте, чому цей жанр є популярним упродовж століть. Які, на вашу думку, музичні інструменти зображено на ілюстраціях у підручнику?» (Розглянути ілюстрації з лютнею та віолою).

• Послухайте композицію ERA. Ameno (посилання: <https://cutt.ly/neSOFog6>). Які образи вона викликає у вашій уяві? Чи асоціюється вона з епохою лицарства?»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Перевіримо, як ви засвоїли матеріал про життя та культуру лицарства.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір):

1. «Манесьський кодекс» – один з найвідоміших ілюстрованих рукописів середньовіччя, цінне історичне джерело відомостей про лицарські обладунки. У кодексі зібрано вірші середньовічних поетів, ілюстровані їхніми портретами в одязі геральдичних кольорів. Сцени героїчних битв, полювання, загалом тогочасне життя – усе це відбилося в шедеврах середньовічної книжкової мініатюри.

Вчитель. «Розгляньте сторінки «Манесьського кодексу» (показати зображення). Які моменти життя людей часів середньовіччя відтворено в цих ілюстраціях? Що можна дізнатися з них про одяг, зброю, побут, розваги?»

2. Для турнірів і боїв у лицарів були спеціальні обладунки. Поверх білизни вдягали кольчугу та пластинчасту броню. Голову захищав великий металевий шолом. Кольчугу виготовляли з тисяч залізних кілець. На відміну від важкого й неповороткого лицарського вбрання, одяг Прекрасної Дами підкреслював тендітність жінки – видовжені лінії сукні,

головних уборів, звужені та видовжені носи взуття. Одяг виготовляли з грубого сукна в поєднанні з тонкими прозорими тканинами.

Вчитель. «Обговоріть особливості одягу людей на ілюстраціях підручника (показати зображення середньовічних костюмів). У чому полягає відмінність між чоловічим та жіночим одягом? Яку інформацію про суспільство того часу дає нам одяг?»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

Вчитель. «Пропоную вам зануритися у творчість і відчути себе дизайнерами або музикантами тієї епохи!»

Варіант 1. Групова робота. Організуйте «костюмерну майстерню».

Завдання для учнів: «Жіноче ательє» розробляє колекцію одягу за середньовічними мотивами для Прекрасної Дами, «чоловіче» – моделі одягу для лицаря. (Можна використовувати кольоровий папір, ножиці, клей для створення ескізів або аплікацій).

Варіант 2. Створи ліричну мелодію або реп-композицію за мотивами віршів.

Завдання для учнів: написати власну мелодію або реп-композицію до віршів Бертрама де Борна (1) та Вальтера фон дер Фогельвейде:

1. До серця лицар той мені, Що, першим кинувшись у бій, Летить безстрашно на коні, Запалює загін весь свій Відвагою п'яною.

2. Я твій в дні щастя й дні біди. Нікого іншого не жди. Тебе замкнув я в моєму серці, А ключик зник, хто й зна куди. Лишайся в серці назавжди.

Завдання для учнів: Розучити і виконати пісню «Казка про кохання» (музика та вірші Наталії Май, посилання: <https://cutt.ly/5eYXKB8a>). Поміркуйте, чи можна її зарахувати до жанру балади. Поясніть.

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Ми завершуємо наше занурення в епоху лицарства та романтики. Підсумуємо найголовніше.

–Хто такий лицар? Схарактеризуйте «кодекс лицарської честі».

–Які музичні жанри сягають своїм корінням в епоху середньовіччя?

–Чи хотілося б вам промайти крізь час і опинитися на певний період у середньовічному місті чи замку? Поясніть свої вподобання і застереги. (Наприклад, плюси: романтика, турніри; мінуси: відсутність зручностей, небезпека).

Епоха лицарства залишила нам багату спадщину – ідеали честі, доблесті, служіння, які знаходять своє відображення і в сучасному світі. Це був час, коли краса і сила поєднувалися, а романтика витав у повітрі замків і на полях битв.»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

Дослідити: «Образ лицаря і сучасні логотипи». Серед логотипів сучасних відомих торгових марок трапляються зображення лицарів (наприклад, Burberry). Поцікавтеся іншими логотипами із зображенням лицарів. Поміркуйте, чим пояснюється такий вибір (символіка надійності, якості, традицій).

• «Твори кіномистецтва про епоху лицарства»: найвідоміші / найтитлованіші / найкасовіші. Створіть рейтинг власних уподобань. Дізнайтеся, зйомки яких кінотворів відбувалися на території реальних замків і фортець, зокрема українських.

• «Сучасна нотація від часів середньовіччя». Гвідо д'Ареццо – один з найбільших реформаторів у музичній практиці середньовіччя. Саме він увів систему сольмізації: чотирилінійний нотний стан і ключ. Це створило передумови для точного запису музичних творів і лягло в основу сучасної нотації. Гвідо д'Ареццо придумав значки для позначення звуків – ноти (від лат. «знак»). Він також увів назви нот, які практично без змін дійшли до сьогодні. Дослідіть, як же називали ноти за часів Гвідо д'Ареццо. (До-ре-мі-фа-соль-ля-сі).

АРХІТЕКТУРА, ЩО ЛИНЕ ДО НЕБЕС

Мета уроку: ознайомити учнів з готичним стилем в архітектурі та скульптурі, його характерними рисами, технічними новаціями та роллю в житті середньовічного суспільства.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Описати причини появи готичного стилю (зростання міст, потреба у більшій місткості соборів).

- Визначити основні архітектурні особливості готичного стилю (каркасна система, висота, стрілчасті арки, вітражі, багатий декор, вертикалізм).

- Пояснити роль собору як релігійного, соціального центру та «енциклопедії знань» середньовіччя.

- Назвати відомі готичні собори (Міланський, Реймський, Бургоський, Шартрський).

- Розпізнавати ключові елементи готичної скульптури та вітражів.

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Порівнювати готичні споруди з романськими, виявляючи їхні відмінності.

- Аналізувати характерні ознаки готичного стилю на прикладах архітектурних споруд та скульптур.

- Характеризувати синтез мистецтв (архітектура, скульптура, вітражі) у готичному храмі.

- Досліджувати роль вітражів та скульптур як джерел інформації для вірян.

- Малювати ескіз вітража та пропонувати варіанти його застосування.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Усвідомити геніальність інженерних рішень та естетичну досконалість готичної архітектури.

- Цінувати унікальність готичного мистецтва як виразника прагнення до Бога та небес.

- Формувати повагу до культурної спадщини Європи та України, що має готичні риси.

- Розвивати естетичний смак та уяву, працюючи з візуальними образами.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, аналіз, практична діяльність, творча проєктна робота).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери.

Вчитель. «Доброго дня, шановні учні! Наша подорож Середньовіччям триває. Ми вже бачили міцні, мовчазні фортеці романського стилю. А сьогодні ми піднімося ще вище, до архітектури, що лине до небес! Уявіть собі собор, який настільки високий і просторий, що здається, ніби його стіни розчинилися в повітрі. Які почуття у вас викликає така споруда?» (Коротке обговорення).

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв)

Обговорення. *Вчитель.* «На попередніх уроках ми говорили про величезний вплив церкви на життя середньовічної людини. Собор був не лише місцем богослужіння, а й соціальним центром, де проводили диспути, розігрували містерії, відбувалися збори городян. Міста активно зростали, і романські храми ставали затісними. Як ви думаєте, що потрібно було змінити в архітектурі, щоб вмістити більше вірян і водночас вразити їх величчю?» (Відповіді учнів: збільшити висоту, розширити простір).

Розповідь вчителя. «Архітектура, що лине до небес» *Вчитель.* «Саме так! Архітектори того часу активно працювали над створенням нових будівельних технік, прагнучи надати конструкціям споруд більше простору, одночасно втілюючи величну божественну красу храму. Щоб подолати важкість кам'яних стін, каркас соборів почав поступово «розростатися» вгору, на небачену до того висоту. Масивні стіни стали легшими завдяки використанню спеціальних каркасних конструкцій. Водночас місткість соборів значно зросла, і вони могли вмістити все населення міста. Цей архітектурний стиль отримав назву готичний і почав розвиватися у Франції, а згодом поширився по всій Європі.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Характерні ознаки готичного стилю

Вчитель. «Готичні собори вирізнялися висотою, місткістю та багатим видовищним декором. (Пропонуємо переглянути відео: Культові споруди в готичному стилі - <https://cutt.ly/QeSeRXIn>).

Розгляньте Міланський собор, Реймський собор (інтер'єр), Бургоський собор (показати зображення). Опишіть характерні ознаки архітектурних споруд у готичному стилі. Що відрізняє їх від інших знайомих вам споруд (наприклад, романських)?

Готичний стиль найбільше виявився в архітектурі та скульптурі. Його прикметною рисою є винайдення нової каркасної будівельної конструкції, що й робить ці собори легко впізнаваними. Завдяки їй будівлі досягали грандіозних розмірів, неймовірної для свого часу висоти. Вони були дуже міцними й водночас видавалися легкими, немов сплетеними з мережива. Усі елементи стилю підкреслюють вертикаль: високі башти, гострі стрілчасті арки, стрункі вертикалі стовпів в інтер'єрах; великі вітражні вікна; багате скульптурне оздоблення.

За зображеннями соборів на с. 40, 41 у підручнику доведіть, що вони представляють готичний стиль у мистецтві.»

2. Скульптура та вітражі: Енциклопедія знань

Вчитель. «У готичному стилі скульптура не розглядалася як самостійне мистецтво. Вона була тісно пов'язана з архітектурою і не лише виконувала функцію прикраси храмів, але й слугувала об'єктом поклоніння та несла важливу інформацію, подібно до зображень на вітражах. Скульптури й вітражі стали своєрідною енциклопедією знань та уявлень про світ середньовічної людини.

Розгляньте Скульптуру Реймського собору та Вітраж каплиці замку Ебрайхсдорф (показати зображення). Які образи скульптурних та вітражних композицій ви бачите? Які основні теми цих творів? (Гріхопадіння, спокута, материнство, мучеництво, жертвна стійкість).

Собор був не лише місцем поклоніння, а й транслятором знань, переважно богословських, які віряни отримували не лише через проповіді, а й завдяки зображенням на вітражах та скульптурному оздобленню храму. Собор утілював символ Всесвіту, велич божественних сил і їхній вплив на людське життя.

Вітражі готичних храмів – це справжнє диво. Зовні вони виглядають тьманими та майже непомітними. Однак варто увійти всередину, як відкривається вся краса мистецтва кольорового скла: під яскравими сонячними променями вітражі починають світитися, наповнюючи простір собору майстерно підібраними кольоровими переливами.

Подивіться, як вітражі виглядають всередині на прикладі Страсбурзького собору (посилання: <https://cutt.ly/5eSryXY8>). Які почуття викликають у вас ці світлові ефекти?»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Порівняємо та узагальнимо наші знання про готичний стиль.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір):

1. Шартрський собор у Франції (собор Нотр-Дам) – одне з найвидатніших творінь готичної архітектури. У ньому майже повністю збережено вітражі (125 прямокутних вікон і 50 великих і малих вікон-«троянд» загальною площею близько 2 тис. кв. м.). Багате скульптурне оздоблення (зовні та інтер'єр) налічує загалом близько 10 тис. скульптур. (Показати зображення Шартрського собору та відео: <https://cutt.ly/5eSryXY8>, <https://cutt.ly/JeSeT7MA>).

Вчитель. «Як досягається синтез мистецтв у готичному храмі? Поміркуйте над словами Фоми Аквінського, філософа й богослова 13 ст., який вважав красу сумою, поєднанням трьох властивостей: цілісності, пропорційності та саява. Чи суголосна ця думка вашому враженню від готичного собору? Поясніть.»

Образи готичної скульптури поступово набували емоційності, динамізму й індивідуальних рис, долаючи середньовічну стриманість, статичність і відстороненість.

Порівняйте культові скульптурні зображення візантійського (Триптих), романського (Церква абатства Сент-Фуа. Тимпан) та готичного (Міланський собор. Двері) стилів (показати зображення 1, 2, 3 у підручнику). Які зміни ви бачите в зображенні людини та її емоцій від Візантії до Готики?»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

Вчитель. «Спробуємо створити власне готичне «диво!»»

Намалюй ескіз вітража для декору сучасного приміщення. Завдання для учнів: створити ескіз вітража, який міг би прикрасити сучасне приміщення.

• **Чекліст творчої роботи:**

- ✓ Уявіть, яке приміщення ви хочете прикрасити (одну з кімнат удома, класну кімнату, актову чи спортивну залу тощо).
- ✓ Легкими лініями намітьте загальну форму та сюжет вітража.
- ✓ Продумайте колірну гаму, пам'ятаючи про ефект світла, який створюють вітражі.
- ✓ Виконайте роботу в кольорі, прагнучи створити ефект мерехтіння скла.
- ✓ Запропонуйте варіанти оздоблення вітражами приміщень, пояснюючи свій вибір.
- ✓ За бажанням поцікавтеся можливостями виготовлення вітражів у домашніх умовах.

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Ми завершуємо наше занурення в архітектуру, що лине до небес – готичний стиль. Давайте узагальнимо найголовніше.

1. У чому відмінність романської та готичної архітектури? (Оборонний характер vs. прагнення до висоти, масивні стіни vs. каркасна система).
2. Визначте основні характеристики споруди в готичному стилі.
3. Доведіть, що готичний собор сприяв долученню християн до віри. (Через вітражі, скульптури, висоту, світлові ефекти, відчуття Божественної присутності).»

Вчитель. «Готичний собор – це не просто будівля, це символ епохи, яка прагнула досконалості, краси та піднесення до Бога. Він і досі вражає своєю величчю та майстерністю!»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

• Здійснити віртуальну екскурсію до собору Паризької Богоматері, Шартрського або інших соборів, створених у готичному стилі. Описати, як утілено синтез мистецтв у храмі, яку атмосферу створюють вітражні вікна.

• Схарактеризувати відомі в Україні споруди в готичному стилі: Львівський кафедральний костел та церкву Святої Єлизавети в Хусті на Закарпатті (показати зображення 4, 5). Провести дослідження «Готичний стиль в Україні»: як представлено готичне мистецтво (або його елементи); характерні риси. Поцікавтеся, можливо, там, де ви живете, збереглися такі пам'ятки архітектури. Дослідіть історію їх створення та існування, збереження культурної спадщини середньовіччя.

• Переглянути всесвітньо відомий мюзикл «Собор Паризької Богоматері» (композитор Ріккардо Коччанте). Поділитися своїми враженнями від відображення духу епохи в мюзиклі.

• Ознайомитися з матеріалами ВШО «8 клас. Мистецтво. Мистецтво Середньовіччя: готична архітектура».

КОЛОРИТИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Мета уроку: узагальнити знання учнів про мистецькі стилі Середньовіччя (візантійський, романський, готичний), показати їхню взаємодію та вплив на світогляд людини, а також розкрити особливості музичного мистецтва та книжкової мініатюри цієї епохи.

1. ЗНАНСЬВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Описати особливості оздоблення інтер'єрів храмів різних стилів (візантійський, романський, готичний).
- Визначити відмінності у виконанні церковної музики (православний вокальний спів, григоріанський хорал, органна музика).
- Характеризувати розвиток рукописної книги в Середньовіччі, особливості готичної книжкової мініатюри та шрифту.
- Назвати характерні тренди в одязі епохи готики (загострені форми, довгі шлейфи, струнка талія).

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Порівнювати музичні твори різних виконавських складів (візантійський наспів, григоріанський хорал), виконання мюзиклу «Notre Dame de Paris» та опери.

- Аналізувати художнє оформлення середньовічних книг (романського та готичного стилів).

- Описувати характерні тренди в одязі за ілюстраціями.
- Малювати буквицю в готичному стилі.
- Виконувати фрагмент мелодії гімну «Gaudeamus» на віртуальному піаніно.

3. ЦІНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Усвідомити багатогранність творчості середньовічної людини та її глибоку релігійність.

- Цінувати мистецтво Середньовіччя як джерело інформації про світогляд, переконання та цінності того часу.

- Формувати повагу до культурної спадщини різних європейських традицій.
- Розвивати естетичний смак та уяву, працюючи з різними видами мистецтва.

Тип уроку: комбінований (узагальнення знань, порівняльний аналіз, практична діяльність, творча проєктна робота).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери:

Вчитель. «Доброго дня, шановні учні! Ми продовжуємо досліджувати дивовижний світ Середньовіччя. Сьогодні ми спробуємо об'єднати всі наші знання про цю епоху, її архітектуру, музику, книжкове мистецтво та моду. Ми зануримося в «колорити Середньовіччя» – ті унікальні особливості, що відрізняли цю добу від інших. Як ви вважаєте, чи може мистецтво розказати нам про цінності та переконання людей минулого?» (Коротке обговорення).

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Обговорення.

Вчитель. «Згадайте, що ми дізналися про візантійське, романське та готичне мистецтво. Яку роль відігравав храм для людини Середньовіччя? (Місце єднання з Богом, соціальний центр). Як архітектура та її оздоблення впливали на віруючих?» (Відповіді учнів: велич, краса, світло вітражів, ікони, мозаїки).

Розповідь вчителя. «Колорити Середньовіччя» *Вчитель.* «Саме так. Краса й багатство просторових форм і ритмів архітектури, а також особливий вплив оздоблення інтер'єрів сприяли єднанню з Богом. У візантійських і романських храмах вражало багатство ікон, розписів, мозаїк. У готичних – грандіозний злет могутніх склепінь, краса «намиста» з рельєфів і статуеток та магічного світла кольорових вітражів. Сьогодні ми побачимо, як ці особливості різних стилів перепліталися та створювали неповторний колорит Середньовіччя.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Музика Середньовіччя: Схід і Захід

Вчитель. «Загальне емоційне враження від краси храму посилювало під час літургії звучання музики, що линула у височині.

У храмах візантійського (православного) обряду лунала вокальна музика: спочатку одноголосний, а потім багатоголосний хоровий спів. Послухайте Візантійський наспів «Христос Воскрес» (посилання: <https://cutt.ly/3eSe3rHq>).

У католицьких храмах Західної Європи, крім вокального співу (григоріанський спів або григоріанський хорал), звучав орган. Послухайте Григоріанський хорал Te Deum (виконавець Дмитро Суботенко, посилання: <https://cutt.ly/neSeP0vr>).

Порівняйте виконання цих двох творів: характер музики, виконавський склад. Які емоції викликає кожен твір? Зверніть увагу, що для фіксації церковних співів почали використовувати квадратний нотопис (показати зображення).»

2. Рукописна книга як витвір мистецтва

Вчитель. «У середньовіччі інтенсивно розвивалося мистецтво рукописної книги, що була унікальним витвором і вважалася предметом розкоші (показати відео: <https://cutt.ly/keSeUOLJ>). В епоху готики книжкова мініатюра набула особливого розквіту. Шрифт, яким писали книжки, ніби віддзеркалював стиль – видовженість літер, прагнення до вертикалі.

Книги писали не тільки релігійного, а й світського змісту. Їх пишно оздоблювали ілюстраціями та іншими декоративними елементами. З'являлися й унікальні твори – за розміром і формою. До прикладу, молитовник «Кодекс Ротундус» та пісенник «Chansonnier de Jean de Montchenu») (показати зображення).

Як порівняти з книгами, створеними в романському стилі (наприклад, Вишеградський кодекс - показати зображення), для яких були характерні алегорична мініатюра й символічний орнамент, готичні книги (Часослов Катерини Клевської - показати зображення) оздоблені динамічними персонажами, з витонченою елегантністю, стрункими силуетами та складками в одязі. З'являються квітучі декорації (рослинні візерунки, стебла, листя і квіти), які прикрашають ініціали.

Порівняйте художнє оформлення середньовічних книг (романського та готичного стилів): образи та декоративне оздоблення. Які зміни відбулися?»

3. Мода Середньовіччя - відображення стилю

Вчитель. «Історія одягу з давніх часів до наших днів є своєрідним дзеркалом, у якому відбивається вся історія людства. Середньовічна мода набула нових рис, коли панував готичний стиль в інших видах мистецтва: він відобразився і в одязі.

Вчитель. «Характерними ознаками були вишуканий смак, мінімалізм і строгість; загострені головні убори; гострі носки взуття; зубчасті краї одягу; струнка зашнурована талія; довгі шлейфи тощо.

За ілюстраціями (показати зображення середньовічного одягу) опишіть характерні тренди в одязі тогочасного суспільства. Які елементи одягу вас приваблюють? А які здаються незручними чи дивними?»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

- *Вчитель.* «Зануримося у мистецькі прояви Середньовіччя через обговорення.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір):

1. Подіям, що відбувалися в середні віки, присвячено відомий французько-канадський мюзикл, створений за мотивами однойменного роману Віктора Гюго «Notre Dame de Paris» («Собор Паризької Богоматері») (композитор – Рікардо Коччанте. Автор лібрето – Люк Пламодон).

Вчитель. «Послухайте фрагмент мюзиклу – пісню Belle (посилання: <https://cutt.ly/LeSeIOHU>, <https://cutt.ly/EeSe0LEN>). Пригадайте, що таке мюзикл, чим цей музично-театральний жанр відрізняється від опери. Схарактеризуйте музику та виконання фрагмента мюзиклу. Порівняйте виконання (наприклад, різних артистів).»

2. У часи середньовіччя книгу писали каліграфи, а інші фахівці: мініатори, рубрикатори, ілюмінатори – оздоблювали її. Художник-мініатор малював кольорові ілюстрації – мініатюри та ініціали; рубрикатор розфарбовував заголовки та окремі рядки червоним кольором, створюючи так звані «рубрики». Іноді ініціали або мініатюри оздоблювали сусальним золотом. (Показати зображення рукописних книг епохи середньовіччя).

Вчитель. «Обговоріть з однокласниками / однокласницями, чи є подібний розподіл видавничих професій під час створення сучасних книжок. Чим відрізняється процес створення книги тоді і зараз?»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

• *Вчитель.* «Пропоную вам творче завдання, яке допоможе краще відчувати атмосферу Середньовіччя!»

Варіант 1: Намалюй буквицю в готичному стилі. Завдання для учнів: створити власну **буквицю** (першу велику літеру тексту) в готичному стилі, використовуючи елементи, що характерні для готичної книжкової мініатюри (видовжені форми, рослинні орнаменти, можливо, зображення персонажів).

Варіант 2: Виконання гімну «Gaudeamus».

• **Завдання для учнів:** у часи середньовіччя в Західній Європі почали відкриватися університети. «Гаудеамус» або «Гаудеамус ігітур» (лат. *gaudeamus igitur* – «Будемо радіти!»)

або «Веселімся!») – середньовічна студентська народна пісня, яку нині ми знаємо як студентський гімн.

Вчитель. «Прослухайте **Gaudeamus – гімн студентів** (виконує хорова капела КПІ ім. Ігоря Сікорського, посилання: <https://cutt.ly/ieSeODsN>). Спробуйте виконати на віртуальному піаніно (або просто проспівати) фрагмент мелодії цього гімну.»

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Ми завершуємо наше дослідження колоритів Середньовіччя. Давайте узагальнимо найголовніше. Як виявився готичний стиль у різних видах мистецтва (архітектура, скульптура, книжкова мініатюра, одяг)?

Узагальніть особливості мистецьких стилів (візантійського, романського, готичного) епохи середньовіччя. (Можна зробити порівняльну табличку на дошці).

Доведіть, що мистецтво мало великий вплив на формування світогляду середньовічної людини. (Через віру, повчання, естетичне враження, єднання в громаді).

Середньовіччя – це не «темні віки», а надзвичайно цікава і багата на мистецькі прояви епоха, яка заклала фундамент для подальшого розвитку європейської культури. Її колорити продовжують надихати нас і сьогодні!»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

- Здійснити віртуальну екскурсію до Музею середньовіччя Клюні (Музей середньовіччя – терми і палац Клюні, фр. musée du Moyen Âge – thermes et hôtel de Cluny). Описати, які експонати музею вам запам'яталися найбільше.

- Послухати музичні твори, виконані на органі. Розкажіть про свої враження. Можна послухати Оресте Раванелло. Григоріанський альбом (Oreste Ravanello. Album Gregoriano, посилання: <https://cutt.ly/4eSOF0Dr>).

- Створити невелику презентацію на тему «Моє улюблене мистецтво Середньовіччя», обравши один стиль або вид мистецтва, який найбільше вразив.

ІДЕАЛИ ТА ОБРАЗИ РЕНЕСАНСУ

Мета уроку: Ознайомити учнів з епохою Відродження (Ренесансу) як періодом культурного піднесення, її основними ідеалами (людина в центрі світу), характерними рисами в архітектурі та скульптурі, а також впливом на розвиток мистецтва.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Описати історичний контекст та причини виникнення епохи Відродження (Ренесансу).
- Визначити провідну ідею Ренесансу – антропоцентризм («людина як найвище благо»), головні риси скульптури Ренесансу (краса людського тіла, реалізм, природні пози, динамізм, продумана композиція).

- Характеризувати вплив античного спадку, математики та інженерних наук на мистецтво Ренесансу.

- Назвати характерні ознаки архітектури Ренесансу (пропорційність, симетрія, антична ордерна система, горизонтальне членування, багатий декор з античними мотивами), відомих митців Ренесансу (Андреа Вероккіо, Донателло, Мікеланджело Буонарроті).

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Порівнювати цінності мистецтва Ренесансу з цінностями античності та Середньовіччя.
- Аналізувати зображення архітектурних споруд та скульптур Ренесансу, виявляючи їхні характерні риси.

- Описувати інтер'єри ренесансних будівель та характери персонажів на картинах.

- Характеризувати особливості відтворення рухів, жестів, емоцій у скульптурах.

- Обговорювати етичні питання, пов'язані зі створенням підробок творів мистецтва.

- Вивчати та виконувати пісню на задану тематику.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Усвідомити значення епохи Відродження як переломного моменту в історії культури.

- Цінувати ідеали гармонійної досконалості, розуму та краси людського тіла.

- Формувати повагу до культурної спадщини Італії та Європи.

- Прагнути до розвитку власного потенціалу, наслідуючи ідеал «homo universalis».

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, порівняльний аналіз, практична діяльність, творча проєктна робота).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв) Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери:

Вчитель. «Доброго дня, шановні учні! Сьогодні ми прощаємося з епохою Середньовіччя і відкриваємо нову, дивовижну сторінку в історії мистецтва – епоху Відродження, або Ренесансу! Нас чекає світ гармонії, краси людського тіла та величі людського розуму. Як ви думаєте, чому цю епоху назвали Відродженням?» (Коротке обговорення).

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Обговорення.

Вчитель. «Ми говорили про Середньовіччя, де церква мала величезний вплив, а основним ідеалом було служіння Богу. Які цінності втілено в давньогрецькому мистецтві? (Гармонія, досконалість людського тіла, розум). Як ви думаєте, що могло стати причиною таких значних змін у світогляді та мистецтві, що люди наче 'відкрили старовинну скриню загублених скарбів'?» (Відповіді учнів: розвиток науки, географічні відкриття, послаблення влади церкви).

Розповідь вчителя. «Ідеали та образи Ренесансу» *Вчитель.* «Саме так! На заході Середньовіччя в мистецтві Західної Європи відбулося гігантське культурне піднесення – епоха Відродження (Ренесанс), яка тривала майже два століття. Це був час, коли люди наче відкрили старовинну скриню, повну загублених скарбів – знань давніх греків та римлян, що запалили вогонь цікавості до реального світу. Ці зміни відбулися на тлі активного розвитку капіталістичних відносин, послаблення влади католицької церкви, бурхливого розвитку науки та географічних відкриттів. На противагу Середньовіччю, де в центрі світу є Бог, епоха Ренесансу підносить саме Людину («homo universalis»), силу її розуму, здібності як найвище благо людських істот. Провідна риса цієї доби: людина може розвиватися та досягати нових висот завдяки вивченню античного спадку як ідеалу і взірця.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Архітектура Ренесансу: Гармонія та досконалість

Вчитель. «Звернення до зразків античності сукупно з розвитком математики та інженерних наук породило ідею гармонійної досконалості в мистецтві загалом і в архітектурі зокрема.

Розгляньте Собор Санта-Марія-дель-Фьоре у Флоренції (показати зображення). Зверніть увагу на пропорційність будівлі, симетрію всіх її елементів; застосування античної ордерної системи; горизонтальне членування на поверхи; багатий декор з античними мотивами. Чи відчувається в них пропорційність, гармонійність? Порівняйте її з готичними соборами. Як ви вважаєте, яка з них є більш «людською?»»

Багато нового було створено в цивільному зодчестві: ошатного вигляду набули багатоповерхові міські будівлі (ратуші, університети, ринки тощо), виник тип міського палацу (палаццо), а також замиської вілли.»

Розгляньте картину Луїса де Колері. «Інтер'єр палацу з елегантними парами» (показати зображення). Опишіть інтер'єр будівлі та персонажів. Що ви можете сказати про їхній одяг, пози, загальну атмосферу?»

2. Скульптура Ренесансу. Краса людини та її внутрішній світ

Вчитель. «Після тисячолітньої перерви в епоху Ренесансу «відродилося» мистецтво скульптури, зокрема круглої скульптури – таким, яке воно було в античні часи: статуї стали самостійними мистецькими творами, їх уже не обов'язково було вписувати в архітектурний ансамбль.» (Показати відео: Скульптура Відродження - <https://cutt.ly/QrstMuIp>).

У скульптурі митці епохи Відродження надавали величезного значення водночас красі людського тіла і внутрішньому світу людини, а тому прагнули зобразити її якомога правдивіше, передаючи виключно природні пози й рухи. Наслідування природи, реалізм,

спостереження за рухами людини, продумана композиція, що базується на поєднанні та контрасті різних ліній – головні риси скульптури Ренесансу.

Розгляньте Андреа Вероккіо. «Кінна статуя кондотьєра Бартоломео Коллеоні» (показати зображення). Як саме скульптору вдалося передати нестримний поступ грізного воєначальника, який споглядає світ з висоти свого бойового коня? Які емоції, почуття викликають ці скульптурні твори митців Відродження? (Показати Донателло: «Марія Магдалина», «Статуя Іоанна Богослова» та Мікеланджело Буонарроті. «Раб, що рве пута»). Чи реалістично відтворено в них образи? Поясніть.

Епоха Відродження – час великих відкриттів, визначних майстрів та їхніх видатних творів. Саме в цей час художники починають підписувати свої роботи, тобто вони стають підкреслено авторськими. (Можна згадати про Сікстинську капелу – <https://cutt.ly/jeSeNGrT> як один з найяскравіших прикладів авторської роботи Мікеланджело).»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Далі поглибимо наше розуміння ідеалів Ренесансу через обговорення.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір):

1. Мікеланджело Буонарроті виявив свій талант в архітектурі, скульптурі, фресковому живописі. Купол собору Святого Петра в Римі (показати зображення), одного з найвеличніших храмів світу, – вінець архітектурної творчості Мікеланджело. У скульптурі Мікеланджело відображено найбільші досягнення мистецтва Відродження. Герої генія страждають, розмірковують, радіють. Гідність, краса, туга й скорбота матері, яка втратила сина, майстерно відтворені Мікеланджело у скульптурній композиції «П'єта» («Оплакування Христа») (показати зображення). А в статуй «Мойсей» (показати зображення 2) відчувається сила, могутність духу, мудрість і неймовірна велич біблійного пророка.

Вчитель. «Схарактеризуйте скульптури Мікеланджело Буонарроті. Порівняйте їх із творами античності та Середньовіччя. Зверніть увагу, як «ожив» під різцем Майстра мармур, ніби допомагаючи відтворити вирази облич персонажів, жести, рухи, складки одягу.»

2. Відомо, що в епоху Відродження найціннішими скульптурами на італійському артринку були стародавні римські мармурові статуї. Деякі скульптори, враховуючи такий попит, навмисне підробляли свої статуї «під давньоримські».

Вчитель. «Обговоріть разом з однокласниками та однокласницями застереження щодо створення підробок творів мистецтва: з якою метою їх створюють, чи вважатимуться такі дії порушеннями авторського права? Якими можуть бути наслідки для самого митця та для мистецтва в цілому?»

3. Доба Ренесансу – це час, коли люди прагнули до краси й досконалості, навіть у будівництві міст. Архітектори хотіли зробити міста зручними, красивими та добре захищеними. «Ідеальне місто» Ренесансу мало такі риси: геометрична впорядкованість (місто будували за формою кола, квадрата чи шестикутника з центром – головна площа); обороноздатність (навколо міста – міцні стіни й бастіони); функціональність, зручність для людей; естетика (будівлі пропорційні, з багатим оздобленням). В Україні також будували такі міста – на Галичині, Волині та Поділлі. Це відчувається у плануванні Львова (Площа Ринок, Палац Корнякта - показати зображення 1, 2), Кам'янець-Подільського, Жовкви (показати відео: <https://cutt.ly/trst1mdT>) та ін.

Вчитель. «Обговоріть, чому такі важливі були естетика (краса), функціональність та безпека в міському просторі. Чи актуальні ці ідеї сьогодні? Обґрунтуйте свою думку.»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

Вчитель. «Пропоную вам творче завдання, яке допоможе відчути дух Ренесансу!»

За бажання вивчи та виконай пісню «Колиска майбуття» (музика та вірші В. Дроботенка).

Завдання для учнів: прослухайте пісню «Колиска майбуття» (посилання: <https://cutt.ly/qeSeFnYR>). Вивчіть її текст та мелодію. Спробуйте виконати її.

• **Обговорення.** Як ця пісня відображає ідеї та настрої Відродження?

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Ми завершуємо наше знайомство з ідеалами та образами Ренесансу. Давайте узагальнимо найголовніше.

- У зв'язку із чим епоха Відродження отримала свою назву? (Відродження античних ідеалів, звернення до людини).

Порівняйте архітектуру та скульптуру Середньовіччя й Ренесансу. У чому їхні принципові відмінності? (Наприклад, середньовічна архітектура – оборонна, прагне до висоти, символічна; ренесансна – гармонійна, симетрична, антропоцентрична. Середньовічна скульптура – частина архітектури, статична, релігійна; ренесансна – самостійна, реалістична, відображає красу людини).»

Вчитель. «Епоха Ренесансу – це світанок нової ери, яка прославляла людину, її розум, талант і прагнення до досконалості. Її спадщина продовжує надихати нас і сьогодні.»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

- **Дослідити архітектурні споруди епохи Відродження** (в мережі «Інтернет») та в місцевості, де проживаєте (можливо, є схожі елементи). Зробити колаж із фото та презентувати його.

- **Дослідити творчість видатних митців італійського Відродження** (наприклад, Леонардо да Вінчі, Рафаель, Боттічеллі). Підготувати коротке повідомлення.

- **Ознайомитись з матеріалами ВШО «8 клас. Мистецтво. Мистецтво епохи Відродження: архітектура».**

- **Ознайомлюючись із мистецтвом епохи Відродження, продумати тематику і зміст подкастів для популяризації мистецтва й досягнень цієї доби.** Подкаст – це серія аудіо- чи відеофайлів, які об'єднані певною ідеєю і поширюються в інтернеті.

ІДЕАЛИ ТА ОБРАЗИ РЕНЕСАНСУ (ПРОДОВЖЕННЯ)

Мета уроку: продовжити знайомство з епохою Відродження, зосередившись на живописі як ключовому виді мистецтва Ренесансу. Дослідити нові підходи до зображення людини, технічні інновації художників та роль титанів Відродження.

1. ЗНАНІСВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Описати відмінності живопису Ренесансу від середньовічного мистецтва (свобода від обмежень, звернення до міфічних сюжетів, «земна» людина в центрі уваги).

- Визначити провідні риси образотворчого мистецтва Ренесансу (реалізм, тривимірний простір, перспектива, світлотінь, «золотий перетин», розвиток станкового живопису).

- Назвати видатних митців Відродження (Мікеланджело Буонарроті, Леонардо да Вінчі, Рафаель Санті) та їхні відомі твори.

- Пояснити значення образу Мадонни в живописі Ренесансу як символу земної, одухотвореної матері.

- Розуміти концепцію «людини-титана» та багатогранності обдарування митців Ренесансу.

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Аналізувати картини Ренесансу, виявляючи їхні особливості (композиція, світлотінь, перспектива, емоції персонажів), особливості композиції портрета «Мони Лізи», виявляючи уроки для фотографів та живописців.

- Порівнювати твори живопису Ренесансу з іконами, пояснюючи відмінності.

- Доводити використання художниками законів перспективи та світлотіні у своїх

- Визначати види живопису (станковий, монументальний) на прикладах.

- Висловлювати власні думки щодо універсальних цінностей, втілених у сучасному мистецтві.

- Створювати власну версію «Мони Лізи» або пропонувати ідею новітнього винаходу.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Усвідомити художні досягнення епохи Ренесансу як вершину людського генія.

- Цінувати реалізм, гуманістичні ідеали та красу людської особистості в мистецтві.

- Формувати повагу до творчості великих майстрів, їхнього внеску у світову культуру.

- Виразити емоції та почуття персонажів творів Ренесансу.
- Надихатися прикладом «людей-титанів» на власні досягнення та багатогранний розвиток.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, порівняльний аналіз, практична діяльність, творча проєктна робота).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери.

Вчитель. «Ми продовжуємо нашу захопливу подорож у світ Ренесансу – епохи, яка подарувала світові неймовірні шедеври мистецтва. Сьогодні ми заглибимося в живопис Відродження, який став справжнім проривом і подарував нам такі безсмертні образи, як Мадонни та загадкова Мона Ліза. Як ви думаєте, чим відрізняється живопис від скульптури чи архітектури в можливості передати емоції та ідеї?» (Коротке обговорення).

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Обговорення. *Вчитель.* «Ми вже знаємо, що центральною ідеєю Ренесансу була **Людина**. Згадайте, як це відобразилося в архітектурі та скульптурі. А як, на вашу думку, це проявилось в живописі?» (Відповіді учнів: більше реалізму, зображення людських почуттів).

Розповідь вчителя. «Головна відмінність живопису Ренесансу»

Вчитель. «Саме так! Головною відмінною рисою живопису Ренесансу була свобода від суворого обмеження середньовічного мистецтва. Наслідуючи ідеали античності, живописці зверталися до міфічних сюжетів поряд із християнськими. Водночас об'єктом уваги художника стала «земна» людина. Відтворюючи ідеал людської особистості, діячі Відродження підкреслювали доброту, силу, героїзм людини, її спроможність творити навколо себе новий світ. Цінність людини стала визначатися її особистими чеснотами, а не суспільним становищем.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Новаторство в зображенні світу: Перспектива, світлотінь, реалізм

Вчитель. «Образотворче мистецтво Ренесансу знаменувало максимальне прагнення до реалізму у відтворенні образів. Це виявилось не тільки в поширенні світських зображень, у розвитку портрета і пейзажу або новій, іноді майже жанровій, інтерпретації релігійних сюжетів, а й у радикальному оновленні всієї художньої системи. Художники почали бачити світ інакше: площинні, ніби безтілесні зображення середньовічного мистецтва поступилися місцем тривимірному, рельєфному, опуклому простору. Митці використовували перспективу, правило «золотого перетину» в побудові людського тіла. Активно розвивався станковий живопис.»

У живописі епохи Відродження:

- у центрі зображення – людина, яка має реальні риси, індивідуальний характер; водночас творам притаманна піднесена одухотвореність і висока краса зображуваного;
- реалістичне зображення людей, тварин, рослин та архітектурних об'єктів, а також деталізація матеріалів, текстур і тканин: художники ретельно вивчали анатомію, природу та побут, щоб точно передати реальність на полотні;
- розв'язано проблему тривимірного зображення: створено наукову теорію лінійної перспективи, засновану на геометрії та оптиці; художники активно застосовували світлотінь;
- простір перестав бути «нічим», художник продумував його попередньо, і в ньому за строгими математичними правилами розміщувалися люди, будівлі, речі;
- поряд із фресками розвивається станковий живопис, а також світський живопис, зокрема жанр портрета, з'являються автопортрети.»

2. Образ Мадонни: Земна краса та материнство

Вчитель. «До прикладу, зображення прекрасної молодої матері з дитиною ми бачимо на численних малюнках і картинах художників епохи Відродження. У великих майстрів важко знайти абсолютне наслідування незмінному зразку в трактуванні образу Марії. Художники обирають суто людські ситуації, коли обличчя жінок стають то серйозними й зосередженими,

то усміхненими, сповненими ніжності, а чарівні немовлята на їхніх картинах зайняті грою або іншими забавками.

Розгляньте картини: Рафаель Санті. «Сікстинська Мадонна», Леонардо да Вінчі. «Мадонна Літта», Рафаель Санті: «Мадонна Естергазі», «Мадонна з вуаллю», Сандро Боттічеллі. «Мадонна з книжкою» (показати зображення). Які історії «розповіли» вам ці картини? Чи подібні ці твори до ікон? Поясніть свої міркування. У чому головні відмінності?»

3. Титани Відродження: Леонардо, Мікеланджело, Рафаель

Вчитель. «Серед плеяди митців Відродження найвидатнішими вважають Мікеланджело Буонарроті, Леонардо да Вінчі та Рафаеля Санті. Епоха Ренесансу була характерна багатогранністю обдарування митця, прагненням до творчого пізнання світу в усіх його виявах. Видатні постаті цього часу були талановиті в різних галузях науки й мистецтва. Іноді їх називають титанами Відродження.»

Розгляньте фрески: Мікеланджело Буонарроті. «Створення Адама» та Рафаель. «Афінська школа» (показати зображення 1, 3). За потреби дізнайтеся більше про фреску Рафаеля Санті «Афінська школа» (посилання: <https://cutt.ly/6eSeSiXd>). Доведіть, що у своїх творах художники використовували закони перспективи, майстерно застосовували світлотінь, досліджували особливості зображення людини.

Дізнайтеся з різних джерел, якими талантами був обдарований Леонардо да Вінчі (наприклад, посилання: <https://cutt.ly/7rst6dHy>), якій тематиці присвячено твори Рафаеля. (Показати Передбачуваний автопортрет Леонардо да Вінчі).»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Перевіримо, як ви засвоїли нові знання та як можете їх застосувати.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір):

1. Цей жіночий образ увійшов в історію світового мистецтва під назвою «Мона Ліза», або «Джоконда». Щось неймовірно захопливе і привабливе відчуваємо в загадковому погляді, приємній усмішці, спокійно складених ніжних руках молодої жінки.

Вчитель. «Розгляньте картину Леонардо да Вінчі. «Мона Ліза» (показати зображення). Які жанри поєднано в цій картині? (Портрет, пейзаж). Проаналізуйте особливості композиції твору: позу, тло, освітлені частини. Поміркуйте, чого можна навчитися портретистам (фотографу та живописцю) з цього портрета. Поміркуйте, чому цей твір не залишає байдужим людей багатьох поколінь. Поцікавтеся творами різних видів мистецтва, присвяченими Джоконді.»

2. Розгляньте зображення, створені за мотивами твору Леонардо да Вінчі «Мона Ліза» (показати зображення 3D-скульптури Чада Найта та інших сучасних інтерпретацій). Визначте, до якого виду живопису (станкового, монументального) належать вони. Поясніть.

Вчитель. «Подивіться відео до пісні «Неповторність» (музика Олександра Злотника, вірші Андрія Демиденка, посилання: <https://cutt.ly/YeSeGLx3>). Обговоріть разом з друзями та подругами питання неповторності й унікальності кожної людини. Як ви розумієте вислів «У будь-якій ситуації людина має лишатися Людиною?»»

Вчитель. «Розгляньте проєкт українського скульптора Олександра Мілова «Любов» (показати зображення) та 3D-скульптури художника-візуалізатора Чада Найта (показати зображення). Які сенси несуть скульптурні проєкти сучасних митців? Які цінності вони втілюють? Як вони перегукуються з ідеалами Ренесансу?»

3. *Вчитель.* «Згадайте, хто такі титани (один з учнів або вчитель дає визначення, наприклад, «велетні, видатні особистості, що досягли вершин у багатьох сферах»). Послухайте пісню KOZAK SYSTEM. «Люди-Титани» (посилання: <https://cutt.ly/OrtluZWp>). Знайдіть аргументи титанізму за нашого часу. Розкрийте сенси пісні «Люди-Титани», опишіть свої почуття. Хто для вас є «людиною-титаном» у сучасному світі?»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

Вчитель. «Спробуйте відчути себе творцями епохи Відродження!»

Варіант 1: Створи власну версію «Мони Лізи». Завдання для учнів: намалуйте власну версію «Мони Лізи», наприклад, зобразіть її у стилі коміксу чи аніме, як персонажа з відеоігор тощо. Поясніть свій вибір стилю та що ви хотіли передати своєю роботою.

Варіант 2: «Театр емоцій і почуттів». Завдання для учнів: виразіть по черзі емоції й почуття персонажів творів образотворчого мистецтва епохи Відродження. (Учні можуть обрати будь-який портрет чи образ з картин, які ми розглядали, і спробувати його відтворити мімікою, жестами).

Варіант 3: Винахідник Леонардо. Завдання для учнів: уяви, що ти працюєш у майстерні Леонардо да Вінчі, який був живописцем, медиком, математиком, механіком, інженером, архітектором, скульптором, музикантом, поетом (посилання: <https://cutt.ly/7rst6dHy>). Запропонуй ідею якогось новітнього винаходу, зроби його замальовку та презентуй його (або напиши коротке пояснення, як він працює).

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Ми завершуємо наше вивчення ідеалів та образів Ренесансу. Давайте узагальнимо найголовніше.

- Які відкриття з-поміж засобів виразовості стали надбанням художників епохи Відродження? (Перспектива, світлотінь, анатомічна точність, реалізм).

Порівняйте образотворче мистецтво Середньовіччя й Ренесансу. (Середньовіччя: площинне, символічне, релігійне; Ренесанс: тривимірне, реалістичне, антропоцентричне, світське).

Поміркуйте, у чому спільність, а що відрізняє відтворення образу людини в епохи античності й Відродження. (Спільність: ідеал краси людського тіла, гармонія. Відмінність: Ренесанс додає внутрішній світ, індивідуальність, психологізм).»

Вчитель. «Епоха Відродження – це справді титанічний період, який змінив світ, поставивши в центр уваги Людину та її безмежні можливості. Її вплив ми відчуваємо і сьогодні!»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

- Поцікавитися творчістю та діяльністю одного з митців епохи Відродження (Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Рафаель, Боттічеллі тощо). Підготувати коротке повідомлення або презентацію.

- Створити мультимедійну презентацію «Образ Матері в різних видах мистецтва», використовуючи приклади з Античності, Середньовіччя та Ренесансу або тематичний подкаст про улюблену картину або художника Ренесансу

- Переглянути: ВШО «8 клас. Мистецтво. Мистецтво епохи Відродження: живопис. Частина 2».

ХУДОЖНИЙ СВІТ ПІВНІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Мета уроку: Ознайомити учнів з особливостями мистецтва Північного Відродження, його відмінностями від італійського Ренесансу, розширенням жанрової палітри, посиленням реалізму та інноваціями в живописній техніці.

1. ЗНАНІСВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Називати жанри образотворчого мистецтва (пейзаж, портрет, натюрморт, жанрова картина), характерні риси мистецтва Північного Відродження (поєднання італійських досягнень і місцевих традицій, максимальний реалізм образів і характерів).

- Пояснити інновації в живописній техніці (використання олійних фарб, акварелі, полотна).

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Аналізувати картини Північного Відродження, виявляючи особливості композиції, світлотіні, простору та реалізму.

- Описувати сюжети картин, емоції персонажів, деталі інтер'єру та їх символічне значення.

- Порівнювати твори різних художників Північного Відродження.

- Розрізняти особливості творчості «малих голландців» та їхній внесок у розвиток жанрового живопису.

- Висловлювати власну думку щодо художніх рішень митців.
- Створювати фотореконструкції образів або натюрморти в сучасному стилі.
- **Брати участь** у дискусії про роль митців у розвитку жанрів.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Усвідомити різноманіття та багатство мистецтва Відродження в різних країнах Європи.
- Цінувати майстерність художників у відтворенні реального світу та повсякденного життя.

- Формувати повагу до художньої спадщини Північного Відродження.
- Розвивати спостережливість та вміння «читати» символи в мистецтві.
- Надихатися на власні творчі експерименти.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, порівняльний аналіз, практична діяльність, творча проєктна робота).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери:

Вчитель. «Ми вже дослідили ідеали та образи італійського Відродження – його антропоцентризм, гармонію та велич людини. Сьогодні ж наша мандрівка мистецтвом Ренесансу продовжується, але тепер ми попрямуємо на північ Європи. Як ви думаєте, чи всі країни Європи сприйняли ідеї Відродження однаково? Можливо, там були свої особливості?» (Коротке обговорення).

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв). Обговорення.

Вчитель. «Згадайте, що було головним у живописі італійського Відродження? (Людина в центрі, реалізм, перспектива, світлотінь, краса тіла). Як ви вважаєте, що могло зацікавити художників інших країн у цих ідеях, а що вони могли змінити чи додати, виходячи зі своїх культурних традицій?» (Відповіді учнів).

Розповідь вчителя. «Північне Відродження: Сміливі ідеї та місцеві традиції» «Саме так! Нові сміливі ідеї італійського Відродження знайшли активний відгук у різних європейських країнах. Цей період в історії мистецтва має назву «Північне Відродження» (у країнах на північ від Італії, зокрема Німеччині, Англії, Франції, Нідерландах та ін.). Художники Північного Відродження, поєднавши досягнення італійських майстрів та місцеві традиції, значно розширили тематику зображення. Вони творили в різних жанрах образотворчого мистецтва: пейзаж, портрет, натюрморт, жанрова картина. У зображенні людини митці прагнули максимальної реалістичності образів і характерів. Сьогодні ми зануримося в цей унікальний художній світ.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Альбрехт Дюрер: Глибина людського характеру

Вчитель. «Зокрема, німецький художник Альбрехт Дюрер створив у диптиху «Чотири апостоли» образи людей сильних, незалежних, сповнених гідності. Величні постаті апостолів Іоанна, Петра, Павла та євангеліста Марка втілюють звичайних земних людей – зі своїми думками, характером і зовнішністю. (Показати зображення Альбрехт Дюрер. «Чотири апостоли»).

Друг і соратник А. Дюрера І. Нейдерфер писав, що в образах апостолів митець зобразив чотири темпераменти: молодий і спокійний Іоанн (сангвінік), старий і стомлений Петро (флегматик), неспокійний Марк (холерик), насторожений Павло (меланхолік). Чи погоджуєтеся ви із цією думкою? Обґрунтуйте.»

2. Ян ван Ейк: Новаторство та деталізація

Вчитель. «У картинах нідерландського майстра Яна ван Ейка відтворено повсякденне життя людини. Особливого значення живописець надавав зовнішності своїх персонажів. Він першим в історії європейського живопису створив парний портрет, зобразивши людей у звичному для них середовищі.»

Картина «Портрет подружжя Арнольфіні» Яна ван Ейка (показати зображення) стала визначальним кроком у розвитку європейського мистецтва і вплинула на покоління художників. Інноваційність твору полягає в новаторському використанні світла й тіні, символічному наповненні образів, насиченій поліхромній (багатоколірній) палітрі, технічній досконалості, деталізації й приголомшливій реалістичності. Особливо вражає дзеркало, у якому відображено сцену – воно не лише поглиблює простір, а й створює ілюзію присутності глядача, ніби запрошуючи його стати свідком зображеної події.

Розгляньте, як створено ілюзію простору та реальності (просторові співвідношення, реалістичні текстури, градації (поступовий перехід від одного до іншого) світла й тіні тощо). Проаналізуйте особливості фронтальної перспективи інтер'єру. На дозвіллі дослідіть, що символізують зображення предметів, якими живописець «наповнив» інтер'єр. Чому, на вашу думку, він обрав саме їх?»

3. «Малі голландці» та розквіт жанрового живопису

Вчитель. «Ідеї гуманізму Ренесансу – віра в можливості людини, її розум і здібності, – разом з активним розвитком природничих наук і реформами в християнстві відкрили нові можливості для митців Північного Відродження. Художники дедалі більше відходили від середньовічних канонів, розширюючи тематику своїх творів. Митці звертали особливу увагу на зображення людини та природи. У цей період в образотворчому мистецтві активно розвивалися такі жанри, як пейзаж, портрет, натюрморт і жанрова

Поряд із традиційною темперою художники почали використовувати олійні фарби й акварель, що краще передавали природну палітру кольорів. Колористика творів стала багатшою, а світлотінь – м'якшою й реалістичнішою. Замість дерев'яних дощок, які використовувалися протягом століть, митці почали писати на полотні.

У період Відродження справжній розквіт образотворчого мистецтва відбувся в Голландії. На відміну від художників «великого стилю», які створювали полотна на історичні та міфологічні теми, представники так званих «малих голландців» зосередилися на сценах повсякденного життя. Їхні картини мали невеликі розміри – саме звідси походить назва.

Розгляньте картину Метсю Габрієль. «Жінка, що читає листа» (показати зображення). Опишіть сюжет, її персонажів. Якими емоціями вона наповнена?

Голландські пейзажі вражають різноманітністю: зображення міських і сільських краєвидів, морських просторів, архітектурних споруд. У натюрмортах художники оспівували буденні речі, які раніше майже не зображували в мистецтві. Одним із найпопулярніших сюжетів був «сніданок» – стіл із наїдками та посудом, що передавав затишну атмосферу оселі та зберігав відчуття присутності людини. Широко розвинувся також квітковий натюрморт, натюрморти з рибою, морепродуктами, дичиною («мисливські трофеї») та так звані «пташині двори». Проте центральною темою мистецтва залишалося приватне життя звичайної людини, що яскраво простежується в жанрових картинах, присвячених буденному життю бюргерів.

Розгляньте натюрморти: Пітер Клас. «Натюрморт із крабом», Пітер Артсен. «М'ясна крамниця» (показати зображення). Що завдяки ним можна дізнатися про життя людей того часу? Як вони відображають повсякденність?»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

• *Вчитель.* «Перевіримо, наскільки глибоко ви зрозуміли особливості Північного Відродження.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір):

1. Нідерландський художник **Пітер Брейгель Старший** виробив власний авторський стиль, у якому прагнув до виразності силуетів і широких просторових панорам. У центрі його творчого задуму – природа і навколишній світ, де людина постає лише маленькою частинкою на безмежних просторах Землі.

Вчитель. «Розгляньте картину Пітер Брейгель Старший. «Мисливці на снігу» (показати зображення). Якими засобами художник передав глибину простору на картині? Що на ній є головним, а що – другорядним? Придумайте уявну бесіду персонажів картини. Поцікавтеся іншими творами митця.»

2. Італійський художник 16 століття Джузеппе Арчимбольдо створював незвичайні картини: його майстерно виписані портрети – це чудове компонування фруктів, овочів, тварин, квітів. Цікаво, що сучасний фотохудожник Карл Ворнер нині творить у жанрі «Foodscapes» (пейзажі з їжі).

Вчитель. «Розгляньте Джузеппе Арчимбольдо. «Вертумн» та Карл Ворнер. «Пейзаж» (показати зображення). Поміркуйте і висловіть припущення, чому митців у різні часи зацікавили такі незвичайні підходи творення художніх образів. Які спільні риси ви бачите в цих творах?»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

- *Вчитель.* «А тепер спробуйте відчувати себе художником Північного Відродження!»

Варіант 1. Створи фотореконструкцію образу.

• Завдання для учнів: Перегляньте портрети епохи Відродження (як італійського, так і північного). Доберіть відповідні аксесуари й створіть власне фото в обраному образі. Мета – передати характерний стиль та атмосферу епохи.

Варіант 2. Намалюй натюрморт.

• Завдання для учнів: Намалюйте натюрморт – основу для обкладинки журналу, заставки кулінарного телешоу, шпалер для екрана комп'ютера чи телефона. Скористайтесь спочатку художніми матеріалами та інструментами, а потім цифровими інструментами та фільтрами графічних редакторів за вашим вибором. Мета – відобразити «буденні речі», як це робили «малі голландці», але в сучасному контексті.

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Ми завершуємо наше знайомство з художнім світом Північного Відродження. Давайте узагальнимо найголовніше.

1. У яких жанрах розквітло мистецтво «малих голландців»? (Портрет, пейзаж, натюрморт, жанрова картина).

2. Поміркуйте над твердженням Альбрехта Дюрера: «Без правильних пропорцій не може бути досконалою жодна картина, хоч би вона була виконана так старанно, як тільки це можливо» – і висловіть свої міркування щодо нього. Чи актуальне це для сучасного мистецтва?

3. Робота в групах: Проведіть невелику дискусію «Роль митців епохи Відродження в розвитку жанрів образотворчого мистецтва». (Кожна група коротко представляє роль італійського Ренесансу та Північного Відродження в розвитку жанрів).

Вчитель. «Північне Відродження – це яскраве свідчення того, як великі ідеї можуть бути адаптовані та збагачені місцевими традиціями, створюючи унікальні й неповторні шедеври, що прославляють людину та її повсякденне життя.»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

• Дослідити творчість одного з митців епохи Північного Відродження (наприклад, Ганс Гольбейн Молодший, Ієронім Босх, Пітер Брейгель Старший, Ян ван Ейк). Створити мультимедійну презентацію.

• Переглянути матеріали ВШО: «8 клас. Мистецтво. Мистецтво епохи Відродження: Північне Відродження, частини 1, 2».

• Написати невелике есе на тему «Що мене найбільше вразило у мистецтві Північного Відродження і чому?».

ЗВУКОВА ПАЛІТРА РЕНЕСАНСУ

Мета уроку: ознайомити учнів з характерними рисами музичного мистецтва доби Відродження, його жанрами та видатними представниками, вчити учнів розрізняти та аналізувати особливості культової, світської та інструментальної музики Ренесансу, виявляючи їхні стилістичні відмінності. Розвивати здатність до слухового аналізу, художньо-образного мислення, критичного порівняння та інтерпретації музичних творів.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

Називати основні жанри музики Ренесансу, відмінності культової (духовної), світської та інструментальної музики, музичні інструменти, що були поширені у добу Ренесансу (лютня, віола да гамба, флейта, кларнет, шалмей, крумгорн, орган, клавесин).

Пояснювати характерні риси музичної мови Ренесансу: поліфонія (імітаційна поліфонія), гармонія (поява терції та сексти як консонансів), ладова система (модальність), ритміка, фактура, роль вокалу та інструментів.

Розповідати про внесок видатних представників музичного мистецтва Ренесансу

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

Розрізняти на слух та аналізувати зразки культової, світської та інструментальної музики Ренесансу, виявляючи їхні стилістичні особливості (поліфонія, гармонічні особливості, використання певних інструментів, характерні ритми).

Визначати жанрову приналежність прослуханих музичних творів, обґрунтовуючи свою думку.

Характеризувати емоційно-образний зміст музичних творів Ренесансу, використовуючи відповідну термінологію.

Порівнювати та зіставляти різні музичні стилі та жанри епохи Відродження (наприклад, месу та мадригал), виділяючи спільне та відмінне.

Висловлювати власні враження та оцінки щодо прослуханої музики, аргументуючи їх.

Застосовувати отримані знання для аналізу незнайомих музичних творів доби Відродження.

Використовувати термінологічний апарат уроку в усних відповідях та письмових завданнях.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

Усвідомлювати музичне мистецтво Ренесансу як невід'ємну частину світової культурної спадщини, що відображає гуманістичні ідеали епохи. Взаємозв'язок музичного мистецтва з іншими видами мистецтв (живописом, літературою, архітектурою) доби Ренесансу.

Розуміти значення інновацій та експериментів у музиці Ренесансу для подальшого розвитку європейської музичної культури.

Проявляти естетичне ставлення до краси та гармонії музики Відродження, її здатність викликати естетичне задоволення, розмаїття музичних форм та жанрів як відображення багатогранності людського досвіду та поглядів на світ.

Проявляти шанобливе ставлення до історичного минулого. Важливість збереження та дослідження культурної спадщини, формування.

Висловлювати судження про цінність музики у формуванні світогляду та емоційного світу людини.

Структура уроку

I. Організаційний момент Привітання, створення позитивної атмосфери.

Питання для вступної бесіди:

- Що для вас означає слово «Ренесанс»?
- Які асоціації викликає?
- Які імена з мистецтва цієї доби ви пам'ятаєте?

II. Актуалізація знань і мотивація. (5 хв) Обговорення. «Яке місце займала музика в епоху Відродження? Чим вона принципово відрізнялася від музики Середньовіччя?» (Можна акцентувати на переході від суто теоцентричного до більш людиноцентричного світогляду, що відбулося на музиці).

Вчитель. «Сьогодні ми почуємо, як звучала ця доба – від величних хорів у соборах до витончених мадригалів у палацах та життєрадісних танців на площах. Ми відкриємо «Звукову палітру Ренесансу» – період, що подарував світу не лише Леонардо да Вінчі та Мікеланджело, а й геніальних композиторів, чия музика досі вражає своєю гармонією та глибиною.»

III. Вивчення нового матеріалу (15 хв)

Загальний контекст – це короткий вступ про гуманізм, розквіт мистецтв, значення індивідуальності в епоху Ренесансу як передумова для розуміння змін у музиці.

Духовна музика, поліфонія і велич Розповідь вчителя про роль церкви (хоча її вплив зменшувався, духовна музика залишалася важливою), розвиток поліфонії, месу та мотет як головні жанри. Підкресліть імітаційну поліфонію.

Джованні Палестрина «Меса Папи Марчелло» – слухання фрагмента. Акцент на чистоті звучання, «небесній» гармонії, багатоголосі, ролі хору, відсутності інструментального супроводу (а капела). Запитання для аналізу: "Які почуття викликає ця музика? Чи відчуваєте ви велич і спокій? Яка роль кожного голосу в хорі?"

Світська музика мадригал, шансон та інші жанри

Розповідь про розвиток світської музики, її тематику (любов, природа, побутові сцени), використання народних мотивів, появу нових жанрів (мадригал, шансон, вілланелла, фроттола). Зазначте про зростаючу роль вокалу та текстового змісту.

Орландо ді Лассо: мадригал «Луна» – слухання. Запитання для аналізу: - Як ця музика відрізняється від Палестрини? Який характер у твору? Які емоції передає? Зверніть увагу на «музичну риторику» – як музика ілюструє текст.(Можна згадати Карло Джезуальдо як приклад експериментів у гармонії та драматизму).

Інструментальна музика та танці. Важливість інструментальної музики як самостійного виду мистецтва, її відокремлення від вокалу. Популярні інструменти (лютня, віола да гамба, флейти, крумгорн, орган, клавесин).

Прослуховування фрагментів танцювальної музики (наприклад, Павана та Гальярда або "Фантазії з Львівської табулатури" – якщо доступно). Аналіз: "Який характер танців? Які інструменти чуєте? Чи можна уявити, як люди танцювали під цю музику?"

Виникнення Опер. Драматична Музика. Коротка розповідь про Флорентійську Камерату та її пошуки відродження античної драми через музику. Поява монодії, арії та речитативу.

Слухання фрагмента ранньої опери (наприклад, з опери «Еврідіка» Якопо Пері або «Орфей» Клаудіо Монтеверді, який хоч і є раннім бароко, але має сильні корені в ренесансних ідеях і буде дуже показовим). Обговорення: «Чим відрізняється такий спів від хорової музики? Яка роль оркестру? Які почуття викликає?» (Наголосіть, що це перехідний етап).

Взаємодія з іншими мистецтвами. Демонстрація картин із музикантами (Ян ван Ейк, Боттічеллі, Мемлінг, Тиціан, Караваджо – «Музиканти»).

Обговорення про те, як художники передають музику у живописі. Які інструменти зображено? Які емоції персонажів? Чи можна уявити, яка музика звучить на цих картинах? (Додайте зв'язок з літературою (сонети, драми, що лягали в основу мадригалів та опер).

IV. Закріплення знань (5-10 хв)

Питання для обговорення: «Які основні види музики епохи Відродження ми сьогодні розглянули? Назвіть ключові жанри кожного виду.»

Порівняльний аналіз. «Які головні відмінності між месою та мадригалом? У чому полягає різниця між поліфонією і гомофонією?» (Цю частину можна провести у формі бліц-опитування або «Хто швидше?»).

Вправа «Музичний детектив». Прослухати 2-3 короткі, контрастні фрагменти музики Ренесансу (наприклад, духовний, світський вокальний, інструментальний танець). Завдання для учнів: визначити жанр і стиль прослуханого твору, обґрунтувати свою думку, назвати можливий інструментарій.

Міні-дискусія «Чому деякі інструменти Ренесансу зникли з широкого вжитку (наприклад, віола да гамба), а інші стали основою сучасної музики (наприклад, клавесин – предок фортепіано)?» (Ця дискусія може підвести до ідеї еволюції музичних інструментів та музики в цілому).

V. Творче завдання (15 - 20 хв)

Варіант 1. «Озвучте» сонет Петрарки або Шекспіра у стилі Ренесансу – читання з виразною інтонацією, додаючи імпровізовані рухи або вираз обличчя, що імітують спів (або спробуйте наспівати, якщо є бажання). Це заохочує артистизм та розуміння емоційного змісту.

Варіант 2. Асоціативний колаж/малюнок. Створіть асоціативний малюнок або колаж до одного з прослуханих музичних творів. Це може бути абстрактний образ, сцена з життя Ренесансу, кольорова гама.

Варіант 3. Музична пантоміма. Учні по черзі показують рухами характер музики (наприклад, велич меси, легкість танцю, ліричність мадригалу), інші відгадують жанр/твір.

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Узагальнення.

- Які ключові новації з'явилися в музиці Ренесансу, що заклали основу для подальшого розвитку музичного мистецтва?» (Від поліфонії до появи монодії та інструментальної музики).

Рефлексія. «Яке враження на вас справила «Звукова палітра епохи Відродження»? Що здивувало, що надихнуло? Які відкриття ви зробили для себе сьогодні?»

VII. Домашнє завдання (на вибір)

Мініпрезентація/Дослідження:

«Лютня та її значення в музиці Ренесансу» (з акцентом на її популярності та віртуозності).

Порівняння інструментів (віола дагамба, скрипка) (як приклад еволюції).

«Роль музики при дворах європейських монархів у добу Ренесансу»

Дослідити, як музика Ренесансу використовується у сучасних фільмах, комп'ютерних іграх, театральних постановках, концертах; підготувати короткий відгук (з прикладами).

Написати есе: «Що мене найбільше вразило у музиці Ренесансу і чому?»

Для допитливих прослухати повністю один з рекомендованих творів епохи Ренесансу (наприклад, цілу месу або збірку мадригалів/танців) та написати міні-рецензію.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОЦІНКИ РІВНІВ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ЗА І СЕМЕСТР

Ці завдання розроблені для перевірки та закріплення знань учнів з теми «Художні стилі в європейському мистецтві». Вони охоплюють архітектуру, музику, образотворче мистецтво (живопис і скульптуру), а також розвивають навички аналізу художніх образів та критичного мислення. Завдання можна використовувати для самостійної роботи, групового обговорення або як частину контрольної роботи.

1. Завдання на візуальний аналіз та ідентифікацію стилів

«Який художній стиль представляє кожна архітектурна споруда?» (макс. 3 бали)

Мета: Перевірка здатності учнів візуально ідентифікувати художні стилі за характерними ознаками архітектурних споруд.

Матеріали: 3-4 зображення відомих архітектурних споруд різних стилів (наприклад, Античний храм, Візантійський собор, Романська церква, Готичний собор, споруда Ренесансу).

Завдання для учнів: розгляньте архітектурні споруди (зображення 1, 2, 3, 4). Визначте, до якого художнього стилю належить кожна з них, та поясніть 1-2 характерні риси, що допомогли вам це визначити.»

2.Завдання на хронологію та взаємозв'язки стилів. «Послідовність художніх стилів» (1 бал)

Мета: Перевірка знання учнями хронологічної послідовності художніх стилів.

Завдання для учнів: опишіть послідовність появи й розквіту художніх стилів у європейському мистецтві, починаючи з найдавніших, які ми вивчали.»

3.«Об'єднуючі риси» (1 бал)

Мета: Вміння знаходити спільне в творах мистецтва різних стилів або епох, що належать до однієї теми/періоду.

Матеріали: 3-4 зображення творів мистецтва, які, незважаючи на стильові відмінності, об'єднані спільною темою, епохою або ідеєю (наприклад, декілька зображень Мадонни з немовлям, виконаних у різних стилях, або зображення на біблійні сюжети).

Завдання для учнів: розгляньте запропоновані твори мистецтва (зображення 1, 2, 3). Що об'єднує ці твори мистецтва? Поясніть.

4. «Зайва скульптура» (1 бал)

Мета: вміння відрізнати стилі, що потребує глибшого розуміння їхніх особливостей.

Матеріали: 4-5 зображень скульптур, де 3-4 належать до одного стилю, а одна – до іншого. Наприклад, три античні скульптури та одна ренесансна.

Завдання для учнів: розгляньте запропоновані скульптури (зображення 4, 5, 6). Поясни, яка скульптура є «зайвою» щодо належності до стилю мистецтва. Обґрунтуй свій вибір.

5. Завдання на розуміння музики та джерел натхнення. «Музика Візантійського храму» (1 бал)

Мета: Перевірка знання характерних особливостей музики, що звучала у Візантії.

Завдання для учнів: визначити характерне для музики у візантійському храмі?»

6. «Музика Готичного храму» (1 бал)

Мета: Перевірка знання особливостей музики Готичного періоду.

Завдання для учнів: описати музику яка звучала в готичному храмі?

7. «Джерело натхнення для Русі-України» (1 бал)

Мета: перевірка знання впливу історичних стилів на мистецтво Русі-України.

Завдання для учнів: назвати стиль мистецтва який був джерелом натхнення для митців Русі-України?»

8. Завдання на увідповіднення риси образотворчого мистецтва та стилі (макс. 1,5 бала)

Мета: перевірка знання учнями характерних рис образотворчого мистецтва та їх відповідності певним стилям.

Завдання для учнів: увідповіднити опис особливостей в образотворчому мистецтві та назву відповідного стилю мистецтва.

	Опис особливостей в образотворчому мистецтві	Назва стилю мистецтва
1	Видовжені пропорції, підкреслена вертикальність, емоційна виразність, часто релігійний характер	Античний
2	Силуетні зображення на контрастному тлі, ідеалізація людської фігури, гармонія та пропорційність.	Візантійський
3	Реалістичне зображення людського тіла, увага до деталей, гармонія та пропорційність, світські сюжети.	Романський
4	Суворі правила та прийоми написання зображення	Готичний
5	Монументальність, схематичність зображення фігур, фрески, що покривають усю стіну, релігійні сюжети, часто видовжені пропорції (особливо в ранніх роботах).	Ренесанс

9. Завдання на аналіз архітектурних стилів та їх функцій «Від архітектури до епохи» (макс. 3 бали)

Мета: Перевірка знання учнями архітектурних особливостей, їх зв'язку зі стилями та розуміння функціонального призначення будівель.

Матеріали: 3-4 зображення відомих архітектурних споруд різних стилів (наприклад, Парфенон – Античний; Софійський собор – Візантійський; Собор у Вормсі – Романський; Кельнський собор – Готичний; Собор Санта-Марія-дель-Фьоре – Ренесанс).

Завдання для учнів: розгляньте подані зображення архітектурних споруд. Для кожної з них:

Визначте художній стиль.

Опишіть 2-3 характерні архітектурні особливості (наприклад, тип вікон, висота, масивність стін, декор), які вказують на цей стиль.

Коротко поясніть основне призначення такої споруди в той історичний період (наприклад, центр культу, символ влади, місце зборів)."

10. «Порівняй архітектурні світи» (макс. 2 бали)

Мета: Розвиток навичок порівняльного аналізу архітектурних стилів та розуміння їхньої ідейної основи.

Завдання для учнів: порівняйте архітектурні споруди Романського та Готичного стилів. Опишіть їхні ключові відмінності в конструкції та візуальному сприйнятті. Як ці відмінності відображають світогляд і цінності людей відповідних епох?

11. Завдання на емоції, цінності та їхнє відображення в мистецтві. «Емоційний відбиток епохи» (макс. 3 бали)

Мета: Розвиток вміння розпізнавати та інтерпретувати емоції, передані в мистецтві, а також розуміння зв'язку емоцій із загальним духом епохи.

Матеріали: 4-6 зображень (картин або скульптур) різних стилів (Античність, Візантія, Середньовіччя, Відродження), що яскраво передають певні емоційні стани (наприклад, спокій – антична статуя; смирення – візантійська ікона; страждання/драматизм – готична скульптура; радість/піднесення – ренесансний твір).

Завдання для учнів: розгляньте запропоновані твори мистецтва.

Назвіть основну емоцію або настрій, які втілює твір (наприклад, гармонія, благоговіння, велич, смуток, ніжність, героїзм).

Коротко поясніть, як ця емоція або настрій співвідноситься з провідними цінностями чи світоглядом тієї епохи."

12. «Скарбниця цінностей» (по 1 балу за кожну епоху)

Мета: розуміння учнями філософського та ідейного наповнення мистецтва різних епох.

Завдання для учнів: опишіть, яку найвищу цінність або ідеал було втілено в мистецтві: Античності, Середньовіччя, Відродження

13. Завдання на аналіз композиції та тематики. «Історія в образах» (1 бал)

Мета: Вміння знаходити спільні концепції або тематичні лінії в мистецтві різних стилів.

Матеріали: володимирська ікона Божої Матері" (Візантійський стиль, XII століття) – уособлення духовної любові, жертвовності, смирення. «Лаокоон та його сини» (Античність, I століття до н.е.) – драматизм, боротьба, фізична сила та страждання. Леонардо да Вінчі, «Мадонна Літта» (Ренесанс, XV століття) – гармонія, ніжність, людяність образу, зосередженість на внутрішньому світі.

Завдання для учнів: розгляньте запропоновані твори мистецтва. Що об'єднує ці твори мистецтва (наприклад, спільна тема, ідея, тип персонажа)? Поясніть свою думку.

14. «Виключи зайве» (1 бал)

Мета: аналіз стильових, тематичних та емоційних особливостей творів мистецтва.

Матеріали: 4-5 зображень, де 3-4 належать до одного стилю або виражають подібні емоції/теми, а одне – суттєво відрізняється.

Завдання для учнів: розгляньте запропоновані зображення. Поясніть, яке із зображень є «зайвим» серед інших (зверніть увагу на стиль, тематику або емоційне наповнення). Обґрунтуйте, чому ви так вважаєте.

16. Підсумкові творчі завдання (для проєктної роботи або саморефлексії) «Мої творчі досягнення» (презентація, відео або творче есе)

Мета: Систематизація навчального досвіду, розвиток креативності та навичок самопрезентації.

Завдання для учнів: поділись у форматі презентації чи відео своїми творчими досягненнями з мистецтва у 8-му класі (малюнки, музичні композиції, проєкти тощо). Або у формі творчого есе «розкажи», які нові навички ти здобув(-ла) завдяки мистецтву.

БАРОКО ДЛЯ ВЕЛИЧІ І СЛАВИ

Мета уроку: ознайомити учнів з художнім стилем бароко, його історичним контекстом, основними рисами в архітектурі (екстер'єр та інтер'єр), меблях, а також з його призначенням – демонстрацією величі та могутності.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Визначити історичні умови виникнення стилю бароко (прагнення католицької церкви та монархів до демонстрації впливу та величі).
- Пояснити походження стилю бароко як реакції на стриманість Ренесансу.
- Назвати характерні риси архітектури бароко (величність, грандіозність, хвилясті лінії, численні колони, рясне декоративне оздоблення, використання світлотіні, синтез мистецтв).
- Описати особливості інтер'єрів у стилі бароко (розкіш, багатство, ліпнина, позолота, об'ємні розписи, дзеркала, світильники).
- Характеризувати меблі в стилі бароко (складні форми, використання овалів і спіралей, гнуті ніжки, дорога оббивка, дерев'яна мозаїка, різьблення, бронзові накладки, поява гарнітурів).
- Навести приклади видатних пам'яток архітектури бароко (Цвінгер, Сан Карло алле Кваттро Фонтане, площа Святого Петра).

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Аналізувати архітектурні споруди та інтер'єри, виявляючи в них ознаки стилю бароко.
- Знаходити підтвердження пишності, грандіозності, синтезу мистецтв у архітектурних об'єктах бароко.
- Визначати риси бароко в міському плануванні та садово-парковому мистецтві.
- Досліджувати символізм елементів декору та планування.
- Описувати емоції, викликані архітектурою бароко.
- Розрізняти особливості меблів у стилі бароко.
- Створювати ескізи інтер'єру або драпірування штор у стилі бароко.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Усвідомити роль мистецтва бароко в демонстрації влади та багатства.
- Цінувати майстерність архітекторів, скульпторів та декораторів епохи бароко.
- Формувати повагу до культурної спадщини Європи.
- Розвивати естетичний смак та вміння бачити красу в деталях.
- Надихатися багатством форм та ідей бароко для власної творчості.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, візуальний аналіз, практична діяльність).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери:

Вчитель. «Ми завершили нашу захопливу подорож епохою Відродження, яка прославляла людину та її гармонію. Сьогодні переходимо до наступної яскравої сторінки в історії мистецтва – стилю Бароко! Чи доводилося вам, милуючись архітектурою минулих епох, відчувати себе частиною чогось величного й піднесеного? Такі незабутні враження можуть виникнути у вас під час споглядання архітектури художнього стилю бароко. Як ви думаєте, що могло прийти на зміну гармонійному та раціональному Відродженню?» (Коротке обговорення).

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв). Обговорення.

Вчитель. «Згадайте ключові ідеали та особливості мистецтва Відродження. Що було в центрі уваги художників? (Людина, гармонія, раціональність). А тепер уявіть, що суспільство захотіло ще більше розкоші, величі, емоційності. Що могло стати рушійною силою для таких змін?» (Відповіді учнів: бажання показати владу, багатство, вплив церкви).

• Розповідь вчителя. «Бароко – стиль величі та слави»

Вчитель. «Саме так! У 17 столітті католицька церква, переживаючи процес реформування, прагнула відновити свій вплив і затвердити статус сили. Водночас монархи хотіли продемонструвати велич і могутність своїх королівських дворів. Ці амбіції знайшли відображення в мистецтві, зокрема в появі стилю бароко. Він зародився в Італії (центрі католицької церкви) як реакція на стриманість і раціональність Ренесансу, а згодом поширився по всій Європі та навіть за її межами. Архітектура у стилі бароко – велична й грандіозна, зі значною кількістю декору та поєднанням усіх видів художньої творчості – утілення могутності

церкви (храмові будівлі) й монархів (палаці). Архітектурні форми, успадковані бароковими митцями від італійського Відродження, набули більшої масштабності, складності, помпезності.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Архітектура бароко: Зовнішній вигляд

Вчитель. «Розгляньте архітектурні споруди: Цвінгер у Дрездені, Німеччина та Франческо Борроміні. Сан Карло алле Кваттро Фонтане. Рим (показати зображення). Поділіться своїми емоціями, викликаними цією архітектурою. Знайдіть підтвердження пишності, грандіозності, синтезу мистецтв. Поцікавтеся, які музеї нині розташовано на території Цвінгера (посилання: <https://cutt.ly/KeKWCLK>).»

Архітектурні споруди в стилі бароко вирізняються такими особливостями:

- величність і грандіозність;
- хвилясті лінії, численні колони (звичайні, напівколони, кручені), пілястри, великі вікна (овальні, круглі), арки та кручені сходи створюють відчуття руху;
- рясне пластичне та декоративне оздоблення (ліпнина, різьблення з мотивами «кучерявих» стебел, раковин, квіткових гірлянд, часто з позолотою), химерні хвилеподібні лінії;
- гармонійне поєднання архітектури та скульптури (зокрема, багатоколірної) в інтер'єрі та екстер'єрі.»

Дослідіть споруди зі світлин (Церква Фрауенкірхе (екстер'єр, інтер'єр). Дрезден. Німеччина, Базилика Санта-Кроче (Лечче). Італія) і визначте в них ознаки стилю бароко. Поміркуйте, чому церкву Сан Карло алле Кваттро Фонтане вважають мініатюрним символом архітектури бароко (зверніть увагу на лінії, форми споруди).

2. Міське планування та синтез мистецтв

• *Вчитель.* «Велика увага приділялася організації довкілля: споруди ніби «вливалися» в навколишній простір і ставали гармонійним складником міського архітектурного або садово-паркового середовища. Тяжіння до ансамблю і синтезу проявилось у плануванні міст: архітектори включали в ансамбль не тільки окремі споруди і площі, а й вулиці. Початок і кінець вулиць були неодмінно позначені архітектурними акцентами: майданами або скульптурними об'єктами. Обеліски і фонтани, рясно оздоблені скульптурою, поставлені в точках збігання променів-проспектів і в їхніх кінцях, створювали ефект далекою перспективи.»

Найвідомішим прикладом барокового міського планування є площа Святого Петра в Римі, спроектована Лоренцо Берніні (показати зображення та відео: <https://cutt.ly/ukjZeSh>). Довгі напівовальні кам'яні колонади, ніби дві гігантські руки, «обіймають» площу, створюючи особливий ефект урочистості. Визначте риси бароко в архітектурі площі Святого Петра. Поцікавтеся, яку інформацію доносить сюжет фонтана Чотирьох річок сучасним туристам Риму.»

3. Інтер'єр та меблі бароко: Розкіш і багатство

• *Вчитель.* «Інтер'єр бароко підкреслював величність та урочистість приміщення, розкіш і багатство його власників. Використовувалися найрізноманітніші декоративні елементи: ліпнина складних, вигадливих форм із зображенням фігурок, квітів, грон винограду та інших рослин. Ліпнина могла бути присутньою на стінах, меблях, камінах, дверях тощо. Обов'язково використовувалися дорогоцінні матеріали, багато позолоти, розписи на стінах і стелях (плафони), а також єдиний ансамбль меблів, штор, текстилю та інших елементів декору. Вікна часто оздоблювалися розкішними шторами з ламбрекенами та складними драпіруваннями. Великою кількістю світильників і картин у позолочених рамах доповнювалася урочиста атмосфера інтер'єру.»

У епоху бароко розквітло мистецтво виготовлення та оздоблення меблів. Вони набули складних форм, часто з використанням овалів і спіралей, численними опуклостями та ввігнутостями. Меблі для сидіння отримали гнуті ніжки, оббивка стала виконуватися з дорогих декоративних тканин. Декор меблів включав дерев'яну мозаїку, різьблення та

бронзові накладки. З'явилося поняття «гарнітур» – комплект меблів, що гармоніюють між собою. Водночас меблі відповідали вимогам часу – вони були масивні, виготовлені з дорогих матеріалів, таких як дуб та мармур, що надавало їм монументального вигляду.»

За світлинами (Інтер'єри у стилі бароко, Меблі в стилі бароко) та відео (посилання: <https://cutt.ly/qeKWH223>) опишіть риси стилю бароко в інтер'єрі. Дослідіть і схарактеризуйте особливості меблів. Можете також поцікавитися відомим меблярем Андре-Шарлем Булем (посилання: <https://cutt.ly/XeKWp98j>).»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

- *Вчитель.* «Узагальнимо отримані знання про стиль бароко.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір):

1. Визначте характерні риси стилю бароко в архітектурі (екстер'єр, інтер'єр).
2. Чим зумовлена урочистість і помпезність цього стилю в архітектурі? Чи вирішив стиль потреби замовників (знаті й церкви)? Поясніть.
3. Що вам подобається / не подобається в архітектурі (екстер'єр, інтер'єр) стилю бароко? Обґрунтуйте свою думку.

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

- *Вчитель.* «Спробуйте відчувати себе дизайнером епохи бароко!»

Варіант 1. Ескіз інтер'єру. Завдання для учнів: уявіть себе дизайнером / дизайнеркою інтер'єру. Намалюйте ескіз інтер'єру в стилі бароко. Під час роботи застосовуйте правила лінійної перспективи, звертаючи увагу на деталі та загальну пишність.

Варіант 2. Драпірування штор. Завдання для учнів: Придумайте красиве драпірування штор для власної кімнати в стилі бароко. Можете зробити схематичний малюнок або описати ідею.

VI. Підсумок уроку (5 хв)

- *Вчитель.* «Ми завершили наше знайомство з величним і пишним стилем бароко.
– Які характерні риси стилю бароко в архітектурі (екстер'єр, інтер'єр) ви запам'ятали найбільше?
– Чому цей стиль став символом величчя та слави для церкви та монархів?
– Як ви вважаєте, чи доречно використовувати елементи стилю бароко в сучасному дизайні?»
- *Вчитель.* «Бароко – це не просто стиль, це ціла епоха, яка залишила нам неймовірні архітектурні шедеври, що й досі вражають своєю масштабністю, динамізмом та розкішшю. Сподіваюся, ви відчували себе частиною цієї величчя!»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

- Дослідити використання елементів бароко в сучасних інтер'єрах. Створити презентацію або колаж із фотографій.
- Дізнатися, який вигляд мали посуд або ювелірні прикраси в часи бароко. Підготувати коротке повідомлення.
- Переглянути матеріали ВШО «8 клас. Мистецтво. Бароко: пишнота форм та химерність образів».
- Знайти приклади архітектури в стилі бароко в Україні.

СВІТ ЛЮДИНИ БАРОКО

Мета уроку: дослідити, як мистецтво бароко відобразило нові уявлення про людину та світ, які змінилися під впливом наукових відкриттів та суспільних настроїв. Ознайомитись з характерними рисами живопису та скульптури бароко.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Пояснити вплив наукових відкриттів 17 століття на світогляд людини та мистецтво бароко (усвідомлення неідеальності світу та людини).
- Визначити основні риси живопису бароко (емоційність, драматизм, об'ємність, насичені кольори, світлові контрасти, поява з темноти на світло, вибір найдраматичнішого моменту).

- Розрізняти два напрямки в живописі бароко: величний (античні та біблійні сюжети) і демократичний (побут, довкілля).

- Описати особливості скульптури бароко (візуальна ефектність, грандіозність, пишність, динамічні жести, бурхлива емоційність, віртуозна обробка матеріалів).

- Назвати видатних представників живопису та скульптури бароко (Лоренцо Берніні, Андреа Поццо, Пітер Пауль Рубенс, Бартоломе Естебан Мурільйо, Мікеланджело Мерізі да Караваджо, Рембрандт ван Рейн).

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Аналізувати твори живопису та скульптури бароко, визначаючи в них емоційний стан, драматизм, використання світлотіні та перспективи.

- Порівнювати художні образи бароко з образами Ренесансу та античності (на прикладі «Давидів» та «Дорифора»).

- Описувати сюжети картин та скульптур, їхній символізм.

- Висловлювати власні емоції та враження від творів мистецтва бароко.

- Брати участь у дискусіях про «епоху розкоші та сум'яття» та спільність бароко з сучасними блокбастерами.

- Створювати ескізи одягу в стилі бароко.

3. ЦІНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Усвідомити, як мистецтво відображає суспільні зміни та світогляд людини.

- Цінувати глибину емоцій та драматизм, передані в творах бароко.

- Формувати повагу до художньої спадщини, яка досліджує складність людської душі.

- Розвивати критичне мислення та вміння інтерпретувати художні образи.

- Надихатися на пошук власних способів вираження емоцій у творчості.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, візуальний аналіз, слухання, практична діяльність, дискусія).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери

Вчитель. «Ми продовжуємо занурення в атмосферу бароко. Ми вже відчули його велич та розкіш в архітектурі. Сьогодні ми зазірнемо глибше – у **світ людини бароко**, щоб зрозуміти, як мистецтво цього періоду відобразило внутрішні переживання та почуття людей. Як ви думаєте, що може розповісти мистецтво про людину минулих епох?» (Коротке обговорення).

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Обговорення

Вчитель. «Згадайте, що було головним у світогляді людей епохи Відродження? (Гармонія, раціональність, ідеал людини). А що могло змінити це уявлення в 17 столітті?» (Відповіді учнів: наукові відкриття, релігійні конфлікти, усвідомлення складності світу).

• Розповідь вчителя. «Бароко - драма емоцій та неідеальний світ»

Вчитель. «Саме так! У 17 столітті активний розвиток науки зруйнував переконання, що світ залежить тільки від людини (як це вважали в епоху Ренесансу) чи від Бога (за часів середньовіччя). Світ, який раніше уявлявся впорядкованим і гармонійним, виявився незбагненим і суперечливим. Людина почала усвідомлювати свою неідеальність – вона стала сповнена різних емоцій, сумнівів у цінностях добра та зла. Бароко відобразило нові уявлення про вічну мінливість світу. Тому твори того часу мають підвищену емоційність і драматизм. Персонажі стали більш людськими, справжніми, не такими ідеалізованими, як це було в Ренесансі. Самі ж твори мають потужний емоційний заряд. Навіть у біблійних сюжетах віряни можуть відчувати і розділяти емоції, що виражені в розписах або скульптурах.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Монументальний живопис – ілюзія нескінченності

Вчитель. «Оздоблення інтер'єрів палаців і церков того часу було вражаючим – монументальний живопис на біблійні та міфологічні сюжети. Завдяки майстерному використанню перспективи художники створювали ілюзію нескінченності простору. Зоровий

ефект посилювався додаванням мальованих архітектурних деталей, які ніби «продовжували» реальні елементи храму чи палацу, надаючи простору ще більшої величчї й глибини.»

Розгляньте розпис стелі Андреа Поццо. «Святий Ігнатій Лойола в раю. Церква Сант Іньяціо. Рим» (показати зображення). Як Андреа Поццо створив ілюзію простору та нескінченності в композиції розпису? Як цьому сприяють знання законів перспективи та мальовані архітектурні елементи? Які емоції створює ця фреска?»

2. Скульптура бароко: Емоції та динаміка

Вчитель. «У скульптурі бароко – візуальна ефектність, грандіозність, пишність. Увага до людських почуттів майже в усьому їх діапазоні (від напружених роздумів до екстазів і пафосу). Ефектний вплив на свідомість глядача досягався завдяки як використанню динамічних жестів, так і бурхливій або напруженій емоційності образів, віртуозній обробці матеріалів, серед яких мармур різних кольорів, мерехтлива бронза, срібло та золочення деревини, слонова кістка, теракота, пісковик тощо.

Розгляньте скульптуру Лоренцо Берніні. «Екстаз св. Терези» (показати зображення). Чим незвичні скульптури вівтаря римської церкви Санта Марія делла Вітторія? Які емоції вона викликає?

Розгляньте скульптурну композицію Лоренцо Берніні. «Аполлон і Дафна» (показати зображення). Схарактеризуйте її за сюжетом із твору давньоримського поета Овідія «Метаморфози», що відображає момент, коли німфа перетворюється на лавр, аби сховатися від переслідувань бога Аполлона. Які емоції передає ця скульптура?»

3. Живопис бароко: Драматизм і реалізм

Вчитель. «Твори бароко наповнені неспокоєм, розмаїттям емоцій, переживань і пристрастей. У живописі бароко можна виокремити два напрямки: величний (висвітлював античні та біблійні сюжети) і демократичний (побут, довкілля). Характерні риси:

- ✓ об'ємність зображень, вираження емоційного стану персонажів;
- ✓ вибір найбільш драматичного емоційного моменту;
- ✓ насичені, глибокі кольори (соковиті й часто темні);
- ✓ світлові контрасти, зокрема поєднання максимальної світлоти і максимальної

темноти, завдяки чому створювався драматичний ефект на картині: персонажі з'являються з темноти на світло і ніби хочуть вийти за межі картини.»

Розгляньте картини: Пітер Пауль Рубенс. «Хлопчик із собачкою», Бартоломе Естебан Мурільйо. «Хлопчик, укушений ящіркою», Мікеланджело Мерізі да Караваджо. «Хлопчик, укушений ящіркою». Які емоції відбиває кожен із творів? Що відбувається на картинах? Опишіть одну з них, яка вразила вас найбільше.»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Перевіримо, як ви зрозуміли світ людини бароко.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір):

1. «Повернення блудного сина» – відоме полотно Рембрандта за сюжетом притчі з Нового Заповіту. Художник зосередився на самій суті притчі – зустрічі батька із сином і прощенні.

Вчитель. «Перегляньте відео (посилання: <https://cutt.ly/VeKWstzm>) та розгляньте картину Рембрандт ван Рейн. «Повернення блудного сина» (показати зображення). Обговоріть з однокласниками та однокласницями: які почуття «линуть» із картини? Поміркуйте, як могло б розвиватися майбутнє в цих персонажів. Назвіть почуття, що присутні в цій картині: розкаяння, милосердя, безмежна любов, гіркота, прозріння, байдужість, осуд, сором.»

2. Порівняйте скульптурні образи: Дорифора (античність) та образи Давида, створені в різних стилях: Мікеланджело Буонарроті (Ренесанс) і Лоренцо Берніні (бароко) (показати зображення). Який з них утілює гармонію і силу, велич і досконалість, а який – напруження, динамічність, емоційність? Поясніть свою думку.

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

Вчитель. «Спробуйте відчувати себе частиною епохи бароко!»

Мода епохи бароко. Завдання для учнів: дослідіть одяг епохи бароко, проаналізуйте зображення і визначте характерні риси (наприклад, пишні рукави, великі коміри, мереживо, багато декору). Уявіть себе дизайнером / дизайнеркою одягу. Створіть ескіз жіночого чи чоловічого вбрання у стилі бароко для тематичної вечірки ваших однокласників.

VI. Підсумок уроку (5 хв)

• *Вчитель.* «Ми завершили занурення у світ людини бароко. Давайте узагальнимо ключові моменти.

1. Визначте характерні риси стилю бароко в образотворчому мистецтві. Завдяки чому фігури на картинах художників бароко здаються справжніми? (Емоційність, драматизм, світлотінь, об'ємність, динаміка).

2. Поміркуйте і обговоріть з однокласниками й однокласницями, чому бароко іноді називали «епохою розкоші та сум'яття». (Розкіш – зовнішня демонстрація величчя, сум'яття – внутрішні переживання людини, що усвідомила складність світу).

3. Поясніть вислів Б. Паскаля про образний зміст творів бароко: «Наділена і розумом, і пристрастями, людина безперервно воює сама з собою... вона завжди страждає, її роздирають суперечності». Як це відображено в мистецтві бароко?»

4. Проведіть дискусію на тему «Що спільного між сучасним блокбастером і мистецтвом бароко?». (Обговоріть елементи драматизму, масштабності, емоційності, візуальних ефектів).

Вчитель. «Мистецтво бароко – це не просто красиві картини та скульптури, це віддзеркалення складної, багатогранної людської душі, яка шукає своє місце у постійно мінливому світі. Цей стиль навчив нас бачити красу в емоціях, драматизмі та динаміці. Які почуття викликало у вас сьогоднішнє занурення у світ бароко?»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

• **Дослідити творчість одного з художників або скульпторів бароко** (наприклад, Караваджо, Рубенс, Рембрандт, Берніні). Створити мультимедійну презентацію або короткий відеоролик.

• **Створити колаж або добірку зображень на тему «Бароко в сучасному світі»**, використовуючи елементи стилю в архітектурі, дизайні, моді.

• **Написати невелике есе на тему «Мої враження від бароко: розкіш чи сум'яття?»**.

• **Переглянути матеріали ВШО: «8 клас. Мистецтво. Бароко: живопис, скульптура»**.

МУЗИЧНЕ МЕРЕЖИВО БАРОКО

Мета уроку: ознайомити учнів з особливостями музики епохи бароко, її жанрами, інструментами, видатними композиторами та впливом на подальший розвиток музичної культури.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

• Назвати характерні риси музики бароко видатних композиторів цієї епохи, основні музичні жанри бароко

• Описати роль органу в музичній культурі бароко розвиток скрипкового мистецтва та діяльність скрипкових майстрів з Кремони.

• Пояснити значення поліфонічної музики та фуги в епоху бароко, виникнення та розвиток балету та опери в епоху бароко.

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

• Розрізняти темброву палітру музики й особливості музики бароко.

• Простежувати появу основної теми фуги в різних голосах.

• Схематично визначати драматургію фуги.

• Аналізувати музичні твори епохи бароко, визначаючи їх жанр, структуру, емоційний зміст, костюми танцівників бароко та порівнювати їх із сучасними, риси епохи бароко в музичних та танцювальних фрагментах.

• Скласти літературну програму до музичного твору.

• Генерувати сучасну музику в стилі бароко за допомогою інструментів штучного інтелекту.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Усвідомити вплив епохи бароко на розвиток музичної культури.
- Цінувати красу та емоційність музики бароко.
- Формувати повагу до музичної спадщини минулого.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, слухання музики, візуальний аналіз, практична діяльність, дискусія).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери:

Вчитель. «Ми продовжуємо нашу подорож епохою бароко. Сьогодні ми поринемо у світ музичного мережива бароко! Як ви думаєте, чи може музика передати велич, пишність, драматизм, які ми вже бачили в архітектурі та живописі?» (Коротке обговорення).

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Обговорення.

Вчитель. «Згадайте, які емоції викликала у вас архітектура та живопис бароко? (Велич, розкіш, динаміка, драматизм). Як ви вважаєте, чи може музика передати ці ж почуття?» (Відповіді учнів).

- Розповідь вчителя. «Музика бароко: Від величі органу до пристрастей опери»

Вчитель. «Музика бароко, як і інші види мистецтва, втілила властиві стилю величність, пишність, декоративність, драматизм, заглиблення у внутрішній світ людських почуттів. Сьогодні ми почуємо різноманітні звуки бароко – від урочистого органу до пристрасної опери.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Органна музика – велич і поліфонія

Вчитель. «В усіх католицьких храмах були вбудовані органи. Їхнє урочисте, могутнє звучання посилювало емоції та відчуття вірян у величних і пишних барокових інтер'єрах. Найкращі музиканти світу служили церковними органістами. Під впливом величаво-урочистого бароко, щедро збагаченого орнаментикою, панівного значення набула поліфонічна музика з її можливостями витонченого переплетіння голосів. Відомі композитори писали музику для органа, зокрема Йоганн Себастьян Бах, чия творчість є вершиною музичного бароко. У його творах поліфонія досягла досконалості, де всі голоси однаково виразні та важливі. Саме завдяки Баху поліфонічне багатоголосся стало піком популярності.

Вершиною поліфонічного мистецтва є fuga, у якій голоси ніби «доганяють» один одного, «досягаючи згоди» лише наприкінці твору. В основі фуґи лежить одна музична тема, що послідовно звучить у різних голосах завдяки імітації. Залежно від кількості голосів fuga може бути триголосною, чотириголосною тощо.

Послухайте фрагмент Токати і фуґи ре мінор Йоганна Себастьяна Баха (посилання: <https://cutt.ly/ceKWdIPx>). Вслухайтеся в темброву палітру музики. Звучання яких інструментів нагадує орган? Простежте за появою основної теми фуґи в різних голосах. Спробуйте схематично визначити, як будується драматургія фуґи (показати схему з підручника). Поміркуйте, де в нашому житті використовують поняття «поліфонія» (наприклад, у літературі, кіно).»

2. Інструментальна музика: Віртуозність скрипки

Вчитель. «При дворах аристократів, у громадських спорудах – театрах – залунала світська музика. Серед музичних інструментів яскраво вирізнялася скрипка, яка мала дзвінкий і сильний «голос», порівняно з приглушеним тембром популярної в ті часи віолі. Віртуози-скрипалі шукали нові засоби виразовості, придумували різноманітні ефектні прийоми виконавської техніки. Італійські композитори-скрипалі стали засновниками програмної інструментальної музики. Яскравим представником є італійський композитор Антоніо Вівальді. Улюблений жанр композитора – концерт (їх у нього 450). Глибока емоційність,

мелодичне багатство, щедрість оркестрових фарб А. Вівальді гармоніюють із театральною пишністю барокових храмів.»

Послухайте фрагмент Концерту «Зима» з циклу «Пори року» Антоніо Вівальді (посилання: <https://cutt.ly/heKWfBDw>). Згадайте особливості жанру «концерт». Як їх утілено в концерті «Зима»? Як розгортається музична драматургія твору? Спробуйте за своїми враженнями від музики скласти літературну програму. Поцікавтеся у вільний час композиторською програмою до цього твору. Чи збігається вона з вашою?»

Розквіту італійського скрипкового мистецтва сприяла діяльність славетних династій скрипкових майстрів з м. Кремони: Ніколо Амати, Джузеппе Гварнері та Антоніо Страдіварі. Вони виготовляли смичкові інструменти (скрипки, альти й віолончелі), які мали неповторно красиве звучання. Секрет виготовлення цих інструментів ще й досі не розгадано. З-поміж версій особлива деревина, її обробка, лакування тощо. А. Страдіварі за своє життя виготовив 1500 інструментів. Із 1150, що відомі в наш час, немає навіть двох, які були б однакові за рельєфом деки або за звуком. Нині це найрідкісніші та найцінніші музичні інструменти у світі.»

3. Музичний театр: Балет та опера

Вчитель. «Музичний театр пройшов тривалий шлях крізь віки, однак залишається популярним і донині. Балет зародився ще в епоху Відродження, а його активний розвиток припадає на часи бароко. У Франції набув популярності придворний балет – яскраве й урочисте видовище, героями якого були король, королева та численні придворні. У 1661 році за наказом короля в Парижі засновано Королівську академію танцю. Французькі балетмейстери створили «хореографічну мову», яка й досі використовується в класичному балеті. Саме тоді введено термін «хореографія».»

Вчитель. «Перегляньте фрагменти: «The Sun King - Le Roi Danse» (посилання: <https://cutt.ly/eryM7a1y>) та Танець Пасакалія з балету «Венера й Адоніс» (посилання: <https://cutt.ly/5ryMUnMN>). Доберіть три-п'ять влучних слів-характеристик до танцювальних фрагментів. Які риси епохи бароко відчуються в переглянутих фрагментах? Опишіть костюми танцівників у відео та на ілюстраціях. Порівняйте з костюмами сучасного балету.»

Оперу можна не любити чи не розуміти, але неможливо не захоплюватися красою співу та майстерністю виконавців. Її становлення також припадає на епоху бароко. Цьому сприяла поступова зміна ставлення суспільства до музики. Раніше музика звучала переважно у храмах або під час придворних свят. Опера ж стала доступною для різних верств населення (звісно, для тих, хто міг дозволити собі купити квитки). У Римі було споруджено театральну будівлю, де регулярно відбувалися оперні постановки. Театр перетворився на головне місце для дозвілля – як для насолодження музикою, так і для світського спілкування.

Послухайте фрагмент Увертюри з опери «Орфей» Клаудіо Монтеверді (посилання: <https://cutt.ly/VeKWhNzp>, <https://cutt.ly/deKWj8fM>). Схарактеризуйте музику і виконавців опери. Чи відповідає інтер'єр театру в Римі стилю бароко? Поясніть.

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Перевіримо, як ви зрозуміли особливості музики бароко.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір):

1. Музика Й. С. Баха та А. Вівальді є популярною вже декілька століть! Вона звучить в оригіналі та різних аранжуваннях на концертах, у творах кінематографа, рекламі тощо.

Вчитель. «Перегляньте фрагмент з М/ф «Фантазія» (посилання: <https://cutt.ly/DrSycoJW>) та рекламний ролик (посилання: <https://cutt.ly/WrsymSvq>). Послухайте аранжування поліфонічних творів Й. С. Баха (посилання: <https://cutt.ly/QeKWSypy>). Пригадайте, що таке аранжування, для чого їх створюють. Поміркуйте, чи можна впізнати стиль музики Й. С. Баха за особливими ознаками. На дозвіллі поекспериментуйте, послуховавши різні твори цього композитора. Як вони вплинули на ваш емоційний стан?»

2. Обговоріть з однокласниками / однокласницями одне з питань:

Які заходи та ініціативи можуть допомогти залучити жителів місцевої громади, зокрема молодь, як активних учасників культурного життя?»

Як покращити співпрацю між театрами та іншими культурними установами (бібліотеками, музеями) для створення спільних культурних проєктів, які б залучали нову аудиторію?»

Послухайте пісню «Побачити бароко» (посилання: <https://cutt.ly/veKWkMIS>).»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

Вчитель. «Спробуйте відчувати себе композитором епохи бароко!»

Варіант 1. Музика в стилі бароко. Завдання для учнів: за допомогою інструментів штучного інтелекту (наприклад, [suno.com](https://www.suno.com)) спробуйте згенерувати сучасну музику в стилі бароко. Які музичні ознаки, характерні для музики бароко, відтворив ШІ?

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Ми завершили нашу подорож музичним світом бароко. Давайте узагальнимо найважливіше.

1. Як ви схарактеризуєте загальні особливості музичного бароко? (Величність, пишність, декоративність, драматизм, поліфонія).

2. Що вам подобається / захоплює вас в мистецтві стилю бароко, а що не подобається? Поясніть.

3. Які музичні жанри набули розквіту в епоху бароко? (Опера, балет, концерт, fuga).»

• *Вчитель.* «Музика бароко – це не лише відгомін минулого, але й джерело натхнення для сучасних митців. Її емоційність, віртуозність та велич продовжують вражати нас і сьогодні. Які емоції викликала у вас сьогоднішня зустріч з музикою бароко?»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

• Дослідити історію розвитку скрипки. Підготувати презентацію або повідомлення.

• Дослідити еволюцію костюмів у балеті: розглянути костюми танцівників придворного балету часів Людовика XIV; дослідити розвиток балетного костюма, створити візуальну чи відеопрезентацію.

• Створити плейліст з музикою епохи бароко.

ПЕРЛИНИ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО

Мета уроку: Ознайомити учнів з особливостями розвитку мистецтва бароко на території України в 17-18 століттях, його архітектурними пам'ятками, скульптурою та впливом на українську культуру.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

• Пояснити історичні умови розвитку мистецтва бароко в Україні (розділення на Правобережну та Лівобережну частини, вплив Речі Посполитої), значення вензелів та монограм.

• Визначити характерні риси архітектури українського бароко (поєднання європейських та місцевих традицій, декоративність, динамічність, використання скульптури).

• Назвати видатні пам'ятки архітектури українського бароко (Ратуша в Бучачі, Монастир-фортеця Кармелітів Босих в Бердичеві, Тринітарський костел в Кам'янці-Подільському, Домініканський собор у Львові, Каплиця Боїмів у Львові, Собор Святого Юра у Львові, Маріїнський палац у Києві).

• Описати особливості української барокової скульптури (емоційність, динамізм, виразність, біблійні сюжети).

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

• Характеризувати фасади та інтер'єри будівель в стилі українського бароко.

• Знаходити підтвердження наявності характерних для бароко засобів виразності в українських пам'ятках.

• Порівнювати твори українських та європейських скульпторів епохи бароко.

- Аналізувати скульптурні композиції, визначаючи їхній емоційний зміст та стилістичні особливості.

- Доводити або спростовувати належність творів до художнього стилю бароко.
- Створювати ескізи власних монограм чи вензелів.

3. ЦІНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Усвідомити багатство та різноманітність української культурної спадщини.
- Цінувати майстерність українських архітекторів та скульпторів епохи бароко.
- Формувати повагу до історичного минулого України.
- Розвивати естетичний смак та вміння бачити красу в деталях архітектурних та скульптурних творів.

- Надихатися на вивчення історії та культури рідного краю.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, візуальний аналіз, робота в групах, практична діяльність).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв) Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери

Вчитель. «Доброго дня, шановні учні! Сьогодні ми з вами вирушимо в захопливу подорож у світ **перлин українського бароко**. Ми побачимо, як цей стиль, що розквітнув у Європі, знайшов своє неповторне відображення на українських землях.»

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Обговорення

Вчитель. «Згадайте, які характерні риси бароко ми вже вивчали? (Величність, пишність, динамізм, емоційність). Як ви думаєте, чи збереглися ці риси в українському бароко, чи воно має свої особливості?» (Відповіді учнів).

Розповідь вчителя. «Українське бароко та переплетіння культур у ньому»

Вчитель. «У 17–18 століттях мистецтво на землях сучасної України розвивалося в неоднакових умовах. Тоді Україна була розділена на Правобережну та Лівобережну частини, і кожна з них мала свої особливості у розвитку культури. Перебування західних земель у складі Речі Посполитої принесло з собою впливи католицької культури. Саме тому в Україні збереглося чимало архітектурних пам'яток у стилі європейського бароко, які до сьогодні нагадують про той час, коли на землях нашої країни перепліталися різні культурні впливи.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Архітектура українського бароко. Поєднання традицій

Вчитель. «Розгляньте зображення архітектурних пам'яток: Ратуша в Бучачі, Монастир-фортеця Кармелітів Босих в Бердичеві, Тринітарський костел в Кам'янці-Подільському, Домініканський собор у Львові (показати зображення). Схарактеризуйте фасади та інтер'єри будівель: знайдіть підтвердження наявності характерних для бароко засобів виразності (колони, напівколони, овальні чи круглі вікна, ліпнина, скульптурне оздоблення, арки, позолота, хвилясті лінії).»

2. Скульптура українського бароко: Емоційність та динаміка

Вчитель. «Знаменитий дух неспокою та поривання, намагання поєднати протилежності, характерний для мистецтва бароко, яскраво виявився й у скульптурі. Найбільшого розвитку вона набула в західноукраїнських землях. Творам українських скульпторів – Йогана-Георга Пінзеля, Антона Осинського та інших – властиві емоційність і динамізм, надання формам життєвих рис. Герої (переважно з біблійних сюжетів) перебувають у русі, несподіваних ракурсах; у позах, жестах і виразах облич утілено різноманітні емоційні стани. У своїй творчості скульпторам вдалося найвищою мірою втілити дух бароко: динаміку, мінливість, експресію.»

Яскравою характерною пам'яткою доби бароко є каплиця Боїмів у Львові, фасад якої вкрито скульптурами у два яруси (показати зображення та відео: <https://cutt.ly/vj04Fpb>). Не менш рясно, ніж зовні, оздоблено скульптурними деталями каплицю і всередині. Баня, що увінчує споруду, поділена на квадрати, і в кожному вміщено погруддя святого або янгола.

Площину вівтарної стіни храму поділено карнизами на три яруси, щільно заповнені скульптурними творами.»

Розгляньте культури Йогана-Георга Пінзеля: «Самсон, що роздирає пашу лева», «Жертвоприношення Авраама» (показати зображення та відео: <https://cutt.ly/eklK7z1>), та Антона Осинського. «Св. Ружа» (показати зображення). Порівняйте твори Л. Берніні (с. 69) та Й. Пінзеля. Що вас вразило в каплиці Боїмів? Як скульптор Йоган Пфістер розв'язав завдання оздоблення купола та стін каплиці? Які ознаки, притаманні стилю бароко, ви зазначите?»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Працюємо в парах або групах. Оберіть один із запропонованих творів. Доведіть або спростуйте (запишіть аргументи) належність / не належність кожного з них до художнього стилю бароко.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір):

1. Собор Святого Юра – головний греко-католицький собор Львова. Цей видатний ансамбль є шедевром архітектури й містобудування світового рівня. З 1998 року він входить до складу об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Фасад храму акцентований монументальним порталом з постатями отців східної церкви Афанасія і Лева роботи скульптора Йогана-Георга Пінзеля. Скульптурна група «Юрій-Змієборець», що увінчує аттик, – також роботи Пінзеля (показати зображення).

2. Маріїнський палац у Києві (показати зображення та відео: <https://cutt.ly/ReKWlKnp>) вважається офіційною церемоніальною резиденцією президента України. Споруду звели впродовж 1750–1755 років за проєктом Франческо Бартоломео Растреллі.

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

Вчитель. «Спробуйте відчувати себе художником епохи бароко!»

Варіант 1: Ескіз монограми чи вензеля.

• **Завдання для учнів:** розгляньте монограми й вензелі (показати зображення). Чи погоджуєтесь, що вензель використовується для створення атмосфери розкоші та краси? Спробуйте створити ескіз власної монограми чи вензеля.

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Ми завершили нашу подорож перлинами українського бароко. Давайте підсумуємо, що ми дізналися.

1. Розкажіть про **вплив мистецького стилю бароко в Україні**. (Поєднання європейських та місцевих традицій, виразність в архітектурі та скульптурі).

2. Пригадайте архітектурні споруди місцевості, де ви живете. Можливо, деяким з них притаманні риси бароко. Визначте, які саме. Дізнайтеся про історію створення споруд. Зробіть замальовки або фото цих архітектурних пам'яток.»

Вчитель. «Українське бароко – це унікальне явище в історії мистецтва, яке поєднує в собі європейську вишуканість та українську самобутність. Воно залишило нам у спадок чудові архітектурні та скульптурні твори, які й досі вражають своєю красою та величчю. Що вас найбільше вразило в українському бароко?»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

• **Дослідити споруду Одеського національного академічного театру опери та балету** щодо її належності до художнього стилю. Поділитися результатами своїх досліджень з однокласниками та однокласницями.

• **Колективна робота:** Розпочати створення альбому (кейсу) «Пам'ятки українського бароко».

ПЕРЛИНИ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО

Мета уроку: Ознайомити учнів з унікальними рисами українського козацького (гетьманського) бароко, його проявами в архітектурі, інтер'єрі, живописі (іконопис та парсуна), а також з його зв'язком з національним підйомом та козацькою добою.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Визначити історичний контекст виникнення українського козацького бароко (епоха визвольних воєн, національний підйом), жанр парсуни як світського портрета та його особливості (тісний зв'язок з іконописом, ідеалізація, пишне вбрання, родовий герб).

- Пояснити особливості українського бароко у порівнянні з європейським (поміркованість, спокій, радісна святковість, легкість, витонченість, чіткість, поєднання з місцевими традиціями), роль гетьмана Івана Мазепи у розвитку українського бароко.

- Назвати видатні пам'ятки архітектури українського бароко (Чернігівський колегіум, Дім гетьмана Мазепи в Батурині, Георгіївський собор Видубицького монастиря, Свято-Троїцький собор у Густині, фонтан «Самсон» у Києві, Спасо-Преображенська церква у Великих Сорочинцях, Андріївська церква в Києві).

- Описати типовий «козацький собор» (п'ятибанева будівля, хрестоподібна в плані, чотири фасади), ікону «Покрова» як символ козацької духовності та державності.

- Охарактеризувати український бароковий іконостас як синтез мистецтв (архітектура, живопис, декоративна скульптура, різьблення).

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Характеризувати будівлі в стилі козацького бароко (композиція, архітектурні форми, оздоблення).

- Визначати прояви синтезу мистецтв в інтер'єрах барокових храмів.

- Аналізувати ікони та парсуни, визначаючи їхні художні особливості та символізм.

- Порівнювати українське та європейське бароко.

- Складати епітети та характеристики до портретів.

- Створювати ескізи власного житлового будинку з елементами бароко.

- Досліджувати архітектурні споруди рідного краю на наявність рис бароко.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Усвідомити самобутність та унікальність українського бароко.

- Цінувати внесок козацтва та гетьманів у розвиток національної культури.

- Формувати повагу до історичної та мистецької спадщини України.

- Розвивати патріотизм через ознайомлення з досягненнями українського мистецтва.

- Надихатися на вивчення та збереження культурних цінностей.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, візуальний аналіз, робота в групах, практична діяльність).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв) Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери:

Вчитель. «Сьогодні ми з вами заглибимося в особливий світ – **українського козацького бароко**. Це не просто стиль, це віддзеркалення духу нашої нації в епоху визвольних змагань та національного підйому. Чи готові ви відкрити для себе цю унікальну сторінку історії мистецтва?»

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Обговорення

Вчитель. «Ми вже дослідили європейське бароко, його велич, динамізм, розкіш. Як ви гадаєте, чи могло українське бароко бути точною копією європейського? Чи могли в ньому проявитися наші національні особливості?» (Відповіді учнів, акцентуючи на самобутності).

Розповідь вчителя. «**Українське козацьке бароко – стиль свободи та національної свідомості**» Україна з гордістю несе в собі багаті мистецькі традиції, серед яких особливе місце займає українське козацьке бароко – стиль, що виник в епоху визвольних воєн, національного підйому та пробудження національної свідомості. В українському мистецтві бароко набуло неповторного колориту, що гармонійно поєднується з місцевими архітектурними традиціями. Тут будівлі не перевантажені прикрасами, а стіни часто виглядають світлими й простими. Це створює особливу гармонію елементів – відчувається легкість, витонченість і чіткість. У порівнянні з динамікою, контрастами і тріумфальністю європейського бароко, українське козацьке бароко випромінює спокій і радісну святковість, вражаючи своєю поміркованістю та глибинною емоційністю.

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Архітектура українського бароко. Від козацьких соборів до цивільних будівель

Вчитель. «Українське бароко, що розцвіло за доби Гетьманщини на Правобережжі, отримало назву гетьманське, або козацьке, бароко. Адже саме за часів козацтва на території України було побудовано (або відреставровано) багато храмів. Козаки активно долучалися до храмобудівництва та сприяли появі цивільних будівель: колегіумів, магістратів, житлових споруд, військових канцелярій – у стилі бароко. Найяскравішими представниками цього стилю стали церковні споруди, які часто походили від дерев'яних храмів. Одним із найвідоміших типів став так званий козацький собор – п'ятибанева будівля, що у плані утворює хрест. Вона має чотири однакові фасади, звернені до всіх чотирьох частин світу. Храм зводили на місцевості, що добре проглядалася з усіх боків.»

Своєї золотої доби «українське бароко» досягло завдяки гетьману Івану Мазепі, який славився прихильністю до української культури й був щедрим спонсором і меценатом: будував та реставрував церкви, дарував храмам дорогоцінні речі, опікувався православними святинами за межами України тощо.

Розгляньте зображення: Чернігівський колегіум, Дім гетьмана Мазепи в Батурині, Георгіївський собор Видубицького монастиря в Києві, Свято-Троїцький собор у Густині, Фонтан «Самсон» у Києві (показати зображення). Схарактеризуйте будівлі в стилі козацького бароко (особливості композиції, архітектурних форм, оздоблення). Якби була потреба спроектувати власний житловий будинок, які досягнення бароко ви використаєте?»

2. Декор інтер'єрів. Український іконостас як синтез мистецтв

Вчитель. «Пишність і розкіш стилю бароко яскраво проявилися в декор і інтер'єрів храмів. Одним із найвищих досягнень цього періоду став український іконостас, де поєдналися різні види мистецтва: архітектура, живопис, декоративна скульптура та витончене дерев'яне різьблення.»

Саме в добу бароко іконостаси, які раніше були невисокими, перетворилися на багатоярусні конструкції, що перегороджували храм і підіймалися аж до найвищої бані. Ряди ікон, розташовані на різних ярусах, розділялися розкішним різьбленням, яке часто було рельєфним і витонченим. Це надавало іконостасу об'ємності, ще більше підкреслюючи його велич і пишність. Часто різьблення на іконостасах було позолочене, що підсилювало враження тонкої, майже ювелірної роботи, виконаної з великою майстерністю. Така обробка не тільки прикрашала храм, а й надавала йому святкової, урочистої атмосфери, що була так характерна для епохи бароко.

Розгляньте інтер'єр Спасо-Преображенської церкви у Великих Сорочинцях та її іконостас (показати зображення та відео: <https://cutt.ly/LeKWzNpp>). Як виявляється синтез мистецтв в інтер'єрі цього храму?»

3. Український живопис. Парсуна та «Покрова»

Вчитель. «Національна самобутність знайшла своє вираження і в українському живописі, де постали особливі жанри образотворчого мистецтва. Одним із таких жанрів стала парсуна – світський портрет, який був дуже популярний серед заможних громадян, гетьманів та козацької старшини. Замовляючи ці портрети, вони прагнули зобразити себе в усій красі та значущості: у пишному вбранні, в поважній позі, з виразним жестом рук, родовим гербом і парадним оточенням.

Особливістю української парсуни була тісна зв'язка з іконописом: образи на цих портретах були певною мірою ідеалізованими. Ікони, виконані в цій манері, вражали ефектними позами, розкішним одягом і великою кількістю побутових деталей, що характерно для стилю бароко. Такі твори мистецтва, зокрема портретні ікони, поєднували релігійний зміст з елементами світського живопису. Яскравим прикладом є ікона «Покрова», яка стала символом козацької духовності.

Богородиця вважалася небесною заступницею козацького війська, тому її образ часто зображувався в кожному козацькому курені. Ікони цього типу не лише відображали релігійні уявлення, а й ставали символом державності українського народу. Образи людей різних

соціальних станів, зображені під покровом Богородиці, утілювали думку про небесне заступництво не лише окремим особам, а й цілим народам та державам. Саме тому головна січова церква зазвичай будувалася на честь Покрови.

Пригадайте, які вимоги були до написання ікон. Що незвичайного в іконі «Покрови» (показати зображення)? Представників яких верств «покриває»-захищає Богоматір? Про що це свідчить?

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Продовжуємо роботу в парах або групах. Оберіть один із запропонованих творів. Доведіть або спростуйте (запишіть аргументи) належність / не належність кожного з них до художнього стилю бароко.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Андріївська церква в Києві (архітектор Бартоломео Растреллі, <https://cutt.ly/Aj06Ga2>) – шедевр світового значення, що височіє на одній із круч Старокиївської гори на Подолі.

Вчитель. «Схарактеризуйте екстер'єр та інтер'єр будівлі. Які риси європейського й українського бароко поєднано в цій споруді?»

2. Художниця Наталя Павлусенко працює в жанрі історичної реконструкції. Ці образи вона відтворила за допомогою старих зображень та літературних описів.

Вчитель. «Розгляньте її роботи: Портрети Івана Сірка, Івана Мазепи, Северина Наливайка, Богдана Хмельницького (показати зображення). Чи можна назвати портрети Н. Павлусенко парсунами? Поясніть. Поміркуйте і спробуйте назвати кожен образ епітетом, влучною характеристикою портретованого.»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

Вчитель. «Як ви вже знаєте, європейські монархи та вельможі активно використовували вензелі та монограми. В Україні вони також були популярними.»

Створення власної монограми/вензеля(за бажанням).

Вчитель. «Розгляньте монограми й вензелі (показати зображення). Чи погоджуєтеся, що вензель використовується для створення атмосфери розкоші та краси? Спробуйте створити ескіз власної монограми чи вензеля, враховуючи особливості барокового стилю.»

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Ми завершили наше знайомство з дивовижним світом українського бароко.

1. У чому досягнення українського бароко в архітектурі та живописі?
2. Порівняйте характерні ознаки стилю в архітектурі країн Західної Європи та України.
3. Чому, на вашу думку, на українських землях бароко набуло **особливих і неповторних рис?**»

Вчитель. «Українське бароко – це не просто архітектурний стиль, це частина нашої національної ідентичності, свідчення сили духу та творчого потенціалу українського народу. Сподіваюся, цей урок допоміг вам відчути велич та красу нашої культурної спадщини. Чи є щось, що вас особливо вразило в українському бароко?»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

• Дослідити діяльність видатних особистостей епохи бароко та їхній внесок у розвиток і становлення українського мистецтва.

Використати довідникову, науково-популярну літературу та інтернет.

• Колективна робота: Створити постер «Пам'ятки українського бароко».

Зібрати фотографії, інформацію про архітектурні споруди та інші твори мистецтва.

• Дослідити споруду Одеського національного академічного театру опери та балету щодо її належності до художнього стилю. Поділитися результатами своїх досліджень з однокласниками та однокласницями.

Мета уроку: ознайомити учнів з унікальними музичними жанрами, які виникли в Україні в епоху бароко (партесний концерт, дума, кант), їхніми особливостями та значенням для української культури.

1. ЗНАНІСВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Пояснити зміни в українській церковній музиці в епоху бароко (перехід від одноголосного знаменного розспіву до хорового багатоголосся).

- Визначити жанр партесного концерту, його особливості (поділ голосів на партії, колористичні ефекти, контрасти тембрових зіставлень), жанр думи як ліро-епічної співаної поезії та її тематику, канту як музично-поетичної творчості та його різновиди (церковні та світські)

- Назвати першого великого майстра партесного письма – Миколу Дилецького та його внесок у розвиток музичної теорії («Граматика музикальна»), найвідомішого автора кантів – Григорія Сковороду та тематику його творів (моральні якості людини, свобода, самопізнання).

- Описати особливості виконання партесних концертів (великий хор, чергування сольних та хорових епізодів, відсутність цілісної партитури), дум (речитатив, супровід ліри, кобзи чи бандури).

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Характеризувати свої враження від хорових творів епохи бароко.
- Визначати співацькі голоси та розвиток музики в партесних концертах.
- Аналізувати поетичні тексти дум та кантів.
- Порівнювати історичні пісні з думами.
- Придумувати сюжети для інтермедій.
- Інсценізувати або створювати фотореконструкції відомих картин.
- Розтлумачувати зміст текстів кантів та визначати їхню актуальність.

3. ЦІНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Усвідомити багатство та різноманітність української музичної культури.
- Цінувати внесок українських композиторів та виконавців у розвиток музичного мистецтва.

- Формувати повагу до історичного минулого України та її героїчного епосу.
- Розвивати естетичний смак та вміння сприймати музику різних жанрів та епох.
- Надихатися на вивчення та збереження музичної спадщини рідного краю.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, слухання музики, візуальний аналіз, робота в групах, практична діяльність).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери

Вчитель. «Доброго дня, шановні учні! Сьогодні ми з вами поринемо у світ **музики українського бароко**. Ми відкриємо для себе унікальні жанри, які народилися на нашій землі, та відчуємо дух епохи козацтва та національного підйому.»

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Обговорення

Вчитель. «Ми вже знаємо про пишність та емоційність бароко в архітектурі та живописі. Як ви думаєте, чи проявилися ці риси в українській музиці тієї доби? Чи мала вона свої особливості?» (Відповіді учнів, акцент на самотність).

Розповідь вчителя. «Музика українського бароко: Від хорових велич до козацьких дум» «Ми, українці, маємо пишатися й музичними досягненнями доби бароко. У надрах цього стилю з його схильністю до пишності, помпезності, динамічності й святкової орнаментальності в українській православній церковній музиці сталися важливі зміни. А в народній культурі розквітнув унікальний музичний епос, що відображав боротьбу за національну незалежність.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Партесний концерт: Революція в церковній музиці

Вчитель. «У надрах бароко в українській православній церковній музиці на зміну поглиблено зосередженому одноголосному знаменному розспіву прийшло відкрито емоційне звучання хорового багатоголосся. Це була перша культурна революція в історії української музики, коли звичайний одноголосний спів замінили на багатоголосний, а багатовікова традиція одноголосного співу (із часів Візантії) поступилася місцем захопленню милозвучними гармоніями хору.»

Виник новий музичний жанр – партесний концерт, де передбачено поділ голосів на партії (від лат. *pars* – «частина», «участь», «партія», у множині – *partes*). У партесній музиці відтворився «розкішний стиль» барокової композиції, де важливе місце посідали колористичні ефекти, контрасти тембрових зіставлень, що створювали об'ємне відчуття простору. За образним змістом концерти умовно розподілялися на урочисті, світлі, лірико-драматичні, скорботні.

З упровадженням партесного співу храмова музика поступово набула авторства. Перша велика постать серед майстрів партесного письма – Микола Дилецький, композитор, учений, музичний просвітитель, хоровий регент (диригент). Його кредо полягало в утвердженні ідеї високого професіоналізму в мистецтві. Саме він першим з українських композиторів докладно виклав технічну суть лінійної, нотної системи, партесного співу й партесної композиції в музично-теоретичному трактаті «Граматика музикальна.»

Послухайте фрагмент твору «Алилуя» Миколи Дилецького (посилання: <https://cutt.ly/XeKWx6Yj>). Схарактеризуйте свої враження, емоції від цього хорового твору. Які співацькі голоси звучали? Як розвивалася музика (скористайтесь підказками з підручника)? Поміркуйте над висловом Миколи Дилецького, уміщеним на обкладинці його «Граматики музикальної»: «Музыка есть, яже своим гласом возбуждает сердца человеческая ово к веселию, ово к печали или смещенне...».

Музика партесних концертів творилася для виконання великим хором на 8–12 голосів (партій) або навіть двома хорами (до 48 голосів) без інструментального супроводу. Епізоди, які виконувалися соло і вокальним ансамблем (солістами), чергувалися з хоровими епізодами. Партесні концерти ще не записували в цілісну єдину партитуру. Їх рукописи зберігалися у вигляді комплектів книг-поголосників, де партія кожного голосу записана в окремій книжечці-партії. Із часом деякі книжечки було втрачено, але сучасні музикознавці здійснюють реконструкцію голосів для виконання або видання партесних творів.

Обговоріть з однокласниками, чому саме в Україні виник і розквітнув жанр партесного концерту.»

2. Дума: Музичний епос козацької доби

• *Вчитель.* «У козацько-гетьманську добу – період боротьби українського народу за національну та соціальну незалежність – у народній культурі досяг вершин музичний епос. Саме в ті часи народився унікальний музично-пісенний жанр, властивий тільки українській національній музиці, – дума. Це – ліро-епічна співана поезія під супровід ліри, кобзи чи бандури. Боротьба козаків із чужоземними завойовниками, життя бранців у неволі, морські походи, козацькі повстання проти поневолювачів – усі ці події були мотивами українських дум. І це не просто хроніка подій, документ, у якому провідну роль відіграють факти. Це насамперед художні твори, і тому в їхньому змісті можливий творчий домисел поряд із згадками про історичні події чи діяльність конкретних персонажів. Справжні перлини українського народного епосу – «Дума про козака Голоту», «Дума про Марусю Богуславку», «Дума про Самійла Кішку», «Дума про Івана Богуна» та ін. Автори дум того періоду залишаються невідомими. Переважно це були учасники козацьких битв і походів.»

Кобзарі, лірники, бандуристи виконували думи речитативом, мелодія чітко підпорядковувалася поетичному тексту, а віртуозний інструментальний супровід з елементами зображальності «домальовував» картину запеклої битви, страждання невольника чи бурі на морі. Від села до села, від міста до міста розносили народні співці вісті про славу й подвиги героїв, їхню мужність, самопожертву й палку любов до України.»

Послухайте фрагменти: Дума про козака Голоту (XVII ст., посилання: <https://cutt.ly/7eKWbEwf>), Рок-гурт «Гайдамаки». «Дума» (посилання: <https://cutt.ly/AryMIQmj>), Дума про полковника Петра Болбочана (посилання: <https://cutt.ly/QryM1Yk1>). Про що можна дізнатися з думи? Яка співацька манера виконання? Схарактеризуйте інструментальний супровід. Пригадайте відомі вам історичні пісні, порівняйте їх з думами.»

3. Кант: Музично-поетична творчість доби бароко

• *Вчитель.* «В Україні барокової доби в освітніх осередках (братських школах, колегіумах, Києво-Могилянській академії) виник своєрідний вид музично-поетичної творчості – кант. Існували церковні й світські канти. Останні висвітлювали різні сфери життя – від матроських і солдатських пісень до студентських та побутових тем, які відображали повсякденність українського народу. Більшість авторів кантів залишаються невідомими. Найвідоміший – філософ, педагог і музикант Григорій Савич Сковорода. Його пісні-канти були популярні серед простого люду й ставали народними. У них відбилися роздуми автора про високі моральні якості людини, які виявляються в добрих учинках; про вільну людину, яка мусить реалізувати свої можливості, а для цього – пізнати себе.»

Послухайте твір Григорія Сковороди «Всякому городу нрав і права» (посилання: <https://cutt.ly/seKWQlTO>, <https://cutt.ly/0eKWWtl4>) та його сучасну інтерпретацію. Перед розучуванням пісні розтлумачте зміст тексту. Поміркуйте над його актуальністю в наш час. Поцікавтеся, у якій опері М. Лисенка використано цю пісню.

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

• *Вчитель.* «Перевіримо, як ви засвоїли особливості музики українського бароко.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. У тогочасній Європі та в Україні (до прикладу, у Київській духовній академії) існували шкільні театри. Вони ставили драми про святих, драми-мораліте, драми на історичні сюжети. У проміжках між діями для розваги глядачів учні грали інтермедії або інтерлюдії – жартівливі сценки з українського побуту, не пов'язані з текстом драми.

Робота в парах / групах. Придумайте сюжет для інтермедії з вашого шкільного життя. Презентуйте: виконайте її в ролях. Пригадайте, що вам відомо про народний український різдвяний театр. Назвіть персонажів українського вертепу, за бажання – намалюйте одного з них.»

2. Картина Іллі Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султану» – це не лише відображення давньої історії. Вона розповідає про українців усіх часів, про незламний дух свободи, здатність сміятися в обличчя ворогу та сміливо відмовляти тирану, який вважає себе великим і всемогутнім.

Мініпроект. Дослідіть з різних джерел наявну інформацію про картину І. Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султану». Створіть її інсценізацію або фотореконструкцію.»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

Вчитель. «Спробуйте відчувати себе творцями музики та слова епохи бароко!»

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

• **Дослідження кобзарства.** Дослідіть особливості поширення кобзарства в Україні. Дізнайтеся про тематику пісенного репертуару, особливості народних музичних інструментів – кобзи та бандури.

• **Аналіз історичних пісень та дум.** Дослідіть провідні мотиви й образи історичних пісень та дум. Оберіть тематику сучасної думи або історичної пісні.

• **Фольклорна експедиція.** Разом з однокласниками заплануйте фольклорну експедицію для дослідження музичної культури рідного краю (орієнтовні теми: «Історія в піснях мого краю», «Музичні інструменти в побуті українців»).

• **Роздуми про щастя.** На 500-гривневій купюрі зображено портрет Григорія Сковороди та його малюнок незвичного фонтана. Прочитайте текст про фонтан. А як вважаєте ви?

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Ми завершили нашу подорож музичним світом українського бароко. Давайте підсумуємо, що ми дізналися.

1. Які унікальні музичні жанри з'явилися на території України? (Партесний концерт, дума, кант).

2. Висловіть думки, чому в Україні активно розвивалась вокальна, хорова музика.»

Вчитель. «Музика українського бароко – це не лише відгомін минулого, але й важлива частина нашої культурної спадщини, яка надихає сучасних митців та збагачує духовний світ українців. Що ви відчуваєте, коли слухаєте музику цієї доби?»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

- Виконати одне з творчих завдань (інтермедія, інсценізація, дослідження, фольклорна експедиція).
- Підготувати повідомлення про музичний інструмент кобзу або бандуру.
- Написати есе на тему: «Музика українського бароко та її значення для сучасності».

СЕКРЕТИ ГАЛАНТНОГО СТИЛЮ

Мета уроку: ознайомити учнів з особливостями стилю рококо, його проявами в архітектурі, живописі та музиці, а також з його філософією та впливом на європейське мистецтво 18 століття.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

• Визначити й назвати історичний контекст виникнення стилю рококо (Франція, 18 століття, вплив аристократії), характерні риси інтер'єрів у стилі рококо (великі дзеркала, великі вікна, пастельні кольори, декоративні елементи, витончені меблі), основні теми та сюжети живопису рококо (свята, театральні вистави, міфологія, кохання, пейзажі).

• Пояснити філософію стилю рококо (насолада, легкість, витонченість, втеча від дійсності).

• Описати зміни в архітектурі під впливом рококо (перехід від монументальності до витонченості, увага до інтер'єру), зміни в музиці епохи рококо (перехід від поліфонії до гомофонії, інструментальна мініатюра, «звукові прикраси»).

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

• Висловлювати своє ставлення до творів мистецтва в стилі рококо.

• Характеризувати музичні образи та визначати елементи музичної мови, що сприяють їхньому втіленню, інтер'єри та екстер'єри в стилі рококо, сучасні інтер'єри з елементами стилю рококо

• Розрізняти «звукові прикраси» в музиці рококо.

• Придумувати ескізи рельєфів ліпнини з рослинними мотивами.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

• Розуміти зв'язок між мистецтвом та філософією епохи.

• Цінувати витонченість та елегантність стилю рококо.

• Розвивати естетичний смак та вміння бачити красу в деталях.

• Надихатися на творчість та самовираження.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, візуальний аналіз, слухання музики, робота в групах, практична діяльність).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери:

Вчитель. «Доброго дня, шановні учні! Сьогодні ми з вами перенесемося в епоху витонченості та елегантності, у світ **галантного стилю**, або **рококо**. Ми дізнаємося, як прагнення до краси та насолоди вплинуло на мистецтво 18 століття.»

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Обговорення

Вчитель. «Ми вже знаємо про велич та динамізм бароко. Як ви гадаєте, чи могло мистецтво завжди залишатися таким? Чи могли виникнути стилі, які відрізняються від бароко? Якими вони могли бути?» (Відповіді учнів, акцент на зміни в смаках та потребах).

• **Розповідь вчителя. «Рококо – мистецтво насолоди та витонченості»**

Вчитель. ««Мистецтво має дарувати насолоду, викликати легкі, приємні емоції, розважати, радувати око химерними візерунками ліній, вишуканими поєднаннями світлих святкових кольорів». Саме такі настрої і потреби – отримання насолоди і задоволення, утеча від дійсності у світ ілюзій – були властиві французькій аристократії 18 століття. Відповідно в мистецтві виник новий стиль – рококо, який із Франції швидко розповсюдився по всій Європі. Філософію стилю визначали жінки – фаворитки короля, – які головним у житті вважали свято, витончену насолоду і любов.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Архітектура рококо: Витонченість та комфорт

• *Вчитель.* «Зміни в архітектурі бароко привели до появи більш легкого та витонченого стилю, який згодом отримав назву галантного. Від величної монументальності попередньої епохи перевагу стали віддавати невеликим, але ошатним салонам, де особлива увага приділялася оздобленню інтер'єрів.»

У таких салонах часто використовувалися великі дзеркала, розташовані навпроти один одного, а також великі вікна, що майже зливалися зі стінами. Стіни й стелі зазвичай виконувалися в м'яких пастельних кольорах, а прикрашали їх різноманітні декоративні елементи: квіткові гірлянди, рослинні орнаменти, ліпнина в позолоті, доповнена дорогоцінним камінням і кольоровою мозаїкою.

Інтер'єри прикрашали численні аксесуари – статуетки, вази, часто виконані зі срібла, золота чи дорогоцінного каміння. Меблі відзначалися витонченістю та елегантністю: вигнуті лінії, асиметричні форми та декоративні орнаменти, що нагадували природні мотиви – квіти, листя, мушлі, завитки. Розкішного вигляду меблям додавали різьблення, інкрустації та позолота. Крісла, дивани, комоди, столики та дзеркала створювалися не тільки для естетичного задоволення, а й для зручності та практичності, що робило їх ідеальними для приватних інтер'єрів. Усі предмети гармонійно поєднувалися, створюючи витончений простір.

Розгляньте зображення: **Інтер'єр палацу Субіз. Париж, Палац Сан-Сусі. Потсдам. Екстер'єр** (показати зображення). Опишіть інтер'єри та екстер'єр у стилі рококо. Що вам подобається, а що – ні?

2. Живопис рококо: Світ фантазій та кохання

• *Вчитель.* «Безтурботне життя світських салонів було зосереджене навколо жінки, і примхи великосвітських панночок задавали загальний тон у всіх видах мистецтва: витончено-декоративний і легковажний. У сюжетах живописних творів переважали свята й театральні вистави, міфологічні сюжети та теми кохання. Пейзажі завжди приємні і є тлом побачень, танцювальних вечорів, шляхетного та легковажного дозвілля. У портретах персонажі підкреслено усміхнені, люб'язні, витончені. У сюжетних картинах панує світ фантазії, міфологічних і пасторальних сюжетів, екзотичних казкових образів.»

Розгляньте картини **Жана Антуана Ватто: «Паломництво на острів Киферу», «Пісня кохання»** (показати зображення). Які емоції викликають у вас ці твори? Які кольори та лінії використовує художник для створення атмосфери легкості та витонченості?

3. Музика рококо: Грайливість та чуттєвість

Вчитель. «У розкішних інтер'єрах рококо неможливо було обходитися без музики – такої ж вишуканої, галантної, як усе довкола. Поліфонія поступилася місцем гомофонії: співуча мелодія розгорталася на тлі прозорого гармонічного супроводу. Композитори наповнювали свої твори приємними різноманітними контрастами, віддаючи перевагу інструментальній мініатюрі, де панували грайливі, кокетливі й галантні «чуттєві» образи. Як у живописі та архітектурі, у музиці з'явилися дрібні звукові прикраси й «завитки» (так звані «мелізми»), аналогічні звивистим лініям у декорі. У салонах звучали грайливі любовні пісні-романси,

популярні арії з опер, які були перекладені для клавесина або маленького камерного ансамблю.»

Послухайте фрагменти: **Франсуа Куперен. П'єси для клавесина** (посилання: <https://cutt.ly/QeKWEerf>, <https://cutt.ly/beKWE0pZ>). Схарактеризуйте музичні образи. Які елементи музичної мови сприяли їх утіленню? Які музичні «прикраси» ви спостерігаєте? Схарактеризуйте тембр клавесина. Як його зовнішній вигляд відповідає стилю рококо?»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Узагальнимо наші знання про стиль рококо.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Палац Амалієнбург (Німеччина) – яскравий зразок стилю рококо.
2. *Вчитель.* «Перегляньте відео (посилання: <https://cutt.ly/Vkj79sC>). Схарактеризуйте риси стилю рококо в архітектурі цього палацу.»
3. Уявіть себе в розкішному інтер'єрі рококо.

Вчитель. «Схарактеризуйте інтер'єр та персонажів картини **Стефана Седлачека. «Музичні розваги»** (показати зображення). Уявіть та розкажіть, яка музика звучить на балу (чи світському прийомі). Рухи яких танців виконують зображені люди? Послухайте фрагменти: **Жан Батіст Люллі. Гавот з балету «Полум'я Парижу»** (посилання: <https://cutt.ly/leKWUllx>), **Жан Філіп Рамо. Алеманда і Куранта із сюїти мі мінор** (посилання: <https://cutt.ly/WeKWR4XX>, фрагмент). Чи відповідає ця музика атмосфері картини?»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

- *Вчитель.* «Спробуйте відчувати себе творцями епохи рококо!»

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

- **Ескіз рельєфу в стилі рококо.**

Вчитель. «Розгляньте багатство декору в стилі рококо. Придумайте і виліпіть ескіз рельєфу ліпнини з рослинними мотивами у стилі рококо (пластилін). У вільний час створіть в такій техніці оздоблення для фоторамки, альбому тощо.»

VI. Підсумок уроку (5 хв)

• *Вчитель.* «Ми завершили нашу подорож у світ галантного стилю. Давайте підсумуємо, що ми дізналися.

1. Як виявився стиль рококо в мистецтві? Визначте його характерні ознаки.
2. Висловіть своє ставлення до творів мистецтва у стилі рококо: що подобається, а що – ні. Поясніть чому.»

• *Вчитель.* «Рококо – це стиль, який прагне до краси та насолоди. Він залишив нам у спадок витончені архітектурні споруди, грайливі музичні твори та живописні полотна, сповнені фантазії та кохання. Чи хотіли б ви мати кімнату, оформлену в стилі рококо?»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

- **Дослідження моди епохи рококо.**

Вчитель. «Дослідіть особливості чоловічого та жіночого вбрання епохи рококо. Поміркуйте, які його елементи використовують художники-модельєри в сучасному одязі. Знайдіть цьому підтвердження.»

• **Сучасні інтер'єри в стилі рококо.** Сучасні дизайнери звертаються до рококо, щоб додати інтер'єрам нотку розкоші та елегантності. Знайдіть приклади сучасних інтер'єрів з елементами стилю рококо. Зробіть колаж або відеопрезентацію (посилання: <https://cutt.ly/1ryMMXlX>).

• **Музика для клавесина.** Прослухайте музичні твори у виконанні на верджинелі, чембало (посилання: <https://cutt.ly/1ryMMXlX>) – різновидах клавесина. Висловіть свої враження.

• **Технології ліпнини.** Дізнайтеся про особливості технології створення ліпнини з гіпсу для оформлення сучасних інтер'єрів у стилі рококо (бароко) та використання пластиліну в оздобленні приміщень.

Мета уроку: Ознайомити учнів з основними рисами архітектури класицизму, її походженням, розвитком та проявами в Європі та Україні.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Пояснити значення терміну «класицизм» та його зв'язок з античністю та Відродженням, значення Версальського палацово-паркового ансамблю як видатного зразка поєднання бароко і класицизму.

- Визначити основні принципи та правила класицизму в архітектурі (чіткість, розумність, логічність, «облагороджена краса»).

- Назвати характерні архітектурні елементи класицизму (симетрія, прямі лінії, геометрична правильність, урівноваженість, вивіреність пропорцій, поєднання гладкої стіни з ордером, використання портиків, колон, статуй, рельєфів), видатних архітекторів та пам'ятки класицизму (Клод Перро, Лувр; Жуль Ардуен-Мансар, Собор Будинку інвалідів; Луїджі Каньола, Арка Миру; Вільям Гесте, Андрій Меленський, Контрактовий будинок; Чарльз Камерон, Палац Кирила Розумовського).

- Описати особливості французького регулярного парку (геометрично правильне планування, симетрія, прямі алеї, стрижка дерев, басейни, фонтани).

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Знаходити та називати архітектурні елементи класицизму на зображеннях будівель.

- Визначати характерні ознаки стилю класицизм.

- Порівнювати споруди класицизму зі спорудами інших стилів (наприклад, бароко, рококо).

- Характеризувати екстер'єр та інтер'єр будівель у стилі класицизму.

- Доводити або спростовувати належність архітектурних комплексів до стилю класицизм.

- Пояснювати принципи створення ілюзії простору в класицистичних інтер'єрах.

- Виконувати графічні замальовки або фотографувати будівлі з ознаками класицизму.

- Дізнаватися про історію тріумфальних арок.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Усвідомити ідеї розуму, порядку та гармонії в мистецтві.

- Цінувати естетику класицизму як зразка досконалості.

- Формувати повагу до культурної спадщини античності та Відродження.

- Розвивати естетичний смак та вміння бачити красу в пропорціях та симетрії.

- Надохатися на вивчення архітектури та її впливу на формування міського простору.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, візуальний аналіз, робота в групах, практична діяльність).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери:

Вчитель. «Доброго дня, шановні учні! Сьогодні ми з вами вирушимо в епоху урівноваженої гармонії – класицизму, стилю, що повернув нас до ідеалів античності та Відродження. Приготуйтеся до зустрічі з величчю, логікою та красою.»

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Обговорення:

Вчитель. «Ми вже розглядали бароко та рококо – стилі, що прагнули до пишності, емоційності, витонченості. Як ви думаєте, чи завжди суспільство прагнуло до таких форм вираження? Що могло стати на противагу цим стилям? Що таке «зразковий» у мистецтві?» (Відповіді учнів, підведення до ідеї порядку та розуму).

- **Розповідь вчителя. «Класицизм. Повернення до ідеалів античності»** «Із зміцненням монархії на території Європи, зокрема у Франції, у мистецтві розквітає новий стиль – класицизм (від лат. classicus – «зразковий»). Його важлива риса – опора на найкращі зразки Відродження та античності. Теоретичні основи – правила й норми – закладалися в мистецьких академіях, які відкрив Людовик XIV. «Хто згідно з правилами працює, творить

красиве мистецтво». А красиве – це чітке, розумне, логічне, без суперечностей, притаманних реальному життю, тобто «облагороджена краса»»

Цікавий факт: французи в той час зводили Східний фасад Лувру – головної королівської резиденції, а тому запросили найталановитіших зодчих та оголосили конкурс на кращий архітектурний проєкт. У цьому конкурсі брав участь і відомий майстер бароко Лоренцо Берніні, який запропонував проєкт з вигнутими фасадами, оздобленими великою кількістю декоративних елементів. Проте французи вирішили, що така споруда буде надто пишною, і віддали перевагу більш строгому і класичному проєкту свого співвітчизника Клода Перро. Сьогодні Лувр – не тільки пам'ятка архітектури, а й музей, що не має рівних за кількістю, різноманітністю та художньою цінністю мистецьких шедеврів.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Архітектура класицизму. Принципи та прояви

• *Вчитель.* «Розгляньте зображення: Клод Перро. Східний фасад Лувру. Париж, Луїджі Каньола. Арка Миру. Мілан, Вільям Гесте, Андрій Меленський. Контрактовий будинок. Київ, Чарльз Камерон. Палац Кирила Розумовського. Батурин (показати зображення). Знайдіть у цих будівлях знайомі вам архітектурні елементи й назвіть їх. Поміркуйте і визначте характерні ознаки стилю. Пригадайте, де й коли було зведено перші тріумфальні арки, яке їхнє головне призначення.»

В Україні стиль класицизму яскраво виявився в архітектурі різних типів будівель. Художня мова цього стилю, на відміну від, наприклад, бароко, була універсальною. Її можна було використовувати, споруджуючи не тільки урочисті палаци, а й житло містян та громадські будівлі. Цивільні споруди зводилися з урахуванням їхнього призначення – це були будинки губернського правління, Дворянського зібрання, лікарні, пошти, банки, театри, торгові будівлі (гостині двори, ринки, ярмаркові комплекси, контрактові будинки тощо).»

2. Мистецька грамотність: Ключові ознаки класицизму

• *Вчитель.* «Для архітектури у стилі **класицизм** характерні:

- симетрія – її математичній логіці підпорядковувався кожен елемент;
- строгість прямих ліній і геометрична правильність планів; чіткий і спокійний ритм; урівноваженість, логічність планування;
- вивіреність пропорцій – загальна гармонія частин і цілого;
- поєднання гладкої стіни з ордером і стриманим декором;
- використання елементів античної архітектури: портиків, колонад, статуй і рельєфів на площинах стін.»

Одним із яскравих зразків архітектури французького класицизму є собор Будинку інвалідів, збудований за проєктом Жуля Ардуена-Мансара (показати зображення екстер'єру та інтер'єру). Це – квадратна у плані споруда, зразок суворої витонченості й симетрії. Фасад собору прикрашений подвійною колонадою (у першому ярусі – колони доричного, у другому – коринфського ордеру), увінчаною монументальним фронтоном. Цю величну споруду вінчає купол, оздоблений позолоченим орнаментом, а над ним височіє граціозний купольний ліхтар зі шпилем. Висота собору сягає 107 метрів.»

Схарактеризуйте екстер'єр та інтер'єр будівлі у стилі класицизму. Визначте на поданих світлинах характерні риси стилю. Порівняйте їх зі спорудами інших стилів, які ми вивчали (бароко, рококо).»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

• *Вчитель.* «Застосуємо отримані знання на практиці.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Вчитель. Видатною пам'яткою архітектури, що поєднала бароко і класицизм у єдиний урочистий стиль, став палацово-парковий ансамбль у Версалі – грандіозній резиденції французьких королів. Король Людовик XIV («король-сонце») задумав створити в цьому живописному місці справжнє чудо світу. У втіленні задуму брали участь зодчі Луї Лево, Жуль Ардуен-Мансар і декоратор садів та парків Андре Ленотр. На місці диких лісів з'явився

урочистий пишний палац з неймовірно розкішними інтер'єрами та величезний парк із численними алеями, скульптурами, каналами, альтанками й фонтанами.

Не менш важливою частиною ансамблю є парк – яскравий приклад регулярного парку. Такий парк має геометрично правильне планування, зазвичай з вираженою симетричністю композиції. У ньому – прямі алеї, які є осями симетрії. Квітники, партери й басейни правильної форми, стрижка дерев і чагарників з наданням різних геометричних форм. Версальський парк було прокладено за геометрично правильною схемою. Він складається з великої кількості терас, що знижуються в міру віддалення від палацу. Клумби, газони, оранжерея, басейни, фонтани, а також численні скульптури на античні сюжети доповнюють палацову архітектуру.

Доведіть або спростуйте, що Версальському палацово-парковому комплексу (відео: <https://cutt.ly/cj07YhW>) притаманні ознаки стилю класицизм. Завдяки чому зодчі створили ілюзію безмежного, наповненого переливами світла простору в Дзеркальній галереї? Чи подобаються вам такі парки? Поясніть своє ставлення. На дозвіллі поцікавтеся найвідомішими парками світу. Дізнайтеся про їхні особливості та поділіться результатами своїх досліджень з однокласниками та однокласницями.»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

- *Вчитель.* «Спробуйте відчувати себе архітекторами!»

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

- **Графічні замальовки або світлини будівель у стилі класицизму.**

Вчитель. «Виконайте графічні замальовки будівель з ознаками стилю класицизм або створіть світлини зі спорудами, побудованими в класичному стилі та зведеними в місцевості, де ви живете.»

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Ми завершили наше знайомство з архітектурою класицизму. Давайте підсумуємо, що ми дізналися.

1. Визначте ознаки стилю класицизм в архітектурі.
2. Схарактеризуйте французький регулярний парк.
3. Як виявився стиль класицизм в архітектурі на теренах нашої країни?»

Вчитель. «Класицизм – це не просто стиль, це філософія порядку, розуму та вічної краси. Він залишив нам у спадок величезну кількість величних та гармонійних споруд, які й досі надихають нас своєю досконалістю. Чи бачите ви актуальність класичних форм у сучасному світі?»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

- **Дослідити стиль ампір у мистецтві.** Зробити добірку творів мистецтва в цьому стилі, схарактеризувати один з них.
- **Дізнатися про мансарди.** Поцікавитися, чи будують нині мансарди, як вони використовуються.
- **Фотографувати будівлі з рисами класицизму у своїй місцевості.** Поділитися своїми спостереженнями та зробити висновки про актуальність класики.

ЖИВОПИСНІ ОБРАЗИ КЛАСИЦИЗМУ

Мета уроку: ознайомити учнів з основними рисами живопису та скульптури класицизму, його філософією, ключовими жанрами, видатними представниками та впливом на українське мистецтво.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- **Визначити** прагнення до ідеалів гармонії, простоти та раціональності в мистецтві класицизму, характерні риси живопису класицизму (логічне розгортання сюжету, ясна врівноважена композиція, суворе дотримання пропорційності, стрункість композиції, локальні кольори, акценти світла й тіней, статичність, атлетизм персонажів), характерні риси скульптури класицизму (наслідування античності, сюжети з грецької та римської міфологій, реалістичність, досконалість форм).

- Пояснити зв'язок класицизму з античними зразками (Давня Греція, Рим) та Відродженням.

- Описати мету живописців класицизму (втілення високих моральних ідеалів, героїзм, чесноти, велич людини).

- Назвати основні сюжети картин класицизму (антична міфологія, історія, література).

- Розрізняти «високі» (історичний, релігійний, міфологічний) та «низькі» (портрет, натюрморт, пейзаж, побутовий) жанри живопису в класицизмі.

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Знаходити головних персонажів на картинах.

- Аналізувати художні твори та визначати ознаки стилю класицизм.

- Пояснювати як художник досягає гармонії та врівноваженості композиції.

- Визначати жанри образотворчого мистецтва.

- Розрізняти сучасну художникам дійсність та події давнини в картинах.

- Порівнювати художні образи, створені різними митцями.

- Створювати власні міфологічні сюжети, історичні сцени або портрети в класичному стилі.

- Проводити дослідження та порівняння жанрів портрета.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Усвідомити значення ідеалів гармонії та раціональності в мистецтві.

- Цінувати майстерність художників класицизму у втіленні високих моральних ідеалів.

- Розвивати естетичний смак та вміння аналізувати художні твори.

- Формувати повагу до культурної спадщини України та її внеску у світове мистецтво.

- Надихатися на творче самовираження.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, візуальний аналіз, робота в групах, практична діяльність).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв) Привітання, налаштування на урок.

Створення позитивної атмосфери

Вчитель. Сьогодні ми з вами продовжимо нашу подорож у світ класицизму, але цього разу зосередимося на його живописних образах. Ми дізнаємося, як художники втілювали ідеали гармонії, героїзму та раціональності на своїх полотнах.»

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Обговорення

Вчитель. «На попередньому уроці ми говорили про архітектуру класицизму, її строгість, симетрію, використання античних елементів. Як ви думаєте, чи могли ці ж принципи відобразитися в живописі? Які сюжети могли бути цікавими для художників, що прагнули до ідеалів порядку та розуму?» (Відповіді учнів, підведення до ідеї наслідування античності).

Розповідь вчителя. «Живопис класицизму: Від античних героїв до парадних портретів» «Після яскравої й пишної та емоційно насиченої епохи бароко в різних видах мистецтва запанували прагнення до ідеалів гармонії, простоти та раціональності. Митці класицизму зверталися до античних зразків, зокрема творів мистецтва Давньої Греції та Риму.

Пригадайте, митці якої епохи виявляли неабиякий інтерес до ідеалів античності, надихалися ними? (Епоха Відродження). Саме до них знову звернувся класицизм.»

Живописці стилю класицизм прагнули втілювати високі моральні ідеали, підкреслюючи героїзм, чесноти та велич людини. Тому художні образи картин висвітлювали сюжети античної міфології, історії, літератури. Паризька Академія мистецтв того часу була не лише навчальним центром для художників, а й своєрідною «законодавицею» класицизму. Саме тут були запроваджені чіткі закони композиції, пропорцій і стилю. Також розподілено жанри живопису на серйозні – «високі» (історичний, релігійний та міфологічний) і більш розважальні – «низькі» (портрет, натюрморт, пейзаж і побутовий жанр).»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

Живописні образи: Ідеальний світ Ніколи Пуссена

Вчитель. «Полотна французького художника Ніколи Пуссена із сюжетами з ідеально-прекрасним світом досконалих людей та з міфологічними істотами Давньої Греції є чудовим прикладом живопису класицизму. Наприклад, у картині «Пейзаж з Поліфемом» (показати зображення) зображено циклопа Поліфема, який перестав руйнувати природу і замість цього загравав на стоголосій сопілці, зачаровуючи всіх навколо. Природа заспокоїлася, і в ній панували мир, гармонія та порядок. Пуссен виконав сюжет у світлих, м'яких тонах, що відображають спокійну та величну природу. Відчуття масштабу й поєднання кольорів посилюють ефект «споглядання», і художник запрошує глядача замислитися про тимчасовість людських проблем і вічність природи.

Знайдіть на картині головного персонажа. Поцікавтеся в мережі «Інтернет», частиною якого літературного твору є міф про циклопа Поліфема. Як автор мовою живопису зацентрував увагу на поєднанні людини і природи? Як художнику вдалося досягти гармонії та врівноваженості композиції? Назвіть кольори картини. Визначте, як досягнуто гармонії в їх поєднанні.»

2. Скульптура класицизму. Втілення міфів

• *Вчитель.* «Твори італійського скульптора **Антоніо Канови** – досконале втілення персонажів міфів Давньої Греції. Вони такі реалістичні, що сприймаються як живі, ніби завмерли лиш на мить. Найвідоміший твір автора – **«Психея, відроджена поцілунком Купідона»** (показати зображення). Скульптор відтворив зворушливий момент пробудження отруєної земної дівчини від поцілунку коханого – сина Венери.»

- Які емоції викликає у вас ця скульптура? Як Канова передає ніжність та чуттєвість цього моменту?

3. Мистецька грамотність Характерні риси живопису та скульптури класицизму

Вчитель. «Характерними рисами стилю класицизм в образотворчому мистецтві стали:

- наслідування зразків і відтворення сюжетів мистецтва античності та Відродження;
- нормативність, встановлення правил і законів (поділ дійових осіб на позитивних та негативних, суворе дотримання пропорційності всіх частин твору, стрункість композиції тощо);

- аристократизм, орієнтування на вимоги, смаки вищої суспільної верстви.»

• *Вчитель.* «У живописі – логічне розгортання сюжету та ясна врівноважена композиція. Теми картин: античні герої, історичні персонажі, міфологічні сюжети. У скульптурі – наслідування античності, часті сюжети з грецької і римської міфологій. У живописі періоду класицизму особливо популярними стали історичні картини та парадні портрети. У них художники зображували сильних, рішучих людей, які були прикладом для наслідування. У пейзажах поєднували реалістичні деталі з гарними, трохи ідеалізованими зображеннями природи. Часто митці зверталися до сюжетів з античних міфів, щоб показати красу, мудрість і високі моральні цінності.

• Розгляньте картини: Луї Кафф'єрі. «Октавіан Август і Клеопатра», Йоган Ендер. «Пані за письмовим столом», Жак Луї Давид. «Наполеон при переході через Сен-Бернар», Клод Лоррен. «Полудень» (показати зображення). До яких жанрів образотворчого мистецтва належать ці картини? Які ознаки стилю класицизм можна побачити в цих творах живопису? Яку інформацію можуть «донести» зображення у творах, зокрема одягу, предметів інтер'єру, об'єктів краєвидів? Вони відтворюють сучасну художникам дійсність чи події давнини? Поясніть свої міркування.»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

• *Вчитель.* «Працюємо в парах або групах. Продовжуємо аналізувати живописні твори класицизму.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. В основу картини Жака-Луї Давида «Присяга Гораціїв» (показати зображення) покладено сюжет, пов'язаний з римською історією. Старий батько, який втілює істинного римлянина, благословляє синів на битву, даючи їм зброю. Перед тим як іти в бій, брати Горації присягають на вірність Батьківщині.

Вчитель. «Як художник використовує світло й тінь для увиразнення образів? Знайдіть на картині риси класицизму (скористайтеся підказками з підручника: чіткі геометричні форми і лінії, звернення до античних сюжетів, чіткі пропорції фігур, героїзм, самопожертва, чіткість композиції, локальні кольори, статичність, симетрія, акценти світла й тіней, урочистість, атлетизм персонажів).»

2. **Парадні портрети** – одноосібні або колективні – яскрава ознака живопису класицизму.

Вчитель. «Розгляньте картину Ангеліки Кауфман. «Родина Марії Кароліни Австрійської» (показати зображення). Які емоції втілено в картині? Завдяки чому створено таке враження? Опишіть персонажів картини (їхній одяг, пози, оточення) й загальну композицію.»

Вчитель. «До європейського рівня піднесли портретний жанр два українці – Дмитро Левицький і Володимир Боровиковський. Їхня висока майстерність, глибина пізнання людини дивує й захоплює прихильників мистецтва вже понад два століття. Розгляньте їхні роботи: Дмитро Левицький. «Невідома з трояндою»; Володимир Боровиковський: «Портрет полковника Павла Руденка», «Портрет художника Дмитра Левицького» (показати зображення). Якими засобами митці передали соціальне становище людей? Зверніть увагу на те, як майстерно художники зобразили життєву безпосередність на обличчях портретованих. Порівняйте художні образи, які створили митці.»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

- *Вчитель.* «Спробуйте відчувати себе художниками епохи класицизму!»

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

- **Створити міфологічний сюжет, історичну сцену або портрет у класичному стилі.**

Вчитель. «Для творчості оберіть живописні чи цифрові інструменти.»

VI. Підсумок уроку (5 хв)

• *Вчитель.* «Ми завершили наше знайомство з живописом класицизму. Давайте підсумуємо, що ми дізналися.

1. Окресліть характерні риси живопису класицизму. Які теми розкривалися в ньому? Які жанри розквітли в цю епоху?

2. Визначте, які з перелічених характеристик найбільше відповідають особливостям мистецьких творів класицистичного періоду: урочистий, піднесений, романтичний, пишний, декоративний, героїчний, суворий.»

Вчитель. «Живопис класицизму – це світ ідеалів, героїзму та гармонії, який і сьогодні надихає нас своєю досконалістю та високими моральними цінностями. Що ви відчуваєте, дивлячись на ці полотна?»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

- **Дослідити жанр парадного портрета.**

Вчитель. «Проведіть дослідження: порівняйте жанр парадного портрета в епоху класицизму та скульптурного портрета епохи античності. Зробіть висновки.»

- **Дізнатися про скульптуру класицизму в Україні.**

Вчитель. «Поцікавтеся творами скульптури у стилі класицизм, що прикрашають сучасні українські міста і селища.»

- **Переглянути матеріали ВШО.**

Вчитель. «На дозвіллі перегляньте матеріали ВШО «8 клас. Мистецтво. Стил класицизм у живописі».»

КРАСА І ВПОРЯДКОВАНІСТЬ ГАРМОНІЇ СПІВЗВУЧ

Мета уроку: ознайомити учнів з особливостями музичного класицизму, його жанрами, видатними представниками та впливом на подальший розвиток музичної культури.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Визначити й назвати асоціації, пов'язані з поняттям «класична музика» (високий художній рівень, збереження культурних цінностей, еталон, актуальність) й групи музичних інструментів, що входять до складу симфонічного оркестру.

- Пояснити значення слова «класичний» (зразковий).

- Описати принципи та форми музики класицизму (чіткість, логічність побудови, правила-канони), процес становлення жанру симфонії, драматургію сонатно-симфонічного циклу.

- Охарактеризувати внесок композиторів-класиків у розвиток великих інструментальних жанрів (соната, симфонія, концерт).

- Розрізняти частини сонатно-симфонічного циклу та їх емоційні образи.

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Аналізувати музичні твори та визначати їх жанрову приналежність.

- Визначати зміни в музиці репризи порівняно з експозицією.

- Обирати характеристики, що відповідають емоційному стану частин сонатної форми.

- Пояснювати відповідність музики назві твору.

- Створювати власні музичні композиції або мелодії, натхненні музикою класицизму, ілюстрації або колажі для візуальної заставки про музику класицизму, візуальний чи відеоряд до музики та монтувати відеосюжети під впливом музики класицизму та презентувати їх.

1. ЦІНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Описувати емоції, викликані музикою, характеризувати, що відповідають емоційному стану частин сонатної форми.

- Розуміти значення класичної музики як зразка гармонії та досконалості, внесок композиторів-класиків у світову музичну культуру.

- Розвивати музичний смак та вміння сприймати складні музичні форми.

- Надихатися на творче самовираження у музиці та інших видах мистецтва.

- Усвідомлювати актуальність класичної музики в сучасному світі.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, візуальний аналіз, робота в групах, практична діяльність).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв) Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери

Вчитель. «Доброго дня, шановні учні! Сьогодні ми з вами поринемо у світ **краси і впорядкованості гармонії співзвуччя – у музику класицизму**. Ми дізнаємося, чому ця музика вважається зразковою та як вона вплинула на подальший розвиток музичної культури.»

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Обговорення

Вчитель. «Коли ви чуєте словосполучення «класична музика», які асоціації у вас виникають? Що для вас означає це поняття?» (Відповіді учнів, підведення до ідеї високого художнього рівня, збереження культурних цінностей, еталону).

• Розповідь вчителя. «Класична музика: Зразок гармонії та досконалості»

Слово «класичний» перекладається з латинської як «зразковий». Музика у стилі класицизм (18 ст.) стала зразком для багатьох поколінь музикантів і композиторів, а її принципи й форми до сьогодні вважаються високим стандартом. У ті часи в музичному мистецтві було встановлено правила-канони, які визначають чіткість та логічність побудови великих музичних жанрів: сонати, симфонії, концерту. Нині академічні музичні твори, що відзначаються гармонією, логічністю, структурованістю та елегантністю, характеризуються чітким і збалансованим використанням музичної форми та структури, називають класичною музикою.

До видатних представників музичного класицизму належать композитори «віденської класичної школи» Йозеф Гайдн, Вольфганг Амадей Моцарт та Людвіг ван Бетховен, які жили

й творили в м. Відні (Австрія). У їхній творчості великі інструментальні жанри сонати, симфонії, концерту пройшли своє становлення і досягли найвищої досконалості.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Симфонія: Від благозвучного поєднання до масштабності

Вчитель. «До прикладу, симфонією спочатку називали будь-яке благозвучне поєднання звуків. Пізніше – вступ до танцювальної сюїти, оркестрові вступи до опер. І тільки в період класицизму у творчості композиторів-класиків жанр симфонії набув масштабності та тембрової різноманітності. Процес народження жанру був досить тривалий. Митці багато експериментували над виразовими можливостями оркестру. Так, зокрема, у творах Й. Гайдна звучать імітації звуків природи (симфонії «Ведмідь», «Курка»), дитячих музичних іграшок («Дитяча симфонія»), у симфонії № 9 Л. ван Бетховен увів звучання хору. Йозеф Гайдн, якого вважають родоначальником цього жанру, створив понад 100 симфоній, у Моцарта їх понад 40, у Бетховена – дев'ять.»

Послухайте фрагменти: Йозеф Гайдн. Симфонія № 1. Ре мажор, Йозеф Гайдн. Дитяча симфонія, Людвіг ван Бетховен. Симфонія № 5. Ч. 1., Людвіг ван Бетховен. Симфонія № 9. Ч. IV (фрагмент «Ода до радості») (посилання в обладнанні та матеріалах). Опишіть емоції, що викликала музика. Які з творів вам відомі?»

2. Мистецька грамотність: Жанри та форми класичної музики

Вчитель. «Симфонія, концерт – жанри інструментальної оркестрової музики. Твори мають великий обсяг і складну будову. Симфонію виконує симфонічний оркестр, концерт – соліст (або солісти) з оркестром перед великою аудиторією. Соната – жанр камерної інструментальної музики (для виконання одним чи кількома інструментами). У творчості композиторів-класиків ці жанри набули найбільш досконалої циклічної форми (сонатно-симфонічний цикл), де частини циклу розташовані в певному порядку й утворюють художню цілісність, відображаючи різні боки життя – драматичний, ліричний, жанрово-побутовий.»

Музика цих жанрів часто зображує картину людського життя в усіх його проявах, контрастах: енергійні дії можуть змінюватися ліричним спогляданням чи глибокими роздумами, серйозність – переростати в жарт. Музичні образи можуть характеризуватися різнобічно, вступати у взаємодію між собою, переплітатися, перевтілюватися, перетворюватися... Так поступово – від частини до частини – розгортається музична драматургія сонатно-симфонічного циклу.»

Розгляньте схему драматургії сонатно-симфонічного циклу (є в підручнику):

- I частина: Швидко (сонатна форма) – Енергійно, схвильовано.
- II частина: Лірично, світло, спокійно або сумно й зосереджено.
- III частина: Жваво (менуєт або скерцо) – Танцювально.
- IV частина: Швидко (сонатна форма) – Енергійно, часто урочисто, святково.

У творчості композиторів-класиків сформувався звичний для нашого часу склад симфонічного оркестру, так званий класичний склад.»

Проаналізуйте черговість емоційних образів у частинах сонатно-симфонічного циклу. Пригадайте і назвіть групи музичних інструментів, що входять до складу симфонічного оркестру. Назвіть відомі вам музичні інструменти, порівняйте їхні тембри.»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

• *Вчитель.* «Продовжуємо знайомство з шедеврами класичної музики.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Вчитель. Однією з найвідоміших у світі є Симфонія № 40 соль мінор Вольфганга Амадея Моцарта. Перша частина за класичними правилами написана в сонатній формі. Розвиток музики в такій формі можна порівняти з дією у драматичному творі. Спочатку композитор знайомить нас з основними дійовими особами – музичними темами, – головною і побічною партіями, які зазвичай контрастні. Це – ніби зав'язка драми. Потім дія розвивається, загострюється, досягає кульмінації, після чого приходить розв'язка. Отже, сонатна форма складається із трьох основних розділів: експозиція, розробка, реприза.

«Послухайте фрагмент: Вольфганг Амадей Моцарт. Симфонія № 40 (Ч. I), а також рок-кавер (посилання в обладнанні та матеріалах). Які зміни відбулися в музиці репризи порівняно з експозицією? Зверніть увагу, як реприза сонатної форми сприяє врівноваженості, завершеності музичних виражень у розробці, що надає цілісності, гармонійності організації всієї побудови частини I. Виберіть характеристики, що відповідають емоційному стану частин сонатної форми: «тривожна», «трепетно-схвильована», «занепокоєна», «енергійна», «світла», «м'яка», «витончена». Розгляньте схему сонатної форми (є в підручнику): експозиція, розробка, реприза.»

У творчості Л. ван Бетховена жанр сонати за значущістю піднявся до рівня симфонії та опери. Адже у фортепіано він нерідко «втілював» звучання оркестру. Цей інструмент був завжди поруч, йому композитор звиряв натхненні думки, які переповнювали його. У фортепіанних сонатах композитор проникливо виражав те, про що думав, щоразу по-новому висвітлюючи різноманітні грані людської душі. Назва восьмої сонати «Велика патетична соната» належить самому композитору. «Пафос» у перекладі з грецької означає «відчуття», «емоція».

Послухайте фрагмент: Людвіг ван Бетховен. Соната № 8 «Патетична». Ч. 1 (посилання в обладнанні та матеріалах). Чи відповідає музика частини I сонати її назві? Поясніть. Чи є щось спільне між темами вступу та головної партії? Як відбувається розвиток сонатної форми? Як побудовано музичну драматургію твору (де відбувається зав'язка музичної оповіді, кульмінація, завершення)?»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

Вчитель. «Спробуйте відчувати себе композиторами або режисерами!»

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

Створити: власну музичну композицію або мелодію, натхнену музикою В. А. Моцарта чи Л. ван Бетховена (на музичному інструменті, за допомогою мобільного додатка для створення музики чи ШІ).

Ілюстрацію або колаж для візуальної заставки блога чи сайту про музику стилю класицизм.

Добрати візуальний чи відеоряд до музики, що сподобалась, змонтувати відео та аудіо. Презентувати.

1. Робота в парах / групах:

Придумайте сюжет під впливом музики одного з прослуханих творів композиторів-класиків. Презентуйте його (інсценізація; пантоміма або розповідь).

Послухайте пісню «**України краса**» (музика та вірші Д. Монатіка) (посилання в обладнанні та матеріалах). Обговоріть з однокласниками питання, що розкриває текст пісні. Чи є в ній елементи класичної музики?

VI. Підсумок уроку (5 хв)

• *Вчитель.* «Ми завершили наше знайомство з музикою класицизму. Давайте підсумуємо, що ми дізналися.

1. Узагальніть ознаки класицизму в музиці та інших видах мистецтва.

2. Які жанри камерної та симфонічної музики розвинулися в період класицизму?

Що нового привнесли композитори-класики в ці жанри?

3. Фрагменти творів композиторів-класиків активно використовують у сучасній рекламі, інтерпретують у сучасних стилях (наприклад, джаз, рок тощо). Поміркуйте чому. Поясніть.»

• *Вчитель.* «Музика класицизму – це світ гармонії, порядку та емоційної виразності, який і сьогодні вражає нас своєю красою та досконалістю. Чи відчуваєте ви зв'язок між музикою класицизму та сучасними музичними жанрами?»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

• **Дослідити хоровий концерт епохи бароко-класицизму.**

«Дізнайтеся про творчість Максима Березовського, Артемія Веделя, Дмитра Бортнянського та досягнення в українському хоровому мистецтві.»

- **Дізнатися про Максима Березовського.**

Поцікавтеся, чому Максима Березовського вважали українським Моцартом, а його прізвище викарбуване золотом на мармуровій плиті, що прикрашає стіну Болонської філармонічної академії, і стоїть у тому почесному списку наступним після Моцарта.

- **Поміркувати про популярність класичної музики.**

Висловіть припущення щодо секретів довголіття творів Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена.

- **Дослідити історію клавішних інструментів та появу фортепіано.**

Дізнайтеся про «Клавішні музичні інструменти: від давнини до сучасності» та «Появу в епоху класицизму фортепіано».

РОМАНТИЧНІ ОБРАЗИ В МИСТЕЦТВІ

Мета уроку: ознайомити учнів з основними рисами стилю **романтизм** у живописі та скульптурі, його філософією, провідними темами, жанрами, видатними представниками та впливом на вираження людських почуттів та внутрішнього світу.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Описати основні характеристики художніх образів романтизму (мрійливий, закоханий, емоційний, незвичайний, таємничий).
- Пояснити філософію романтизму як «бунту проти розуму» та раціоналістичних абстракцій.
- Назвати провідні теми в живописі романтизму (патріотичні прагнення, суспільні ідеї, споглядальні та меланхолійні настрої, образ природи як віддзеркалення душевного стану, вечір/ніч як час таємниці та роздумів), ключові ознаки стилю романтизм в образотворчому мистецтві
- Охарактеризувати образ героя романтизму (одинак, пристрасний, недосконалий, що стикається з надзвичайними обставинами, перетворює смерть на перемогу духу), особливості портретного жанру романтизму (артистична свобода, тяжіння до контрастів освітлення та кольору).

- **Визначити** характерні риси скульптури романтизму (ідея руху, продовження миті у вічності, тема боротьби, насиченість емоціями, сильні почуття).

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Аналізувати художні твори та визначати в них ознаки романтизму.
- Описувати колорит картин та пояснювати вибір художника.
- Характеризувати образи, втілені в живописі та скульптурі.
- Поміркувати над змістом картин та думками персонажів.
- Визначати засоби, за допомогою яких живописці відтворюють глибину простору та атмосферу.
- Порівнювати однойменні картини та пояснювати емоційний стан, який вони викликають.

- Пояснювати роль природи в романтичних картинах.
- Висловлювати власні враження від майстерності скульпторів.
- Створювати власні романтичні тематичні композиції в образотворчому мистецтві.
- Досліджувати особливості пейзажних парків.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Описувати вирази обличчя та настрій персонажів.
- Усвідомити значення емоційного та індивідуального начала в мистецтві.
- Цінувати різноманітність людських почуттів та фантазій як джерело натхнення.
- Розвивати естетичний смак та здатність до співпереживання.
- Формувати повагу до культурної спадщини романтизму та її впливу на світове мистецтво.
- Надихатися на творче самовираження та пошук особистісних смислів у мистецтві.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, візуальний аналіз, обговорення, творча діяльність).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв) Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери

Вчитель. «Сьогодні ми вирушаємо в нову захопливу подорож світом мистецтва, де панують **емоції, таємниці та мрії**. Ми познайомимось зі стилем, що дозволив художникам розкрити найглибші почуття людини – **романтизмом**.»

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Бесіда

Вчитель. «На попередніх уроках ми вивчали класицизм, який характеризувався чіткістю, урівноваженістю, логічністю. Як ви думаєте, чи завжди мистецтво повинно бути таким раціональним? Чи є місце для емоцій, фантазій, таємниць? Які асоціації викликає у вас слово 'романтичний'?» (Відповіді учнів: мрійливий, закоханий, емоційний, таємничий, незвичайний).

• Розповідь вчителя. «Романтизм - бунт проти розуму та світ почуттів»

Вчитель. «Саме такі характеристики художніх образів притаманні творам мистецтва в стилі романтизм, який на початку 19 століття прийшов на зміну чіткому, урівноваженому, композиційно досконалому класицизму. Романтизм яскраво виявився в музиці, літературі та живописі, розкривши чарівний світ різноманітних людських почуттів, переживань, фантазій і сподівань. Цей стиль розширив горизонти мистецтва, збагативши його скарбами фольклору, розкривши національні риси: митці захоплювалися народними звичаями та проявами «національного духу». Це був «бунт проти розуму, бунт проти раціоналістичних абстракцій».»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Живопис романтизму. Емоції, природа та герой

Вчитель. «Твори романтичного живопису сповнені патріотичними, суспільними прагненнями, що яскраво втілено в картині Ежена Делакруа «Свобода, що веде народ» (показати зображення). Водночас романтики часто створювали споглядальні, меланхолійні настрої, зображаючи людину наодинці з величчю природи, як у творах Каспара Давида Фрідріха, який створював так звані «пейзажі душі» (показати зображення «Мандрівник над морем туману»).»

Який колорит обрав К. Д. Фрідріх для своїх картин? Як ви поясните його вибір? Яким є образ Свободи, що веде народ? Поміркуйте над змістом картини. Які ознаки романтизму простежуються в цих картинах?

Образ природи є одним із провідних у творчості романтиків. Він уособлює душевний стан героя і часто забарвлений почуттям дисгармонії з дійсністю. У романтиків він віддзеркалює людські переживання та пристрасті, тривожні сни й туманні мрії. Улюбленими є вечір або ніч – таємниця, час не тільки для сну, а й для роздумів.

Герой романтизму часто є одинаком – людиною пристрасною і недосконалою, яка стикається з надзвичайними обставинами, змінює себе та навколишній світ. І навіть у своїй загибелі цей герой перетворює смерть на перемогу незламного духу.

Розгляньте картину Василя Штернберга. «Пастушок» (показати зображення). Про що, на вашу думку, думки пастушка? Якими засобами живописець відтворив глибину простору? Як ця картина співзвучна з ідеями романтизму?

2. Мистецька грамотність. Ключові ознаки романтизму в образотворчому мистецтві

Вчитель. «Найяскравіші риси стилю романтизм виявились у музиці, літературі та живописі. Його характерними ознаками є:

- заперечення раціоналізму й відмова від суворої нормативності в художній творчості;
- культ почуттів людини; увага до особистості, її індивідуальних рис;
- неприйняття буденності¹ й звеличення високих почуттів;
- повернення до народних звичаїв, традицій та захоплення фольклором;
- схильність до мрійливості, фантазій, ідеалізації.»

Портретному жанру живопису романтизму властива артистична свобода, тяжіння до контрастів освітлення й кольору.»

Розгляньте картини: Франческо Хаєс. «Меланхолія» та Костанс-Марі Шарпантьє. «Меланхолія» (показати зображення). Порівняйте однойменні картини. У якій з них відчувається сум, а в якій – відчай? Поясніть. Яку роль відвела Шарпантьє природі на своїй картині? Сучасники Ф. Хаєса вважали, що в його картині присутні елементи театральності. Що вони мали на увазі? Які предмети на полотні доповнюють настрій молодій жінці? Опишіть словами художника вирази обличчя сумної і радісної людини.»

У жанровій картині українця Миколи Пимоненка «Різдвяне ворожіння» (показати зображення) дві дівчини в очікуванні дива: ворожать, підсвічують вогнем і вдивляються в химерні тіні, гадаючи й фантазуючи, на що схожі контури шматків топленого воску, що віщує їм доля. Поясніть, як М. Пимоненку вдалося створити атмосферу чарівності й таємничості (колір, світло, одяг та настрої персонажів). Що вам відомо про українські різдвяні звичаї та обряди?»

Про картину Вільяма Тернера «Дощ, пара і швидкість» (показати зображення) відомий англійський пейзажист Джон Констебл сказав: «Тернер перевершив сам себе; він ніби пише кольоровою парою – так безтілесно і повітряно...». Уздовж річки Темзи крізь туманний дощовий морок з великою швидкістю мчить потяг. Ще мить – і порине в туман ледь видимий міст, одинокий човник і навіть берег річки... Як вдалося художнику об'єднати на одному живописному полотні і дощ – явище природи, і пару – стан речовини, і швидкість – фізичну величину? Який вид перспективи застосував митець для своєї композиції?»

3. Скульптура романтизму: Рух, емоції та ілюзія живого

• *Вчитель.* «Скульптурі романтизму притаманні всі характерні риси цього стилю. Ключовою стала ідея руху, продовження миті у вічності, тема розвитку, боротьби, мінливості. Геніальні витвори, що дивують уже не одне покоління, насичені емоціями, сильними почуттями – вони немов дихають. Майстри створювали з мармуру, граніту чи бронзи такі дивовижні речі, що здається, ніби ці тверді, безживні матеріали були в них у руках м'якими та піддатливими, як пластилін. Це змушує замислитися: як холодний камінь може відтворювати таку приголомшливу ілюзію живого тіла?»

Розгляньте скульптури: Рафаель Монті. «Сон скорботи і радість мрії», Луї-Ернест Барріа. «Природа, що розкривається перед наукою», Томас Ріджвей Гулд. «Західний вітер», Джованні Страцца. «Діва Марія» (показати зображення). Опишіть свої враження від майстерності скульпторів. Схарактеризуйте один із образів.»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

• *Вчитель.* «Узагальнимо наші знання про романтизм.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. **Проаналізуйте цитату:** «В усіх видах мистецтва необхідно самому випробувати ті відчуття, які хочеш викликати в інших» (Стендаль).

Вчитель. «Висловіть свої думки щодо цих слів французького письменника Стендаля. Як вони пов'язані з філософією романтизму?»

2. Обговоріть образ романтика:

Вчитель. «Чи погодитесь ви, що романтики живуть більше в мріях, а не в реальності, це люди, схильні до роздумів, до ідеалізації інших людей і життя? Поміркуйте над позитивами й негативами світосприйняття людини-романтика.»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

Вчитель. «Спробуйте втілити власні романтичні почуття в мистецтві!»

ТВОРИ НА ДОЗВІЛІ (на вибір, за бажання)

• **Створити романтичну тематичну композицію.**

Вчитель. «Створіть у своєму улюбленому жанрі образотворчого мистецтва романтичну тематичну композицію (художня техніка та матеріали за вибором).»

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Ми завершили наше знайомство з романтичними образами в мистецтві. Давайте підсумуємо, що ми дізналися.

1. До яких тем зверталися у своїй творчості митці романтизму?
2. Які з перелічених характеристик (урочистий, піднесений, романтичний, пишний, декоративний, героїчний, суворий) найбільше відповідають особливостям мистецьких творів романтичного періоду? (Акцент на романтичний, піднесений, героїчний (у деяких аспектах), емоційний).

Романтизм дав волю емоціям, відкрив внутрішній світ людини та збагатив мистецтво новими, глибокими образами. Він нагадує нам, що у світі є місце для мрій, фантазій та незламного духу. Який з аспектів романтизму вам найбільше запам'ятався і чому?»

ВІІ. Домашнє завдання (на вибір):

- Здійснити експедицію за натхненням. «Здійсніть експедицію за натхненням за однією з тем: «Романтичні відображення: мистецтво почуттів та краса природи», «Природа як джерело емоцій», «Стихії природи: сила і гармонія», «Магія сутінків та світанку» за етапами:

Організуйте та здійсніть прогулянку мальовничими місцями (парк, гори, берег річки тощо). Під час неї спробуйте знайти відповіді на питання: «Що через природу ми можемо відчувати? Як ми можемо передати свої відчуття та емоції через мистецтво?».

Виконайте ескізи, етюди або словесні нотатки чи зробіть фотографії.»

• Дослідити пейзажні парки.

Вчитель. «У садово-парковій архітектурі романтизм дав поштовх появі пейзажних парків (англійський пейзажний парк). Їх створювали так, щоб здавалося, що природа тут нічим не порушена, хоча все було ретельно сплановано. Дослідіть особливості пейзажних парків.»

МУЗИКА РОМАНТИКІВ

Мета уроку: ознайомити учнів з особливостями музичного **романтизму**, його філософією, провідними темами, жанрами, видатними представниками та впливом на вираження глибин внутрішнього світу людини.

1. ЗНАНІСВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Пояснити значення ліричного начала в музиці романтизму та її здатність розкривати внутрішній світ людини, центральне місце музики серед інших видів мистецтва в епоху романтизму.

- Назвати провідну тему музики романтизму (тема кохання) та її розширене розуміння (любов до Батьківщини, народу), вокальні та інструментальні жанри романтизму

- Охарактеризувати жанр романсу та його різновиди (балада, елегія, баркарола, серенада, солоспіви), підхід романтиків до зображення непересічних людей з пристрасним характером.

- Визначити роль слова та музики в романсі, а також особливості інструментального супроводу.

- Пояснити значення теми любові до Батьківщини та національного колориту в музиці романтизму, значення теми фантастики в музиці романтизму та дослідження народної спадщини.

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Визначати романтичні ознаки творів вокальної музики, почуття, втілені в музичних творах

- Висловлювати припущення щодо музики, яка може звучати на картинах

- Аналізувати особливості композиції та фактури музичних творів.

- Порівнювати музичні твори з живописними за емоційним наповненням.

- Описувати картини та висловлювати припущення щодо їхнього змісту.

- Створювати власні музичні композиції або мелодії, натхнені музикою романтизму, ілюстрації або колажі про музику романтизму, фотосесії або селфі «Я – романтик!».

- Добирати візуальний чи відеоряд до музики та монтувати відео.

- Придумувати сюжети під впливом музики та презентувати їх.

- Проводити дослідження про популярність жанру «романс» та його сучасні інтерпретації.

- Участь у колективному проєкті зі створення артбуку «Відлуння романтизму в музиці».

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Визначати емоційні стани, характери, музичні образи п'єс, ставлення поетів до коханої людини на основі поетичних текстів.

- Усвідомити глибину та багатогранність людських почуттів, втілених у музиці.

- Цінувати роль музики як засобу вираження внутрішнього світу людини.

- Розвивати емоційний інтелект та здатність до емпатії через сприйняття музики.

- Формувати повагу до культурної спадщини романтизму та українського музичного мистецтва.

- Надихатися на творче самовираження та пошук особистісних смислів у мистецтві.

- Розуміти зв'язок між мистецтвом романтизму та середньовічною культурою.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, візуальний та слуховий аналіз, обговорення, творча діяльність).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв) Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери

Вчитель. «Сьогодні ми з вами продовжимо нашу подорож у світ **романтизму**, але зосередимося на його музичних образах. Ми дізнаємося, як музика стала провідним видом мистецтва, здатним найтонше передавати глибини людської душі.»

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Обговорення

Вчитель. «На попередньому уроці ми говорили про живопис романтизму, його емоційність, звернення до природи та внутрішнього світу людини. Як ви думаєте, який вид мистецтва найкраще здатен виражати почуття, емоції, настрої? Чому?» (Відповіді учнів, підведення до ідеї про особливу роль музики).

• Розповідь вчителя. «Музика романтиків – світ почуттів і глибин душі»

Вчитель. «Особлива здатність музики полягає в її впливі на людину через сферу почуттів, і ця закономірність притаманна музиці всіх епох. Однак саме романтики перевершили всіх своїх попередників за значенням у їхній музиці ліричного начала, за силою та досконалістю передачі глибин внутрішнього світу людини, найтонших відтінків її настроїв. Завдяки тому, що музика глибоко й проникливо розкриває багатий внутрішній світ людини за допомогою арсеналу її виражальних засобів, саме вона в епоху романтизму посіла чільне місце серед інших видів мистецтва.

У музиці панує тема кохання, бо саме цей душевний стан найбільш багатосторонньо й повно відбиває всі глибини та нюанси людської психіки. Можливо, саме тому в той час надзвичайного розквіту набула вокальна лірика, зокрема романс та його різновиди: балада, елегія, баркарола, серенада. В Україні романси називали також солоспівами. Пригадайте, що вам відомо про цей жанр.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Романс: Співзвуччя слова і музики

• *Вчитель.* «Романс – це ліричний твір, що зазвичай втілює переживання, пов'язані із закоханістю. У ньому важливі як слово, так і музика: мелодія, тісно пов'язана з віршованим текстом, відбиває загальний його характер і поетичну структуру. Інструментальний супровід часто є рівноправним з вокальною партією, елементом єдиного цілого. У більшості романсів, незалежно від країни їхнього походження, переважає тема кохання, мрії людини про щастя. У домашньому музикуванні романси виконували під акомпанемент фортепіано або гітари, інколи співали в ансамблі.»

Послухайте: Франц Шуберт. «Серенада», «Дивлюсь я на небо» (вірші Михайла Петренка), Микола Лисенко. Дуєт «Коли розлучаються двоє» (вірші Генріха Гейне) (посилання в обладнанні та матеріалах). Визначте романтичні ознаки цих творів вокальної

музики. Розгляньте картини: Вітторіо Регіаніні. «Романтика» та Ежен де Блаас. «Серенада» (показати зображення). Чим займаються персонажі картин? Яка музика у них може звучати?»

2. Мистецька грамотність: Жанри музичного романтизму

• *Вчитель.* «Для втілення найтонших чуттєвих відтінків та образів якнайкраще підходили жанри невеликих форм: камерні вокальні та інструментальні (камерні й оркестрові). Тому саме в епоху романтизму вони набули небувалого розквіту. У них розкривалися різноманітні характерні образи, зокрема «музичні» портрети та пейзажі, з різними емоційними станами.»

Вчитель. «**Вокальні жанри:** романс, пісня, балада, елегія, баркарола, серенада, солоспів.

Інструментальні жанри: музичний момент, балада, етюд, ноктюрн, скерцо, пісня без слів, прелюдія, рапсодія. Пригадайте і схарактеризуйте відомі вам музичні жанри.»

3. Музика і Батьківщина Національний колорит

Вчитель. «Тема любові, яка посідає панівне місце в мистецтві романтиків, не обмежується мотивами сердечної прихильності до особи іншої статі, а ототожнюється із широким колом почуттів. Зокрема, крізь творчість усіх композиторів-романтиків наскрізною ниткою проходить тема любові людини до Батьківщини, свого народу. Композитори писали оригінальні авторські твори, у яких звучали яскраві інтонації, звороти, ритми, притаманні зразкам музичного фольклору. Побутові народно-жанрові епізоди, національний колорит охоплюють музичне мистецтво епохи романтизму.»

Пригадайте твори Антоніна Дворжака, Фридерика Шопена та Ференца Ліста, якими вони прославили свій народ, віддали шану своїй Батьківщині («Слов'янські танці», «Полонез», «Мазурка», «Угорська рапсодія»).

Послухайте: Міхал Огінський. Полонез «Прощання з Батьківщиною» (посилання в обладнанні та матеріалах). Які почуття втілив М. Огінський, який був змушений назавжди покинути Батьківщину? Як у творі передано колорит польського танцю полонез? Як за допомогою фактури композитор змінює характер музики в середній частині? Як будова твору допомагає йому втілити художній задум? Розгляньте уважно картину Каспара Давида Фрідріха. «Етапи життя» (1) (персонажі, довкілля, колорит). Чому, на вашу думку, вона має таку назву? Про що розмови пари на вітрильнику (2) на картині «На вітрильнику» (фрагмент)?

4. Природа, фантастика та героїка в музиці

• *Вчитель.* «Подібно до образів любові, образ природи уособлює душевний стан героя і часто забарвлений почуттями. Для митців-романтиків природа була особливою цінністю, її вільна й нескорена стихія заворожувала, збігалася з людськими пристрастями, викликала поклоніння. Інша тема – фантастики стала справжнім відкриттям у музиці. Митці активно працювали над створенням казково-фантастичних героїв і передачею їх образів за допомогою різноманітних елементів художньої мови. Вони також активно досліджували народну спадщину – перекази, легенди, казки.»

Послухайте: Роберт Шуман. «Порив» (із циклу «Фантастичні п'єси»), Едвард Гріг. Ранок, Едвард Гріг. У печері гірського короля (із сюїти «Пер Гюнт») (посилання в обладнанні та матеріалах). Визначте емоційні стани, характери, музичні образи цих п'єс.

Митців-романтиків захоплювали непересічні люди з пристрасним характером, яких вони зображували в моменти надзвичайного напруження духовних сил. Звертаючись до драматично-гострих ситуацій, зокрема й тем революційної боротьби, до історичного минулого, героїчних легенд, романтики знаходили в них образи для своїх творів.

Послухайте: Фридерик Шопен. Етюд № 12 С міног («Революційний») (посилання в обладнанні та матеріалах). Який із творів Теодора Жеріко суголосний за емоціями з Етюдом № 12 Фридерика Шопена? Поясніть. Розгляньте картину Ханса Зацки. «Дарунки флори» (1). Розгляньте картини Теодора Жеріко: «Поранений кірасир» (2) та «Офіцер кінних єгерів імператорської гвардії, що йде в атаку» (3). Як Т. Жеріко вдалося відтворити атмосферу щойно завершеного бою на картині (2)? На ній – тріумф перемоги чи сум'яття військового, що залишає поле бою? На картині (3) простежується спокій чи напруженість, статика чи динамічність композиції? Доведіть. Які барви переважають на полотнах?»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Поглибимо наше розуміння романсу.»

РОБОТА З ТЕКСТОМ Прочитайте вірші Василя Симоненка («Ти до мене прийшла не із казки чи сну...») та Олександра Олеся («Затремтіли струни у душі моїй...») (показати тексти). Поміркуйте, які мелодії та супровід можуть бути в романсів на ці поетичні тексти. Яке ставлення у поетів до коханої людини?»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

Вчитель. «Спробуйте відчувати себе творцями!»

ВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір, за бажання)

1. Створити власну музичну композицію.

Вчитель. «Спробуйте створити власну музичну композицію або мелодію, натхнену музикою В. А. Моцарта чи Л. ван Бетховена (на музичному інструменті, за допомогою мобільного додатка для створення музики чи ШІ).»

2. Створити ілюстрацію або колаж.

Вчитель. «Створіть ілюстрацію або колаж для візуальної заставки блога чи сайту про музику стилю класицизм.»

3. Змонтувати відео з музикою.

Вчитель. «Доберіть візуальний чи відеоряд до музики, що сподобалась, змонтуйте відео та аудіо. Презентуйте.»

4. Робота в парах / групах: Придумати сюжет під впливом музики.

Вчитель. «Придумайте сюжет під впливом музики одного з прослуханих творів композиторів-класиків. Презентуйте його (інсценізація; пантоміма або розповідь).»

VI. Підсумок уроку (5 хв)

• *Вчитель.* «Ми завершили наше знайомство з музикою романтиків. Давайте підсумуємо, що ми дізналися.

1. До яких тем зверталися у своїй творчості композитори романтизму? Назвіть інструментальні та вокальні жанри, які були популярними в композиторів-романтиків.

2. Пригадайте ліричні вокальні твори (романси або подібні до них), якими ви захоплюєтесь. За бажання виконайте їх.

3. Поміркуйте та обговоріть з однолітками, чи погоджуєтесь ви з такою думкою: «Романтизм і його сутність певною мірою перегукуються із середніми віками (романське мистецтво) – епохою доблесних лицарів і прекрасних дам. Тоді ж були популярні фантастичні сюжети з добрими і злими чарівниками, високе ідеальне кохання та лицарські подвиги.»

• *Вчитель.* «Музика романтиків – це справжній світ емоцій, що дозволяє нам поринути в глибини людської душі та пережити найтонші відтінки настроїв. Який музичний твір романтизму найбільше вас вразив і чому?»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

- **Дослідити популярність жанру «романс» у наш час.**

○ *Вчитель.* «Зробіть аудіодобірку сучасних романсів або створіть власну добірку ліричних творів: «Меланхолія», «Душевний порив», «Елегійні мотиви» тощо. Поділіться результатами своїх досліджень з однокласниками.»

- **Створити фотосесію «Романтичні образи моїх сучасників» або селфі «Я – романтик!».**

- **Колективний проєкт (створення артбуку) «Відлуння романтизму в музиці».**

Вчитель. «За медіатекстами дослідіть особливості стилю «романтизм», зосереджуючись на його центральних темах – чутливості, піднесенні природи, пошуках свободи та духовності. Проаналізуйте та порівняйте твори композиторів-романтиків та романтичні твори митців сучасності. Цікаві факти та власні висновки оформіть у зміст артбуку.»

РОМАНТИЗМ В ОСОБИСТОСТЯХ

Мета уроку: Ознайомити учнів з видатними представниками епохи **романтизму** в музиці та живописі, їхнім внеском у розвиток мистецтва, особливостями творчого стилю та впливом на подальші покоління.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Назвати видатних митців епохи романтизму в музиці (Фридерик Шопен, Ференц Ліст, Ніколо Паганіні) та живописі (Тарас Шевченко), музичні терміни (аранжування, обробка, транскрипція, оркестрування, інструментування) та їхнє значення.
- Охарактеризувати творчий стиль Фридерика Шопена, його новаторство у фортепіанній музиці та розширення можливостей інструментальних жанрів, особливості побутового жанру у творчості Тараса Шевченка.
- Описати феномен музикантів-віртуозів, таких як Ференц Ліст та Ніколо Паганіні, їхній вплив на розвиток виконавського мистецтва, жанрову різноманітність творчості Тараса Шевченка (портрети, пейзажі, міфологічні, історичні та побутові сцени).
- Визначити роль Тараса Шевченка як художника та поета, його внесок у розвиток українського мистецтва в дусі романтизму.
- Пояснити значення портретного жанру в романтизмі та вміння художника передавати внутрішній світ людини.

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Порівнювати емоційний стан музичних творів (на прикладі ноктюрну та прелюдії Ф. Шопена), музичні твори на слова Тараса Шевченка, створені різними композиторами.
- Визначати зміни теми у варіаціях (на прикладі капрису Н. Паганіні), музичні риси думи в сучасних рок-композиціях.
- Висловлювати припущення щодо образного змісту музичних творів (на прикладі етюд Ф. Ліста).
- Аналізувати живописні твори Тараса Шевченка, визначати їхній зміст та колорит.
- Розрізняти різні види обробки та аранжування музичних творів.
- Створювати мелодії до улюблених віршів Тараса Шевченка або графічні композиції за мотивами його творів.
- Досліджувати жанрову палітру творів, пов'язаних із поезією Тараса Шевченка.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Описувати емоційний стан та настрій персонажів на картинах, використовуючи інформацію про їхні погляди, жести, міміку.
- Усвідомити значення творчості видатних митців для розвитку світової та української культури.
- Цінувати майстерність та новаторство композиторів-романтиків.
- Розвивати інтерес до класичної музики та живопису.
- Формувати повагу до національної культурної спадщини, зокрема до постаті Тараса Шевченка.
- Надихатися на творче самовираження та пошук особистісних смислів у мистецтві.
- Висловлювати про важливість дотримання авторських прав у сучасному світі.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, візуальний та слуховий аналіз, обговорення, творча діяльність).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв).Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери:

Вчитель. «Сьогодні ми з вами познайомимося з видатними особистостями епохи романтизму, чия творчість надихала та захоплювала не одне покоління. Ми дізнаємося про їхній внесок у розвиток музики та живопису, їхні унікальні стилі та вплив на подальші покоління.»

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Бесіда

Вчитель. «Ми вже говорили про особливості стилю романтизм у музиці та живописі. Пригадайте, які цінності та ідеали були важливими для цієї епохи? Які ознаки романтичного стилю вам запам'яталися найбільше?» (Відповіді учнів).

• **Розповідь вчителя. «Романтизм в особистостях: Музичні та живописні таланти»**

Вчитель. «Кожна епоха у європейському мистецтві подарувала видатних митців, твори яких лишаються популярними й цікавими впродовж тривалого часу. У їхніх творах втілено цінності й ідеали часу, коли вони жили; викристалізувалися ознаки художнього стилю. Пригадайте і назвіть найвідоміших митців – представників різних епох та стилів. У 19 столітті в часи розквіту стилю «романтизм» засяяли музичні таланти композиторів і виконавців у різних країнах Європи, які подарували світу перлини романтичної музики.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Фрідерик Шопен «Поет, душа фортепіано»

• *Вчитель.* «Польського композитора Фрідерика Шопена називають «поетом, душею фортепіано». Ще за життя він здобув гучну славу – перед ним схилялися артисти, поети, музиканти, висловлюючи публічно своє незмірне захоплення. Уся багатобарвність романтичного світовідчуття, усе те, що зазвичай вимагало для свого втілення монументальних композицій (симфоній або опер), у Шопена виразилося у фортепіанній музиці.»

У його творчості нове життя отримали більшість інструментальних жанрів. Зазвичай вокальний жанр балада перетворився на великий інструментальний твір. Стали самостійними та самодостатніми такі жанри: скерцо, що раніше було частиною циклу; прелюдії, які в старовинній музиці завжди були вступом до якогось твору; етюд, що застосовувалися тільки для розвитку виконавської техніки. Нового життя та глибокого художнього змісту набули також шопенівські ноктюрни, полонези, мазурки, вальси, експромти.»

Послухайте: **Фрідерик Шопен. Ноктюрн № 2. Прелюдія до мінор № 20** (посилання в обладнанні та матеріалах). Які характерні ознаки жанру «ноктюрн»? Назвіть емоції, втілені в ноктюрні № 2 та прелюдії. Порівняйте твори за емоційним станом. Завдяки чому досягаються такі враження?»

Розгляньте картину **Ежена Делакруа «Шопен і Жорж Санд»** (показати зображення). Як ви думаєте, що об'єднувало цих двох видатних особистостей?»

2. Музиканти-віртуози: Ференц Ліст та Ніколо Паганіні

• *Вчитель.* «В епоху романтизму на арену музичної культури виходить новий тип митця – блискучий виконавець на інструменті. У царині фортепіанної музики таким музикантом-віртуозом був Ференц Ліст, а в мистецтві скрипкової гри – Ніколо Паганіні. Розмах концертної діяльності цих титанів виконавського мистецтва просто вражає. Тривалі концертні турне багатьма країнами з пропагандою світової музики принесли їм заслужену славу. На жаль, у ті часи не було пристроїв звукозапису, щоб нащадкам залишилися звукові свідчення високої виконавської майстерності цих митців. Тому про неї можна дізнатися лише з їхньої композиторської спадщини, яка свідчить про їхню небувалу віртуозність.

Послухайте: **Ніколо Паганіні. Каприс № 24 для скрипки соло, Ференц Ліст. Юнацький етюд № 4** (посилання в обладнанні та матеріалах). Під час слухання капрису простежте за змінами теми у варіаціях. Що нагадує музика етуду Ф. Ліста – портрет, пейзаж, батальну сцену чи інше? Поясніть.

Розгляньте картину **Андреа Кефалі «Портрет Паганіні»** (показати зображення). Яке враження справляє на вас цей портрет?»

3. Тарас Шевченко художник і поет епохи романтизму

• *Вчитель.* «В епоху романтизму розквітнув талант Тараса Шевченка як художника, поета й громадянина. Його графічні й живописні твори – портрети, пейзажі, міфологічні, історичні та побутові сцени – були цілком охоплені духом романтизму. «Я люблю або, краще сказати, обожаю все прекрасне як у самій людині, починаючи з її прегарної зовнішності, так само, якщо не більше, і піднесене, витончене творіння розуму і рук людини», – писав Тарас Шевченко.»

Хороший портретист за зовнішністю людини вгадує її внутрішній світ і знаходить потрібні засоби для передачі його у своєму творі. Міміка обличчя героя дуже багата, на ньому відбиваються всі душевні переживання та настрої. Радість і горе, сміх і плач, посмішка, біль, захват, презирство, відраза та інші почуття викликають зміну виразу обличчя людини.

На високий щабель в українському малярстві підносить Шевченко побутовий жанр, якому майстер надав особливої колоритності та описовості. Складається враження, що він не малює, а «розповідає» фарбами цікаві історії з народного життя.

Розгляньте картини: Тарас Шевченко. Портрет Анни Закревської, Тарас Шевченко. Почаївська лавра з півдня, Тарас Шевченко. Циганка-ворожка, Тарас Шевченко. Катерина (показати зображення). Про що можна дізнатися з пейзажу Т. Шевченка? У чому романтичність образу жінки на портреті? Яку історію з народного життя «розповів» автор у творах «Циганка-ворожка» і «Катерина»? Який колорит Шевченко дібрав для створення образу ворожки з дитиною і дівчини? Що відбувається на картині «Катерина»? Про що, на вашу думку, розповідає циганка дівчині? Чи можете ви вловити настрій персонажів картин за їхніми поглядами, нахилом голови, жестами, мімікою?»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Поглибимо наше розуміння творчості Тараса Шевченка.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Проаналізуйте вірші Тараса Шевченка:

Вчитель. «Послухайте пісні на слова Тараса Шевченка: «Думи мої, думи мої» (музика О. Рубця та М. Лисенка) та Артем Пивоваров х DOROFEEVA. «Думи» (посилання в обладнанні та матеріалах). Розгляньте картину Михайла Божія «Думи мої, думи...» (показати зображення). Схарактеризуйте образ Кобзаря на картині. Поміркуйте, чим подібні музичні твори на слова Т. Шевченка. Які музичні риси думи збережено в сучасних рок-композиціях?»

2. Порівняйте музичні інтерпретації «Заповіту»:

Вчитель. «Послухайте різні музичні інтерпретації «Заповіту» Тараса Шевченка: Георгій Гладкий. Заповіт, Михайло Вербицький. Заповіт, Микола Лисенко. Заповіт (посилання в обладнанні та матеріалах). Порівняйте музичне втілення поезії Кобзаря різними композиторами. У якому з прослуханих творів звучать урочисті, волелюбні інтонації? Якими хоровими засобами це досягається? Який з хорів нагадує думу? Поясніть свій вибір. Поцікавтеся, скільки музичних творів написав Микола Лисенко на тексти Тараса Шевченка; чи звучить поезія Кобзаря в репертуарі сучасних виконавців.»

3. Обговоріть картини-двозори Олега Шупляка:

Вчитель. «У творчості українського художника Олега Шупляка багато картин-двозорів з образом Тараса Шевченка. Розгляньте їх у загальному колі та обговоріть, які ідеї та теми розкрив митець; що їх об'єднує з постаттю Тараса Шевченка.»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

Вчитель. «Спробуйте відчувати себе творцями! Пригадайте, що таке аранжування, обробка, транскрипція, оркестрування, інструментування в музичному мистецтві. Послухайте: Ніколо Паганіні – Ференц Ліст. Етюд № 6 ля мінор (академічне та рок-виконання), Н. Паганіні. Кампанела (фрагмент), BLACKPINK – «Shut Down», Пісня «Стоїть тополя» (посилання в обладнанні та матеріалах). Поміркуйте, до якого із цих видів належить прослуханий твір. Порівняйте оригінальні твори Н. Паганіні з їх аранжуваннями. Дізнайтеся, які правила існують щодо використання чужих творів мистецтва. Обговоріть у класі, чому важливо дотримуватись цих правил за нашого часу.»

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Ми завершили наше знайомство з видатними особистостями епохи романтизму. Давайте підсумуємо, що ми дізналися.

1. Чим збагатили інструментальну музику Ф. Шопен, Н. Паганіні та Ф. Ліст?

2. Одного разу на запитання, яким словом визначається головний настрій усіх його музичних творів, Ф. Шопен відповів, що в його рідній мові є таке слово – «жаль» (zal). І в

ньому прихована ціла гама почуттів – «від скарги й жалю до ненависті», від «скорботи до невблаганної загрози, що накипає в глибині серця». Чи погоджуєтеся ви із цим? Поясніть.

3. Спробуйте створити мелодію до улюбленого вірша Т. Шевченка або графічну композицію за мотивами творів Кобзаря.»

Вчитель. «Творчість видатних митців епохи романтизму – це справжній скарб, який надихає нас на творчість, допомагає краще розуміти людські почуття та цінувати красу мистецтва. Чия творчість вам найбільше запам'яталася і чому?»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

- **Дослідити обробки та аранжування творів композиторів-романтиків.**

Вчитель. «Поцікавтеся різними обробками та аранжуваннями творів композиторів-романтиків; легендами, пов'язаними з творчістю Н. Паганіні.»

- **Дослідити жанрову палітру творів, пов'язаних із поезією Т. Шевченка.**

Вчитель. «Які сучасні українські співаки й творчі колективи виконують пісні на вірші Великого Кобзаря?»

- **Прочитати повісті Т. Шевченка.**

На дозвіллі прочитайте повісті Т. Шевченка «Музикант» і «Художник», знайдіть його цікаві спостереження щодо класичної музики.»

«ПРАВДА ЖИТТЯ», АБО РЕАЛІЗМ У МИСТЕЦТВІ

Мета уроку: Ознайомити учнів з основними принципами та характерними рисами художнього стилю **реалізм** у живописі, його провідними темами, жанрами, видатними представниками та впливом на зображення повсякденного життя та соціальних проблем.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Назвати засновника художнього стилю реалізм (Гюстав Курбе).
- Визначити часові рамки виникнення реалізму (19 століття) та його відмінність від класицизму і романтизму, роль спостереження, детальних замальовок, точних рисунків, світлотіньових та кольорових відношень, перспективи у правдоподібному зображенні дійсності, особливості жанрів, що набули розвитку в реалізмі (пейзажі, портрети, побутові сцени).
- Пояснити філософію реалізму як прагнення зобразити життя таким, яким воно є, без прикрас, ідеалізації та фантазії, вплив появи фотографії на розвиток реалізму в живописі.
- Описати провідні теми в живописі реалізму (зображення простих людей з народу, їхньої праці, побуту, відпочинку, соціальних проблем).
- Охарактеризувати творчість видатних представників реалізму (Гюстав Курбе, Франсуа Мілле, Оноре Дом'є).
- Розрізняти карикатуру та шарж.

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Характеризувати зовнішність персонажів картин та висловлювати припущення щодо їхньої долі, особливості композиції картин. Визначати фокус уваги художника та засоби його досягнення.
- Порівнювати художні образи реалізму з творами інших стилів (класицизму, романтизму).
- Пояснювати вибір колориту художниками та його вплив на настрій картин.
- Аналізувати деталі зображень (одяг, обличчя, пози) для розуміння соціальної реальності.
- Висловлювати припущення щодо ставлення митця до зображених людей.
- Писати короткі історії від імені персонажів художніх творів.
- Брати участь у «ток-шоу», обґрунтовуючи переваги певного стилю мистецтва.
- Створювати дружній шарж або веселу ілюстрацію, власні фотодобірки «Образи сьогодення».
- Добирати музичні твори для посилення емоційного сприйняття реалістичних картин.

3. ЦІНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Усвідомити значення правдивого зображення життя в мистецтві.
- Цінувати працю простих людей та їхній внесок у суспільство.
- Розвивати критичне мислення та здатність аналізувати соціальні проблеми через мистецтво.

- Формувати повагу до різних верств населення та їхнього повсякденного життя.
- Надихатися на спостереження за навколишнім світом та його відображення в творчості.
- Розуміти важливість об'єктивності та точності в мистецтві.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, візуальний аналіз, обговорення, творча діяльність).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери:

Вчитель. «Доброго дня, шановні учні! Сьогодні ми перейдемо до нового художнього стилю, який прагнув показати життя таким, яким воно є, – без прикрас та ідеалізації. Ми познайомимося зі стилем **реалізм**.»

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Бесіда

Вчитель. «Ми вже вивчили такі стилі як класицизм та романтизм. Пригадайте, які основні риси були притаманні кожному з них? Чим вони відрізнялися? Як ви думаєте, чи завжди митці прагнули ідеалізувати світ, або ж були такі, хто хотів показати його справжнім, з усіма його проблемами та викликами?»

• Розповідь вчителя. «Реалізм. Правда життя»

Вчитель. «Якщо поринути у художні образи, створені французькими митцями 19 століття, то неодмінно помітите, що вони зверталися до зображення простих людей з народу. Чому? Бо в ті часи світом ширилися ідеї демократизації та соціальної рівності. «Я не можу малювати ангелів, бо їх ніколи не бачив. Моя задача – показати те, що є справжнім», – зазначав Гюстав Курбе, засновник художнього стилю реалізм. Тож, на відміну від художників класицизму та романтизму, представники реалізму прагнули зобразити життя таким, яким воно є, без прикрас. Передавали дійсність у її реальних формах, без ідеалізації та фантазії, з максимальною точністю та об'єктивністю. Образи ж селян, робітників, їхня праця, побут та відпочинок стали джерелом справжнього знання про життя, мораль і культуру.»

III. Вивчення нового матеріалу (15–20 хв)

1. Гюстав Курбе засновник реалізму

Вчитель. «Якось Г. Курбе помітив двох робітників, які розбивали камінь. Між літнім чоловіком та юнаком він побачив ціле життя, яке й відобразив у своєму творі «Подрібнювачі каміння» (показати зображення). Розгляньте також «Автопортрет із чорним собакою» (показати зображення). Схарактеризуйте зовнішність персонажів картин. Поміркуйте, яка доля може спіткати зображених людей? Чим особливі композиції картин? Що відрізняє художні образи Курбе від творів художників-романтиків?»

2. Мистецька грамотність Принципи реалізму

Вчитель. «Реалізм у мистецтві допомагав показувати справжнє життя людей і звертав увагу на важливі проблеми суспільства. Його основою стала цікавість художників не лише до формального способу зображення дійсності, але й до соціальних проблем. Художники почали зображати звичайних людей у повсякденних ситуаціях – на роботі, вдома, на вулиці. Їх цікавили не тільки красиві форми, а й зміст, почуття та проблеми, які переживали люди. Вони малювали пейзажі, портрети та сцени з життя різних верств населення. Щоб зобразити все правдоподібно, митці уважно спостерігали, робили детальні замальовки, точні рисунки, уважно вивчали й передавали світлотіньові та кольорові відношення, дотримувались правил перспективи. А коли з'явилася фотографія — це допомогло художникам ще точніше відтворювати реальність, навколишню дійсність.»

3. Франсуа Мілле: повага до людини-трудівника

Вчитель. «Персонажі полотен Франсуа Мілле – селяни та їхнє повсякденне життя, яке нерозривно пов'язане з природою. Вони орють землю, сіють, збирають на полі колоски після

жнив, і це не портрети конкретних людей, а збірні образи. Героями картин є люди, які важко працюють, обробляючи землю, автор утілює у своїй творчості повагу до людини-трудівника.

Розгляньте картини: «Збиральниці колосків», «Дорога на роботу», «Сіяч» (показати зображення). Визначте жанр цих картин. У чому особливість композицій кожного твору? Якому настрою відповідає їхній колорит? Поміркуйте, чому автор не акцентував увагу глядача / глядачки на рисах обличчя, не передав чітко емоції своїх персонажів.»

4. Оноре Дом'є: соціальна критика та карикатура

Вчитель. «Не лишалися поза увагою французьких митців тодішні винаходи, зокрема залізниці. Оноре Дом'є у картині «Вагон третього класу» (показати зображення) майстерно передає емоції та стан пасажирів у вагоні потяга. Художник приділяє велику увагу деталям: зношений одяг, втомлені обличчя – усе це підкреслює сувору реальність і тяжкі умови життя простолюду. Через приглушені, темні тони полотна прозирає атмосфера бідності та пригнічення.»

Що зробив художник, щоб сфокусувати наш погляд на людях, їхніх позах і виразах облич? Чому автор обрав майже монохромний колорит? Що вам «розповіли» зображення жінок та дітей першого плану, чоловіків – другого?

Розгляньте картину Оноре Дом'є. «Ноша (Праля)» (показати зображення). Якою представлена праля з дитиною? У чому реалізм зображених сюжетів?

Оноре Дом'є – майстер карикатури. Його гостре око фіксувало актуальні політичні події та влучно критикувало представників еліти й буржуазний Париж середини 19 століття. У його образах майстерно викрито вади та недоліки, самовдоволення та обмеженість. Він своєрідно працював над деякими образами: спочатку виконував у скульптурі, потім – у літографії (графічна техніка). Тому в спадщині митця не тільки карикатури, а й сатиричні скульптурні портрети, до прикладу членів парламенту (показати зображення). Дом'є на диво точно передав їхні характерні портретні риси, зумівши водночас підкреслити тупість, жадібність, хитрість тощо.

Що свідчить про ставлення митця до зображених людей? Яке значення мають деталі в зображенні обличчя і поз?

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Узагальнимо наші знання про реалізм.» **Завдання для обговорення (на вибір)**

1. Написати історію від імені персонажа:

Вчитель. «Оберіть в підручнику один із творів у стилі реалізм. Напишіть коротку історію від імені його персонажа / персонажів: як він / вона живе? що відчуває?»

2. Організувати ток-шоу:

Вчитель. «Організуйте ток-шоу «Який стиль мистецтва кращий?» між групами: «художників-реалістів», «художників-романтиків», «художників бароко».»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

Вчитель. «Спробуйте відчувати себе художниками-реалістами!» Створити дружній шарж або веселу ілюстрацію. Вчитель. «Різновидом карикатури є шарж. Втім, у карикатурі – переважно сатира, а в шаржі – м'який, доброзичливий гумор. Хороший карикатурист – це той, хто може виділити головні деталі в рисах об'єкта чи людської натури й спростити форми так, щоб можна було розпізнати зображуваного і щоб це було цікаво і бажано необразливо. «Висловити» повагу до особистості, підкреслити позитивні риси та додати трохи гумору можна через дружній шарж. Для цього необхідно зосередитися на найбільш помітних і характерних рисах людини. Виразно окреслити лініями контури обличчя, очей, носа та рота без деталей. Зробити акцент на позитивних рисах чи улюблених заняттях. Яскравими й теплими кольорами передати веселий настрій. Створіть дружній шарж на свого улюбленого кіноперсонажа / відому вам людину або веселу ілюстрацію у стилі аніме.»

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Ми завершили наше знайомство зі стилем реалізм у мистецтві. Підсумуємо, що ми дізналися.

- Хто стає персонажами творів образотворчого мистецтва у стилі реалізм?
- Як у реалістичному мистецтві представлено образ людини?

Поміркуйте над висловом художника-реаліста Гюстава Курбе: «Я люблю речі такими, якими вони є... Навіщо шукати у світі те, чого в ньому немає, і силою уяви змінювати те, що в ньому є?». Висловіть свої думки щодо нього.

Вчитель. Реалізм навчив нас бачити світ таким, яким він є, з усіма його складнощами та красою. Він звернув нашу увагу на життя простих людей і показав, що їхні історії так само важливі та цікаві, як і історії королів та героїв. Яке враження справив на вас цей стиль і чому?»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

• **Добір музичного твору до картини.** Оберіть одне з полотен реалістичного живопису. Поміркуйте, який музичний твір може посилити його емоційне сприйняття. Доберіть музичний твір і презентуйте свій доробок однокласникам / однокласницям.

• **Проект «Образи сьогодення».** На дозвіллі під час прогулянок чи подорожей звертайте увагу на людей, які вас оточують: на розмаїтість їхньої зовнішності, характерів, професій тощо. Створіть власну фотодобірку. Презентуйте її однокласникам та однокласницям.

РЕАЛІСТИЧНІ ОБРАЗИ НА СЦЕНІ

Мета уроку: ознайомити учнів з особливостями розвитку **театрального мистецтва** в 19 столітті, його зв'язком з ідеями **романтизму** та **реалізму**, а також з роллю режисера та акторською майстерністю. Показати значення українського театру в контексті національного відродження та його зв'язок з народною культурою.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

• Визначити основні зміни в театральному мистецтві 19 століття під впливом романтизму та реалізму, значення українського театру в контексті національного відродження та діяльність «Театру корифеїв».

• Пояснити нову роль режисера в театральній постановці (керування процесом, робота з акторами, мізансцени, співпраця з музикантами та художниками-декораторами), термін «драматургія» та її специфічну структуру (експозиція, розвиток конфлікту, кульмінація, розв'язка).

• Охарактеризувати вплив демократизації суспільства на доступність театру для широкої публіки та виникнення національних театрів, творчість італійського композитора Джузеппе Верді та його внесок у розвиток оперного мистецтва.

• Назвати провідні конфлікти, що висвітлювалися в п'єсах української драматургії (соціальні протиріччя, приниження людської гідності), елементи музичної виразності (наспівність, декламаційність, ритми, інтонації) у вокальних партіях.

• Описати композицію п'єси (пролог, дії зі сценами, епілог), сюжет та музичну драматургію опери «Ріголетто» (образи Ріголетто, Джильди, Герцога, роль оркестру).

• Розрізняти жанри драматичних творів (драма, трагедія, комедія) та їхні характерні ознаки.

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

• Аналізувати фрагменти фільму-спектаклю, визначати акторську гру та її правдивість, музику арій, визначати душевний стан героїв та роль інструментів.

• Визначати цінності головного героя та зміни, що з ним відбуваються.

• Проводити паралелі між театральною постановкою та сучасним життям.

• Описувати розгортання драматургії улюбленого кінофільму/мультфільму/театральної постановки.

• Увідповіднювати характерні ознаки жанрів драматичних творів.

• Характеризувати музичні образи персонажів опери.

• Визначати момент з опери, вмонтований в образ виконавця.

• Переглядати та аналізувати інсценізації за картинами.

• Створювати власні інсценізації за картинами, власну карту емоцій за допомогою селфі-зйомки, «озвучку» для картин.

- Відтворювати монолог персонажа, уявляючи себе актором.
- Аргументувати власну точку зору щодо персонажа в дискусії.
- Досліджувати творчість «Театру корифеїв» та інших українських опер.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

• Усвідомити значення театру як джерела знань про людину, суспільство та його проблеми.

- Цінувати правдивість та глибину відображення життя в мистецтві.
- Розвивати критичне мислення та здатність аналізувати життєві ситуації.
- Формувати повагу до театрального мистецтва та його творців (режисерів, акторів, композиторів, художників).

• Надихатися на вивчення та збереження національної театральної спадщини.

• Розуміти важливість емоційного переживання та співчуття в мистецтві.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, візуальний та слуховий аналіз, обговорення, творча діяльність, рольова гра).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери

Вчитель. «Вітаю вас, дорогі учні! Сьогодні ми поринемо у захопливий світ **театру**, де реальність переплітається з мистецтвом, а людські долі розгортаються просто на сцені. Ми дізнаємося, як театр став дзеркалом життя і які зміни відбулися в ньому у 19 столітті.»

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Бесіда

Вчитель. «Ми вже знаємо, що 19 століття було епохою значних змін у мистецтві, зокрема під впливом романтизму та реалізму. Як ви думаєте, що змінилося в театрі, якщо митці прагнули показати 'правду життя'?» (Відповіді учнів).

• Розповідь вчителя. «Театр: Від дзеркала життя до джерела насолоди»

Театр родом із життя, і театральні постановки розповідають нам про людей у різні часи й епохи та про нас самих. Він занурює у світ героїв та героїнь, спонукає переживати разом із ними, вчитися думати, виявляти власне ставлення до різних життєвих ситуацій, будувати взаємини з оточенням. А ще це просто джерело задоволення та насолоди. У 19 столітті театр змінювався під впливом романтизму (п'єси про свободу, людську долю, боротьбу з несправедливістю) та реалізму (правдиве зображення життя без прикрас). Це стало справжньою творчою «революцією».

III. Вивчення нового матеріалу (20–25 хв)

1. Режисерська «революція» та національний театр

Вчитель. «Театральні твори прагнули робити цілісними – з емоційно насиченим сюжетом, правдоподібною грою акторів і важливою роллю режисера. Раніше постановки створювали колективно або під керівництвом автора п'єси, а тепер саме режисер почав керувати всім процесом. Він вибудовував хід вистави, працював з акторами над мізансценами (розташуванням акторів, декорацій і предметів на сцені відповідно до подій у виставі), досягав злагодженої гри всіх учасників. Також режисер співпрацював із музикантами та художниками-декораторами. Театр став більш доступним для широкої публіки. Виникли національні театри в різних країнах Європи.»

В Україні театр був тісно пов'язаний із національним відродженням, народною культурою. Його розквіт – діяльність професійного «Театру корифеїв». Класики української драматургії висвітлювали в п'єсах найголовніші конфлікти свого часу: намагалися показати соціальні протиріччя, що панували в суспільстві; протестували проти приниження людської гідності тощо.»

«Перегляньте фрагменти фільму-спектаклю І. Карпенка-Карого «Мартин Боруля» (посилання в обладнанні та матеріалах) про марні намагання шляхтича Мартина Борулі досягти успіху через отримання дворянства. Його самовпевненість стає перешкодою для щастя власних дітей. Що є важливою цінністю для головного героя на початку твору? Які зміни з ним відбулися наприкінці спектаклю? Чи правдивою є акторська гра? Схарактеризуйте

її. Поміркуйте, чому ця п'єса є популярною і нині. Які паралелі із сучасним життям можна провести?»

2. Мистецька грамотність. Драматургія та її жанри

• *Вчитель.* «Драматургія – особливість побудови драматичного твору, мистецтво створення емоційного переживання в літературних, театральних, музичних, кінематографічних або телевізійних творах / постановках. Драматургія твору має свою специфічну структуру, що допомагає створити динамічний і захопливий сюжет. Ознаки драматичного твору: наявність конфлікту, що «рухає» розвиток сюжету (зіткнення між персонажами або їхні внутрішні суперечності); поєднання монологів, діалогів, полілогів; поєднання слова й жесту, міміки, музики тощо.»

«Структура драматургії твору: Експозиція – Розвиток конфлікту – Кульмінація – Розв'язка. Композиція п'єси: Пролог – Дія I – Дія II – Дія III – Епілог (за наявності).»

Пригадайте свій улюблений кінофільм / мультфільм / театральну постановку. Опишіть, як розгортається драматургія цього твору. У театральній драматургії жанр – спосіб відображення дійсності під певним кутом зору, утілений у тому чи іншому образі (драма, трагедія, комедія тощо). Схарактеризуйте інтер'єри Паризької опери, одяг глядачів (показати зображення). Увідповідніть характерні ознаки жанрів драматичних творів: Комедія (у творі засобами комічного розвінчуються негативні соціальні та побутові явища, розкривається смішне в навколишній дійсності та в людині); Трагедія (твір ґрунтується на гострому конфлікті особистості з суспільством, оточенням і найчастіше закінчується загибеллю героя); Драма (твір соціального чи побутового характеру з гострим конфліктом).»

3. Реалізм в опері Джузеппе Верді та «Ріголетто»

• *Вчитель.* «До світових вершин оперного мистецтва належить спадщина італійця Джузеппе Верді. Для його творів характерне правдиве втілення сильних характерів персонажів та їхніх стосунків. Часто – через драматизм співставлення почуттів простої людини та жорстких обставин її оточення. Опера «Ріголетто» розповідає про горбатого старого блазня Ріголетто, що служить у молодого герцога. Він злий і жорстокий до аристократів, але ніжний і люблячий батько своєї доньки Джильди. Вона закохується в герцога, який, на переконання Ріголетто, понасміхається над нею. Він замовляє вбивство герцога. Але жорстока доля збиткується із блазня: його Джильда, рятуючи герцога, стає добровільною жертвою.»

Музична драматургія опери – це напружений і динамічний наскрізний розвиток. Трагічний образ Ріголетто відчувається в його вокальній партії, де поєднано наспівність і декламаційність, колючі ритми, гострі інтонації. Образ герцога яскраво характеризує легковажна пісенька «Серце красуні...». А музичний образ Джильди наповнений світлом, теплом. Важливу роль у драматургії виконує оркестр: на початку опери блискуча танцювальна музика передає святковий настрій балу (духовий оркестр грає за сценою). А звукова «картина бурі» зі співом хору, що імітує завивання вітру, гуркотом литавр (грім) та оркестровими пасажами, що ніби блискавки прорізають нічну темряву, створює гнітюче тло розв'язки трагедії.»

Послухайте фрагменти опери «Ріголетто»: Арію Джильди, Арію-монолог Ріголетто, Пісеньку герцога, Фінальну сцену бурі (посилання в обладнанні та матеріалах). Як музика арії передає душевний стан героїні? Який інструмент «супроводжує» вокальну тему, надаючи їй помітності? Схарактеризуйте музичний образ герцога. Який момент з опери «вмонтовано» в образ видатного італійського тенора Лучано Паваротті (показати зображення)?

Розгляньте ілюстрацію «Джильда й Ріголетто» (показати зображення). Як на ній відображено трагічний конфлікт опери? Зверніть увагу на драматургію твору: Зав'язка (Ріголетто насміхається над графом Монтероне, що хоче помститися за честь доньки), Розвиток (взаємодії персонажів: Джильда закохується в герцога, Ріголетто замовляє його вбивство), Кульмінація, Розв'язка (Джильда добровільно стає жертвою).»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Перевіримо, як ми зрозуміли матеріал.»

1. Реалізм у живописі та його інсценізації

Вчитель. «Розгляньте картини Миколи Пимоненка: «Не жартуй» та «Біля перевозу» (показати зображення). Робота у групах: Перегляньте інсценізацію за картиною М. Пимоненка «Не жартуй» (посилання в обладнанні та матеріалах). Створіть власну інсценізацію за цією картиною або іншою, розміщеною в підручнику. Придумайте «озвучку» картини «Біля перевозу»»

2. Акторська майстерність: Карта емоцій

• *Вчитель.* «Одним зі складників акторського портфоліо є **карта емоцій**. Це колаж із 9–12 портретних фотографій в одному образі, але з різними емоціями. Він дає можливість оцінити, наскільки актор / акторка здатні зображати емоції, їх діапазон. Класична карта – 12 емоцій (збудження, сарказм, втома, сором, задумливість, злість, скепсис, здивування, самотність, роздратування, смуток, щастя). Спробуйте за допомогою селфі-зйомки зробити власну карту емоцій. Уявіть себе актором / акторкою. Відтворіть монолог Ластика (див. Додаток, с. 140).»

V. Підсумок уроку (5 хв)

• *Вчитель.* «Ми завершили наше занурення у світ реалістичних образів на сцені. Давайте підсумуємо найважливіші моменти.

- Що нового відбулося в театральному мистецтві 19 століття?

- Чому, на вашу думку, важлива побудова драматургії в сценічному творі?

Робота в групах. Об'єднайтеся у три групи. Група «Песимісти» доводить, що Ріголетто – негативний герой. Група «Оптимісти» намагається спростувати цю думку, аргументувати протилежну версію (Ріголетто – позитивний герой). Третя група «Арбітри» вирішує, чиї аргументи були переконливішими, і робить висновок.»

Театр – це не просто видовище, а глибоке відображення життя, що спонукає нас думати, співпереживати та краще розуміти себе й інших. Які ваші враження від сьогоднішнього уроку? Чи зацікавив вас театр як вид мистецтва?»

VI. Домашнє завдання (на вибір):

Дослідити творчість «Театру корифеїв» та презентуйте результати дослідження.

Переглянути оперу «Запорожець за Дунаєм» українського композитора Семена Гулака-Артемовського, що була першою оперою на лібрето українською мовою. Які ідеї, цінності оспівано в ній? Поміркуйте, до якого жанру її можна зарахувати.»

ЕСТЕТИКА РЕАЛІЗМУ. ПРАВДА В ДЕТАЛЯХ

Мета уроку: ознайомити учнів з особливостями **пейзажного та побутового жанрів у мистецтві реалізму**, їхньою роллю у відображенні **правди життя та гармонії людини з природою**. Розглянути творчість видатних українських та європейських художників-реалістів, які працювали в цих жанрах.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

• Визначити основні принципи реалізму в живописі (широке охоплення життя, відображення позитивних і негативних явищ, правдивість, об'єктивність, деталізація), роль світлових ефектів у творах Архипа Куїнджі

• Пояснити розвиток побутового жанру в епоху реалізму та його зв'язок із зображенням повсякденних сцен і природи, значення деталей у реалістичному живописі (будова дерева, породи, масштаби, світло, повітря), особливості композиції картин (передній, середній, дальній плани).

• Охарактеризувати роль пейзажу в реалістичному мистецтві, його перехід із другорядного жанру до провідного, зображення народних звичаїв, обрядів, соціальних верств у творах українських реалістів

• Назвати видатних європейських художників-пейзажистів-реалістів (Жан-Батист-Каміль Коро, Теодор Руссо) та українських (Сергій Васильківський, Іван Айвазовський, Архип Куїнджі, Микола Пимоненко, Василь Штернберг).

• Описати особливості творчості кожного з названих художників у контексті реалізму та їхній внесок у розвиток пейзажного та побутового жанрів.

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- **Аналізувати** композицію картин (протиставлення почуттів, значення природи для розуміння сюжету).
- Пояснювати причини введення образів людини в пейзажі.
- Порівнювати картини українських та французьких митців, знаходити спільні та відмінні риси, обґрунтовувати належність до реалізму.
- Визначати соціальну належність персонажів за їхньою зовнішністю та діяльністю.
- Інтерпретувати роль деталей у картині.
- Уявляти себе учасником/учасницею подій на картині та відтворювати можливі діалоги/думки персонажів.

- Створювати пейзаж у реалістичній манері, власні фотодобірки «Образи сьогодення».

- Добирати музичний твір для посилення емоційного сприйняття картини.

- Здійснювати віртуальні подорожі до музеїв та презентувати результати.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

- Висловлювати емоційні враження від перегляду пейзажів та порівнювати їх.
- Усвідомити красу та гармонію природи та її значення в житті людини.
- Цінувати правдивість та об'єктивність у відображенні дійсності мистецтвом.
- Розвивати естетичний смак та здатність бачити красу в буденних речах.
- Формувати повагу до праці художників, які детально вивчають природу та життя.
- Надихатися на спостереження за навколишнім світом та його відображення в творчості.
- Розуміти цінність національного ландшафту та народних традицій, відображених у мистецтві.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, візуальний аналіз, обговорення, творча діяльність).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв) Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери

Вчитель. «Доброго дня! Ми продовжуємо нашу подорож світом реалізму, але сьогодні зосередимося на тому, як митці цього стилю відображали **природу** та **повсякденне життя** у своїх творах, шукаючи красу і правду в деталях.»

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв) Бесіда.

Вчитель. «На попередньому уроці ми говорили про те, що художники-реалісти прагнули зображати життя таким, яким воно є. А як ви думаєте, чи цікавилися вони природою? Якою саме? І чим реалістичний пейзаж може відрізнятися від романтичного, наприклад?» (Відповіді учнів).

Розповідь вчителя. «Естетика реалізму. Правда в деталях» *Вчитель.* «Митці-реалісти прагнули широко охопити різні боки життя, показати складні переплетення позитивних і негативних явищ дійсності. Тому в цей час активно розвинувся побутовий жанр. Відтворення буденних сцен часто поєднували із зображеннями природи. Вони не просто «оживляли» краєвиди, додаючи до них людські фігури, а створювали цілісну художню картину, де людина і природа гармонійно поєднані в єдиний образ. Так художники утверджували просту, але глибоку істину: краса оточує нас усюди. Утім, їх цікавила не ідеалізована природа, а реальність, що була поруч. Живописці-реалісти намагалися детально вивчити природу й точно передавати барвами її красу. Завдяки цьому пейзаж у європейському мистецтві 19 століття поступово перейшов із другорядного жанру в число провідних, нарівні з портретом і побутовим жанром образотворчого мистецтва.»

III. Вивчення нового матеріалу (20–25 хв)

1. Європейський пейзажний реалізм: Жан-Батист-Каміль Коро та Теодор Руссо

• *Вчитель.* «Творам французьких художників Жана-Батиста-Каміля Кора та Теодора Руссо притаманна правдивість та об'єктивність. Природа не здається величною і відстороненою, вона близька й зрозуміла людині. Митці приділяють ретельну увагу всім

деталю: дуже точно відтворюють будову, породу, масштаби кожного дерева, споруди або постаті людини.»

Розгляньте картини: Жан-Батист-Каміль Коро. «Сен-Кантен де Пре» та Теодор Руссо. «Лісовий пейзаж» (показати зображення). Що відбувається на цих картинах? Чому, на вашу думку, у пейзажі введено образи людини? Чи можна зарахувати ці твори до реалістичних? Поясніть.»

2. Український пейзажний реалізм. Сергій Васильківський, Іван Айвазовський, Архип Куїнджі

• *Вчитель.* «Український художник Сергій Васильківський у своїх творах пильну увагу приділяв особливостям національного ландшафту, створенню відчуття «настрою» у природі, світла і повітря. Порівняйте картину Сергія Васильківського. «Весняний день на Україні» з творами французьких митців. Знайдіть у них спільні й відмінні риси.»

Іван Айвазовський – художник-мариніст і баталіст, який приголомшливо й найбільш реалістично змальовував море. Водночас у його доробку є неймовірно красиві пейзажі українського довкілля. Справжнім віртуозом у відтворенні світла у краєвиді був Архип Куїнджі. Під час експонування картини «Місячна ніч на Дніпрі» для підсилення ефекту місячного сяйва в залі зачиняли вікна й освітлювали картину променем спрямованого на неї електричного світла. Глядачі входили в напівтемну залу – і, як зачаровані, зупинялися перед холодним місячним сяйвом. Мимоволі пригадуються слова Миколи Гоголя: «Чи знаєте ви українську ніч? Вдивіться в неї. З середини неба дивиться місяць. Неосяжний небосхил розсунувся, розгорнувся ще неосяжніше. Горить і дихає він. Земля вся у срібному сяйві. Божественна ніч! Чарівлива ніч!» (М. Гоголь «Вечори на хуторі біля Диканьки»).»

Розгляньте картини: Архип Куїнджі. «Місячна ніч на Дніпрі» та Іван Айвазовський. «Дев'ятий вал» (показати зображення). За бажанням, перегляньте короткі відео про творчість Айвазовського (посилання в обладнанні та матеріалах). Які емоційні враження від перегляду пейзажів? Порівняйте їх. Як художникам вдалося передати реалістичність природи?»

IV. Закріплення знань (10–12 хв)

Вчитель. «Продовжуємо заглиблюватися в реалізм, зосередившись на побутовому жанрі.»

1. Побутовий жанр в українському реалізмі: Микола Пимоненко та Василь Штернберг

• *Вчитель.* «Микола Пимоненко. «Ревнощі» (показати зображення). На живописних полотнах Миколи Пимоненка «оживали» народні звичаї та обряди, художника приваблювали різноманітні – серйозні й жартівливі – сюжети з життя українців. У більшості його творів обраний реалістичний сюжет розгортається на тлі мальовничої природи. Як художнику вдалося передати протиставлення почуттів своїх персонажів серед барв літньої зелені на картині «Ревнощі»? Яке значення має зображення природи для розуміння сюжету? Як втілено реалістичний підхід? До якої соціальної верстви належать персонажі?»

Василь Штернберг. «Ярмарок на Україні» (показати зображення). Живописець Василь Штернберг опановував у своїй творчості незвичайне багатство мотивів природи, і саме вона стала для митця тим ідеалом, який він усе життя оспівував на своїх полотнах. Дружба Штернберга з Тарасом Шевченком сприяла його розумінню неповторної краси сільської природи і народних образів. Майстра приваблювала стихія народного життя, він прагнув відображати українську побутовість. Придивіться до персонажів і спробуйте розрізнити їх за родом діяльності та соціальною належністю. Для чого В. Штернберг увів у композицію зображення тварин? Поміркуйте. Спробуйте уявити себе на цьому галасливому ярмарку й почути, що обговорює кожна група людей. Чи однаково художник зображує фігури людей на передньому, середньому і дальньому планах? Чому?»

V. Творче завдання (на вибір, за бажання, 10–15 хв)

• *Вчитель.* «На завершення нашого уроку, давайте спробуємо втілити принципи реалізму у власній творчості.»

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (за бажання)

- **Написати пейзаж у реалістичній манері.**

Вчитель. «Напишіть фарбами пейзаж у реалістичній манері **«Милий сердцю красвид».**»

Послухати музичний твір до настрою.

Вчитель. «За бажання, послушайте пісню «Засумую я» (музика Л. Остапенко, вірші М. Ткача) – посилання в обладнанні та матеріалах.»

VI. Підсумок уроку (5 хв)

Вчитель. «Ми завершили наше знайомство з естетикою реалізму. Давайте підсумуємо, що ми дізналися.

- У яких видах та жанрах образотворчого мистецтва найяскравіше виявилися риси реалізму? У чому вони полягають?

- Порівняйте твори побутового та пейзажного жанрів художників різних епох.

Поміркуйте над висловом Жана-Батиста-Каміля Коро: «Прагнучи дуже сумлінно передати природу, я ні на хвилину не втрачаю хвилювання, що мене охоплює. Реальність – частина мистецтва; її доповнює почуття». Висловіть свої думки щодо нього.»

Реалізм навчив нас бачити красу в буденному, цінувати деталі та розуміти глибину взаємозв'язку людини з природою. Він показав, що справжня правда життя може бути не менш захопливою, ніж найсміливіші фантазії. Які ваші враження від реалістичного живопису? Що з сьогоднішнього уроку вам запам'яталося найбільше?»

VII. Домашнє завдання (на вибір):

Здійснити віртуальну подорож до музею.

Вчитель. «Здійсніть віртуальну подорож до Національного художнього музею України, ознайомтеся з колекцією творів у романтичному або реалістичному стилі. Оберіть твори, що справили на вас особливе враження, поділіться результатами дослідження з однокласниками та однокласницями.»

МІЖ МИНУЛИМ І СУЧАСНІСТЮ

Мета уроку: продовжити знайомити учнів з особливостями історичного жанру в мистецтві реалізму, його роллю у відображенні становлення національної ідентичності та збереженні історичної пам'яті. Проаналізувати, як українські митці-реалісти інтерпретували історичні події та видатних особистостей, а також як сучасне мистецтво відображає актуальні події в Україні.

1. ЗНАННЄВИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні знатимуть):

- Визначити унікальну здатність мистецтва інтерпретувати історію країни чи народу через художні образи, роль мистецтва у збереженні історичної пам'яті та боротьбі з викривленням історичних фактів, музичні риси, що характеризують образ Тараса Бульби в опері (тембр голосу, вокальна партія).

- Пояснити значення історичного жанру для розуміння становлення української ідентичності, культури та побуту різних епох, значення музично-театральних творів для відображення реалістичних картин народного життя та історичних подій.

- Охарактеризувати історичну тематику як провідну у творах українських художників-реалістів, оперу Миколи Лисенка «Тарас Бульба» як героїко-патріотичний твір, що втілює народні характери та козацьку славу

- Описати особливості творчості кожного з названих художників у контексті реалізму, їхню увагу до деталей (вбрання, зброя, архітектура, природа) для правдивого відтворення історичних подій, роль сучасних митців у відображенні актуальних подій в Україні (проголошення незалежності, військова агресія).

2. ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні вмітимуть):

- Порівнювати образи історичних постатей у різних видах образотворчого мистецтва (живопис, скульптура).

- Характеризувати загальний настрій творів та обґрунтовувати їхню належність до реалізму, зображене довкілля та обґрунтовувати твердження.

- Аналізувати зображені події, розкривати образи козаків на полотнах, музичний портрет Тараса Бульби, визначати його реалістичні риси та роль тембру голосу.

- Визначати динамічні та експресивні композиції.
- Пояснювати вибір тембру голосу композитором.
- Висловлювати почуття та враження від монументальних споруд та пісень.
- Знаходити аргументи, що твори присвячені сучасним подіям.
- Досліджувати життя та творчість художників, які працювали в історичному жанрі.

3. ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ (Що учні цінуватимуть / до чого прагнутимуть):

• Усвідомити значення мистецтва як засобу інтерпретації історії та формування національної ідентичності.

- Цінувати історичну пам'ять та прагнення зберегти її через мистецтво.
- Розвивати патріотичні почуття та гордість за історію України та її видатних діячів.
- Формувати повагу до художників, які відтворюють історичні події та образи.
- Надихатися на вивчення історії рідного краю через мистецтво.
- Розуміти роль мистецтва у відображенні сучасних викликів та подій.

Тип уроку: комбінований (інтеграція знань, візуальний та слуховий аналіз, обговорення).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2–3 хв). Привітання, налаштування на урок. Створення позитивної атмосфери

Вчитель. «Сьогодні ми вирушимо у захопливу подорож крізь століття, де мистецтво стане нашим провідником. Ми дізнаємося, як художники та композитори відображали історичні події, видатних особистостей та боротьбу за свободу, показуючи **правду життя** минулого та сьогодення.»

II. Актуалізація знань і мотивація (5–7 хв). Бесіда

Вчитель. «Ми вже знаємо, що реалізм прагне показати життя таким, яким воно є, без прикрас. А як ви думаєте, чи може мистецтво допомагати нам краще розуміти історію? Які історичні події або постаті України ви хотіли б побачити відображеними в мистецтві?»

Розповідь вчителя. «Мистецтво як дзеркало історії» *Вчитель.* «Мистецтво має унікальну здатність – через художні образи інтерпретувати історію країни чи народу. Сюжети творів мистецтва історичного жанру можуть по-особливому ознайомлювати нас з історичними подіями, видатними особистостями світу та України. Нам, українцям, – допомагати зрозуміти, як відбувалося становлення української ідентичності, поглиблювати знання про культуру та побут різних епох. Вивчаючи історичні події через мистецтво, ми можемо порівнювати їх із сьогоденням та прогнозувати можливості сценарію розвитку майбутнього.»

III. Вивчення нового матеріалу (20–25 хв)

1. Історичний реалізм в українському живописі

Вчитель. «Історична тематика була однією з провідних у творах українських художників-реалістів. Погляньте, як на полотні українця Миколи Івасюка відтворено події 1649 року, коли Богдан Хмельницький після зняття облоги Замостя прибув до Києва. Під церковні передзвони й гарматні постріли з великою шаною та урочистостями гетьмана зустрічали кияни, православне духовенство, зокрема єрусалимський патріарх Паїсій, який був проїздом у місті, та київський митрополит Сильвестор Косів, а також інтелігенція й політична еліта того часу. Розгляньте картину Миколи Івасюка «В'їзд Богдана Хмельницького до Києва 1649 р.» (показати зображення).

Скульптурний образ Богдана Хмельницького на коні височіє на Софійській площі в Києві. Реалістичний портрет гетьмана Михайло Микешин створив завдяки ретельному опрацюванню історичних джерел: скульптор ознайомлювався з різними портретами Богдана Хмельницького, зразками військового одягу, зброї того часу, тісно співпрацював і консультувався зі знавцем української старовини, істориком Володимиром Антоновичем. Кінь також мав бути саме такий, на якому їздив Хмельницький: витривалий, надійний у бою і відданий своєму господареві. Тому за розпорядженням козачого генерала для реалістичного відтворення саме такого образу коня скаунів приводили просто в майстерню скульптора. Розгляньте Пам'ятник Б. Хмельницькому в Києві (показати зображення).

Порівняйте образ гетьмана в різних видах образотворчого мистецтва. Схарактеризуйте загальний настрій творів. Поміркуйте і доведіть, що вони належать до реалізму.»

2. Козацька звитяга в мистецтві

Вчитель. «Багато українських художників-реалістів захоплювалися героїчним минулим України часів козацтва. У своїх картинах вони відтворювали деталі вбрання, зброї, архітектури та природи, відображали побут і культуру, козацьку звитягу в боротьбі за свободу. Борячись із викривленням історичних фактів, через мистецтво прагнули зберегти історичну пам'ять. Картини Сергія Васильківського відзначаються поєднанням деталей, які відповідали історичним реаліям (одяг, зброя, спосіб життя) із краєвидами України, що підкреслювали красу рідного краю. Микола Самокиш і наш сучасник Андрій Серебряков – майстри батального жанру, їхні роботи вирізняють надзвичайною увагою до деталей для реалістичного відтворення образів.

Розгляньте картини: Сергій Васильківський. «Козачий пікет», Микола Самокиш. «Бій Богуна з Чернецьким під Монастирищем у 1653 році», Андрій Серебряков. «Козацький полковник Іван Богун» (показати зображення). Як розкрито на полотнах образи козаків? Визначте, яка з композицій динамічна й експресивна. Схарактеризуйте зображене докільля. Обґрунтуйте свої твердження.»

3. Історичні образи в українській музиці: Опера «Тарас Бульба»

Вчитель. «В українській музиці на реалістичні картини народного життя можна натрапити у творах різних жанрів, насамперед музично-театральних. Зображенню історичних подій минулого часів козацтва присвячено оперу Миколи Лисенка «Тарас Бульба» за сюжетом однойменної повісті М. Гоголя. Геройко-патріотична ідея набула глибокого узагальненого втілення в народних характерах. Центральна постать опери – волелюбний богатир-патріот Тарас. Його арію композитор написав на текст пісні кобзаря з поеми Т. Шевченка «Гайдамаки», у якій оспівано козацьку славу.

Послухайте: Микола Лисенко. Опера «Тарас Бульба». Арія «Гей, літа орел» (посилання в обладнанні та матеріалах). Розгляньте зображення Богдана Ступки в кіноролі Тараса Бульби (показати зображення). Які реалістичні риси притаманні музичному портрету Тараса? Який тембр голосу використовує композитор? Чи можна уявити, що арію Тараса співає тенор? Чому?»

IV. Закріплення знань (10–12 хв) *Вчитель.* «Мистецтво завжди відображає дух часу, в якому воно створюється. Погляньмо, як сучасні митці реагують на події в Україні.»

4. Мистецтво в сучасності: Віддзеркалення історії та подій

• *Вчитель.* «Сучасні митці та мисткині не залишаються осторонь подій, що відбуваються в Україні: проголошення незалежності та всі важливі віхи в історії нашої держави віддзеркалюються в їхніх творах. Військова агресія проти України – один спільний біль, втім на картинах виглядає по-різному. Одні роботи пронизані теплом і турботою, дарують надію; споглядання інших допомагає відчувати шану до героїв і гордість. Талановиті українські митці не лише фіксують те, що відбувається, а й допомагають осмислити дійсність і пережити незгоди.

Розгляньте Монумент Незалежності України та картину Олега Шупляка «На скрижалях України» (показати зображення). Послухайте пісню «Наше Небо» (музика й вірші Катерини Комар, посилання в обладнанні та матеріалах). Які почуття викликає монумент Незалежності України та пісня? Поміркуйте, про що свідчить образ Тараса Шевченка на картині Олега Шупляка. Знайдіть аргументи того, що твори Андрія Холоменюка та Оксани Оснач (якщо є візуальний матеріал у підручнику, показати і обговорити) присвячено сучасним подіям в Україні.»

V. Підсумок уроку (5 хв)

• *Вчитель.* «Ми завершили наше дослідження того, як мистецтво виступає мостом між минулим і сучасністю, відображаючи реалії та формуючи нашу ідентичність.

- Як мистецтво допомагає нам розуміти історію та становлення української ідентичності?

- Які нові знання про історичний жанр у реалізмі ви отримали сьогодні?
- Як сучасні українські митці відображають актуальні події в Україні?»
- *Вчитель.* «Історичний жанр у мистецтві – це не просто ілюстрація минулого, а глибоке осмислення подій та характерів, що допомагає нам краще розуміти себе та своє місце у світі. Яке з сьогоднішніх творів справило на вас найбільше враження і чому?»

VI. Домашнє завдання (на вибір):

- **Дослідити життя та творчість художників-реалістів.** *Вчитель.* «Оберіть одного з художників-реалістів (наприклад, Миколу Івасюка, Сергія Васильківського, Миколу Самокиша, Андрія Серебрякова) та підготуйте коротке повідомлення про його життя та творчість в історичному або батальному жанрі.»
- **Створити власну «історичну» фотографію або малюнок.** *Вчитель.* «Спробуйте відтворити якусь історичну подію або образ історичної постаті з історії України за допомогою фотографії (наприклад, використовуючи костюми та реквізит) або створити малюнок у реалістичному стилі.»
- **Знайти пісні або музичні твори, присвячені історичним подіям України.** Знайдіть та послухайте інші українські пісні або музичні твори, присвячені історичним подіям або видатним особистостям України, і поділіться своїми враженнями з однокласниками.»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОЦІНКИ РІВНІВ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ЗА II СЕМЕСТР

Завдання розроблені для перевірки та закріплення знань учнів з теми «Художні стилі в європейському мистецтві», зосереджуючись на періодах Бароко, Класицизму, Романтизму та Реалізму. Вони охоплюють архітектуру, музику, образотворче мистецтво (живопис і скульптуру), а також розвивають навички аналізу художніх образів, критичного мислення та творчого підходу. Завдання можна використовувати для самостійної роботи, групового обговорення або як частину контрольної роботи.

I. Завдання на візуальний аналіз та ідентифікацію стилів

1. «Який художній стиль представляє кожна архітектурна споруда?» (макс. 3 бали)

Мета: перевірка здатності учнів візуально ідентифікувати художні стилі за характерними ознаками архітектурних споруд.

Матеріали: 3-4 зображення відомих архітектурних споруд, що належать до стилів Бароко, Класицизму, Романтизму (наприклад, неоготика або еклектика), Реалізму (наприклад, ранній модерн, функціоналізм).

Приклади: Бароко (Собор Святого Петра, фасад); Класицизм (Пантеон у Парижі); Романтизм (Будинок Парламенту в Лондоні); Реалізм (Ейфелева вежа або промислові будівлі тієї доби).

Завдання для учнів: Розгляньте архітектурні споруди (зображення 1, 2, 3, 4). Визначте, до якого художнього стилю належить кожна з них, та поясніть 1-2 характерні риси, що допомогли вам це визначити.

Уявіть, що ви є екскурсоводом. Оберіть одну з цих будівель і коротко опишіть, яку «історію» вона розповідає своїм стилем.

2. «Що об'єднує ці твори мистецтва?» (1 бал)

Мета: перевірка вміння знаходити спільні риси та ідеї у творах образотворчого мистецтва одного стилю.

Матеріали: 3-4 зображення творів мистецтва, які належать до одного з вивчених стилів (Бароко, Класицизм, Романтизм або Реалізм) та мають спільну ідею/тематику.

Приклади: Бароко (картини, що демонструють динамізм, світлотінь, драматизм: Караваджо, Рембрандт, Рубенс); Класицизм (картини з античними чи героїчними сюжетами: Жак-Луї Давид); Романтизм (пейзажі, сцени з життя народу або міфології, що передають емоції: Ежен Делакруа, Вільям Тернер).

Завдання для учнів: розгляньте запропоновані твори мистецтва (зображення 1, 2, 3). Що об'єднує ці твори мистецтва? Поясніть.

Якби ці картини могли говорити, що б вони "розповіли" про свою епоху?

3. «Зайва скульптура» (1 бал)

Мета: перевірка вміння відрізняти стилі за особливостями скульптури, що потребує глибшого розуміння їхніх характерних ознак.

Матеріали: 4-5 зображень скульптур, де 3-4 належать до одного з вивчених стилів, а одна – до іншого.

Приклади: три скульптури Класицизму (спокій, ідеальні пропорції, гармонія – наприклад, роботи Антоніо Канови) та одна Бароко (динаміка, експресія, рух – наприклад, роботи Лоренцо Берніні).

Завдання для учнів: Розгляньте запропоновані скульптури (зображення 4, 5, 6). Поясніть, яка скульптура є «зайвою» щодо належності до стилю мистецтва. Обґрунтуйте свій вибір, назвавши характерні риси "зайвої" скульптури.

Яке б прізвисько ви дали "зайвій" скульптурі, щоб підкреслити її відмінність?

II. Завдання на розуміння музичних стилів та джерел натхнення

1. «Музика Бароко: велич і емоції» (1 бал)

Мета: перевірка знання характерних особливостей музики епохи Бароко.

Завдання для учнів: що характерне для музики в стилі Бароко? Назвіть 2-3 основні риси та 1-2 найвідоміших композиторів.

Якби музика Бароко була театральною виставою, якою б вона була: трагедією, комедією чи драмою? Чому?

2. «Класицизм: гармонія і порядок» (1 бал)

Мета: перевірка знання характерних особливостей музики Класицизму.

Завдання для учнів: які особливості музики Класицизму? Опишіть її основні риси.

Уявіть, що ви слухаєте музику Класицизму. Які архітектурні споруди або картини спадають вам на думку?

3. «Романтизм: почуття і свобода» (1 бал)

Мета: перевірка знання характерних особливостей музики Романтизму.

Завдання для учнів: які особливості музики Романтизму? Наведіть приклади музичних жанрів, що були популярні в цю епоху.

Якщо музика Романтизму могла б мати власний колір, який би це був? Чому?

4. «Реалізм у звуках» (1 бал)

Мета: перевірка знання особливостей музики Реалізму та її зв'язку з життям.

Завдання для учнів: Що характерно для музики в стилі Реалізм? Як вона відображала дійсність?

Чи могли б ви «написати» мелодію, яка б відображала звичайний день сучасної людини в стилі Реалізму? Якою б вона була?

5. «Джерело натхнення для Класицизму» (1 бал)

Мета: Перевірка знання впливу попередніх стилів на Класицизм.

Завдання для учнів: Мистецтво якої епохи (епох) було джерелом натхнення для митців Класицизму?

III. Завдання на увідповіднення. Риси мистецтва та стилі

1. «Мистецька відповідність» (макс. 1,5 бала)

Мета: Перевірка знання учнями характерних рис образотворчого мистецтва, музичних жанрів та архітектурних особливостей, а також їх відповідності певним стилям.

Завдання для учнів: за описом особливостей за групами (А, Б, В) визначити назву стилю мистецтва (1. Бароко 2. Класицизм 3. Романтизм 4. Реалізм) та позначити у таблиці.

Опис особливостей	Назва стилю мистецтва
А. У образотворчому мистецтві	
А.1. Динамізм, драматизм, сильні контрасти світла і тіні, пишність, асиметрія, емоційна напруга	
А.2. Чіткі лінії, строга композиція, античні сюжети, героїзм, ідеалізація, стриманість емоцій	
А.3. Емоційність, індивідуалізм, увага до внутрішнього світу людини, природи, містики, яскрава палітра кольорів, свобода композиції	
А.4. Зображення повсякденного життя, соціальні проблеми, об'єктивність, правдивість, відмова від ідеалізації, фокус на реаліях суспільства	
Б. Провідні музичні жанри	
Б.1. Меса, ораторія, фуга, концерт (concerto grosso), опера-серія.	
Б.2. Симфонія, соната, струнний квартет, концерт для сольного інструмента, опера-буффа	
Б.3. Ноктюрн, романс, симфонічна поема, балада, лірична опера	
Б.4. Опера (з побутовими сюжетами, веризм), програмні симфонії, що відображають реальні події, народні пісні	
В. Опис архітектурної споруди	
В.1. Величність і грандіозність, пишне декоративне оздоблення, динамізм, складні криволінійні форми, великі масштаби.	
В.2. Симетрія, пропорційність, геометрична правильність, строгість форм, стриманий декор, використання античних елементів (колони, портики).	
В.3. Еклектика, історизм (звернення до готики, Ренесансу), прагнення до "мальовничості" та емоційності, використання різноманітних матеріалів.	
В.4. Функціональність, простота форм, відмова від зайвого декору, використання нових матеріалів (скло, метал, бетон), чіткі лінії.	

IV. Додаткові творчі завдання (для проєктної роботи або саморефлексії)

1. «Мій вибір стилю» (макс. 2 бали)

Мета: розвиток критичного мислення та обґрунтованого вибору.

Завдання для учнів: якби ви були митцем і вам потрібно було створити твір, який би відображав сучасне українське суспільство, який з вивчених стилів (Бароко, Класицизм, Романтизм, Реалізм) ви б обрали за основу? Обґрунтуйте свій вибір, пояснивши, які риси цього стилю найкраще пасують для відображення наших реалій.

2. «Мистецтво навколо мене» (макс. 3 бали)

Мета: Систематизація навчального досвіду, розвиток креативності та навичок самопрезентації.

Завдання для учнів: Поділіться у форматі презентації, короткого відео або творчого есе своїми творчими досягненнями з мистецтва в 8-му класі (малюнки, музичні композиції, проєкти, фотографії архітектури навколо вас, що відповідає вивченим стилям тощо). Або у формі творчого есе "розкажіть", які нові навички та знання ви здобули завдяки мистецтву і як вони допомагають вам краще розуміти світ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934> (дата звернення: 15.05.25)
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 15.06.25).
3. Гайдамака О.В., Лемешева Н.А. Модельна навчальна програма «Мистецтво. 7–9 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ МОН від 24.07.2023 № 883). URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Mystetska.osvitnya.haluz.2023/Mystetstvo.7-9.kl.intehrovanyy.kurs-Haydamaka.ta.in.31.07.2023.pdf> (дата звернення: 15.06.25).
4. Гайдамака О.В., Лемешева Н.А. «Мистецтво. 8 клас»: Підручник. Київ : Генеза, 2025. 146 с.
5. Проводимо успішний тренінг: НУШ у 7–9 класах / М. Блажко, А. Ворожбит, Ю. Гайдученко, І. Клименко, О. Пасічник, Ю. Романенко, І. Старагіна, В. Терещенко, О. Федоренко, Т. Харламова, Р. Шаламов, Р. Шиян. Київ, 2025, 127 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1P9V1dF6AbU8BopEc_t6ajvDxz1mUTOQ_/view (дата звернення: 15.06.25).
6. Проводимо успішний тренінг: НУШ у 7-9 класах у мистецькій галузі / укладач. Г. Кізілова, Л. Боднарюк, А. Махмутова. Київ, 2025, 132 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/10Y8s9y7U7izYELD-NK7BM0uadDpT7NmD/view> (дата звернення: 15.06.25)